

Yhteisöön perustuvan arkeologian kehittäminen Suomessa

Sosiaalisiin muutoksiin vaikuttavaa arkeologista käytäntöä kohti

Jimena Bigá

Helsingin yliopisto
Humanistinen tiedekunta
Kulttuuriperinnön maisteriohjelma
Arkeologia

Pro gradu -tutkielma
Jimena Bigá
2019

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Kulttuuriperinnön maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Arkeologia			
Tekijä – Författare – Author Jimena Bigá			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Yhteisöön perustuvan arkeologian kehittäminen Suomessa. Sosiaaliin muutoksiin vaikuttavaa arkeologista käytäntöä kohti.			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro Gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year 04/2019	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 65
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tässä tutkielmassa tarkastellaan, mitä perusteita <i>osallistava yhteisöön perustuva</i> -metodista on yleisö havainnut Suomessa? Miten täytyisi kehittää arkeologiassa ja mitä täytyisi tiedostaa, kun pyritään yhteisöön perustuvaan arkeologiaan? Yhteisöön perustuva arkeologia on dekolonisoiva kollaboratiivinen arkeologia, joka tekee yhteistyötä yhteisöjen kanssa ja sillä on poliittisia implikaatioita sekä eettisiä dilemmoja. Maailmanlaajuisesti alkuperäiskansojen aktivististen liikkeiden ja postprosessualismin ilmestyminen mahdollistivat <i>osallistava yhteisöön perustuva</i> -metodin syntymistä. Tässä työssä on korostettu metodin viisi perustetta, jotka tunnistetaan tämänlaatuista projekteista.</p> <p>Tutkimusaineiston ensimmäinen osa on yleisökaivauksilta kerätty aineisto, jossa käsitellään yleisön ajatuksia Suomen arkeologiasta. Toinen osa on kerätty primitiivitaitoiselta yhteisöltä Suomessa. Heidän toimintansa sisältää yhteisöön perustuvan arkeologian perusteita. Tutkimuksen lähestymistapa on etnografinen ja aineiston keräämistä varten on käytetty strukturaalista haastattelua sekä osallistujaobservaatio-menetelmää. Aineistoa analysoidaan kvalitatiivisesti.</p> <p>Tässä työssä havaitaan, että osallistuminen arkeologiseen tutkimukseen on yhteydessä kontekstiin ja tutkimuskohteeseen. Yleisökaivauksille osallistunut ryhmä toi esille vahvuuksia ja heikkouksia Suomen arkeologiasta. Toinen ryhmä korosti yhdessä työskentelemisen ja sosiaalisen aspektin tärkeyttä.</p> <p>Haastattelujen tuloksia verrataan työssä esiteltyyn ulkomaalaiseen arkeologiseen projektiin ja keskusteluun tuodaan eri näkökohtia eri tutkijoilta. Tilanne on lupaava, vaikka yhteisöön perustuvasta arkeologiasta ei ole aikaisempia kokemuksia Suomessa. Alaa täytyisi vielä edistää, jatkaa ja parantaa yleisön osallistumista usealla tavalla. Näin Suomen arkeologia voisi demokratisoitua vielä enemmän ja siitä voi muodostua inklusiivisempaa yhteisöarkeologiaan verrattuna.</p> <p>Jatkotutkimuksen arvoista on yrittää suuntautua yhteisöön perustuvaan arkeologiaan, tutustumalla ihmisryhmään, jonka kanssa tullaan tekemään yhteistyötä, hyödyntäen etnografista tutkimusta ja asettamalla yhdessä tutkimuskysymyksiä yhteisön tarpeiden mukaan.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Yhteistyö; kollaboratiivisia projekteja; yhteisöön perustuva arkeologia; etiikka; osallistava yhteisöön perustuva -metodin perusteet			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

"The ultimate measure of a man is not where he stands in moments of comfort and convenience, but where he stands at times of challenge and controversy."

(Martin Luther King, Jr.)

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO JA YLEISKATSAUS YHTEISÖÖN PERUSTUVAN ARKEOLOGIAN HISTORIAAN.....	1
Johdanto.....	1
Työn yleiskatsaus	3
Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet	4
Katsaus yhteisöön perustuvan arkeologian historiaan.....	5
AINEISTO JA MENETELMÄT	13
Menetelmät	13
Tutkimuksen aineiston lähteestä ja tavoitteesta.....	18
Eettisiä kysymyksiä	20
TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	26
Yhteisöön perustuva arkeologia: Teoreettinen viitekehys.....	26
Emansipatorinen arkeologia: arkeologinen aktivistinen teoria.....	31
Yhteisöön perustuvan arkeologian yhteistyökumppanit.....	35
ANALYYSI	39
Osallistuneet ihmisryhmät	39
Aineiston ensimmäinen osa: Yleisökaivaukset	40
Aineiston toinen osa: Primitiivitaloinen yhteisö	48
KESKUSTELU	52
YHTEENVETO.....	64
LÄHTEET.....	66
LIITTEET	

KIITOKSET

Haluan kiittää kaikkia, jotka jollain tavalla ovat vaikuttaneet pro gradun etenemiseen.

Ensimmäiseksi haluan kiittää yleisökaivajia, jotka osallistuivat yleisökaivauksille kesällä 2017 sekä Tursiannotkossa että Kierikkikeskuksessa. Erityisesti Tursiannotkossa, aineiston kerääminen oli todella mukavaa, hauskaa ja kiinnostavinta oli ei-arkeologien tarinat ja seikkailut. Erityisen lämmin kiitos maahanmuuttajille, jotka kävivät Tursiannotkon yleisökaivauksille. Vaikka kielimuurin ylittäminen oli haasteellista, johtuen siitä, että he eivät osanneet hyvin suomea eivätkä englantia, he tekivät kuitenkin parhaansa keskustellakseen kanssani. Haluan kiittää *Living Wild* –primitiivitaitoista yhteisöä heidän suostumuksestaan, että sain viettää aikaa heidän kanssaan ja tallentaa heidän arkielämänsä. Samoin kiitos yhteisön jäsenille, joiden kanssa yhteydenpito jatkuu vieläkin. Suurkiitos ohjaajalleni, Marko M. Marilalle, hän on ollut suuri tuki ja apu opiskelun ja tämän tutkimuksen aikana. Kiitos toiselle ohjaajalleni Pirjo K. Virtaselle, joka on auttanut ymmärtää tätä metodologiaa. Kiitos Leena Lehtiselle, Sami Viljanmaalle, koska he sallivat aineiston keräämisen Kierikkikeskuksesta. Kiitos Sami Ranniselle ja Ulla Moilaiselle luvasta osallistua työryhmän yleisökaivauksille aineiston keräämistä varten, kenttätöistä tuli esille hyviä ideoita yleisöarkeologian kehittämistä varten. Kiitos Vapriikki-museolle, mahdollisuudesta pitää esitelmä tämän tutkimuksen kenttätöistä. Kiitos kaikille muille ulkomaalaisille tutkijoille, joiden kanssa keskustelin gradun aiheestani sähköpostitse. Kiitos Cornelius Holtorf'lle, Dean Saittalle ja Sonya Atalaylle, heidän työnsä inspiroivat minua. Kiitos ystävälleni Ria Tarja Heinoselle kärsivällisyydestä.

I

JOHDANTO JA YLEISKATSAUS YHTEISÖÖN PERUSTUVAN ARKEOLOGIAN HISTORIAAN

Johdanto

Tässä tutkimuksessa käsitellään *Community-based archaeology* -termiin vastaavaa yhteisöön perustuvaa arkeologiaa (mm. Nicholas *et al.* 2007: 68; Pyburn 2011: 100; Atalay 2012), joka on ajankohtainen dekolonisoivan arkeologian tyyppi, jossa käytetään *community-based participatory* -käsitteeseen vastaavaa suomenkielistä määrittelyä *osallistava yhteisöön perustuva* -metodia. Shoocongdej (2011: 107) korostaa, että yhteisöön perustuvalla on mahdollista onnistua yhteisön voimaantumisessa arkeologisissa tutkimuksissa. Yhteisöön perustuva arkeologia erottautuu muista kollaboratiivisista tavoista. On olennaista mainita, että yhteisöön perustuva arkeologia ei ole sama kuin yhteisöarkeologia. Viimemainittu tavallisesti ei ole yhteisöön perustuva, koska se ei anna auktoriteettia yhteisölle projektista eikä päätöksentekomahdollisuuksia (Atalay 2012: 48–50). Se painottaa populaarista opetusta arkeologiasta (McManamon 1991; McManamon 2000: 14–15). Vastakkaisesti yhteisöön perustuva arkeologia huolehtii poliittisista implikaatioista ja käytännöstä. Demokraattisen metodin prosessi oli jo ilmaantunut pidemmällä aikavälillä. Se kehittyi kollaboratiivisista pyrkimyksistä tehdä yhteistyötä erityisesti alkuperäiskansojen ja muiden yhteisöryhmien kanssa (Nicholas *et al.* 1997; Dowdall *et al.* 2003: 101). Vaikka nykyään tällainen yhteistyö ei ole rajoitettu vain alkuperäiskansoille, yhteisöön perustuvan arkeologian historian esittelemistä varten olisi keskityttävä alkuperäiskansoihin, koska tällainen toimintaa tuli esille alkuperäiskansojen ja muiden yhteisöryhmien vaatimuksista heidän oikeuksistaan, ryöstettyjen esineiden palauttamisesta ja ihmisjäänteiden uudelleen hautaamisesta.

Mitä *yhteistyö* tarkoittaa? Yhteistyö on vaikea määritellä, koska se on todella laaja käsite (mm. Kerber 2008: 88; Atalay 2012: 34). Vaikka sillä on erilaisia merkityksiä eri yksilöille, Colwell-Chanthaphonhin *et al.* (2004: 22), Kerberin (2008: 5), Nicholasin *et al.* (2011: 12), Atalayn (2012: 34) ja Kiddeyn (2014: 317) mukaan yhteistyö tarkoittaa *yhdessä työskentelemistä* ja Lightfoot (2008: 214) lisää, että se hoitaa sosiaalisia suhteita. Colwell-Chanthaphonh *et al.* (2008a: 1) osoittavat, että

yhteistyö erilaisten yhteisöjen kanssa on suhteellisesti uusi ilmiö, joka käsittelee menneisyyden omistussuhdetta. Ei voida puhua yhdestä kollaboraatiotavasta, koska siitä on eri tasoja. Sen takia Colwell-Chanthaphonh *et al.* (2008a: xi, 2008b) nimittävät nämä eri tasot *yhteistyön jatkumona*. Lightfoot (2008: 213) määrittelee *kollaboratiivisen arkeologian* (ks. Tully 2007: 167; Atalay 2008: 36; Habu *et al.* 2008: 101; Wylie 2008: 207; McDavid 2002: 304; Barton *et al.* 2012; Atalay *et al.* 2014) toiminnaksi, joka tuo yhteen ihmisiä, joilla on yhtenäinen kiinnostus paikkaan tai sen historiaan sekä arkeologiaan. Lightfoot edelleen lisää, että kollaboratiivisen arkeologian täytyisi aktivoida eritaustaisia ihmisiä, joilla on eri kulttuuri, elämäkokemus sekä maailmankuva. On syytä mainita, että Lightfoot tutkii kollaboratiivista arkeologiaa käsittelemällä samaa yhteistyön tasoa kuin tässä tutkimuksessa. Kuitenkin heidän näkemyksensä erottautuisivat keskenään, jos he sijoitettaisiin samaan projektiin (Ingold 2000: 157). Sen takia kiinnostavaa onkin tällaisissa projekteissa tulkintojen diversiteetti. Lightfoot (2008: 212) edelleen korostaa, että kollaboratiivinen arkeologia kohtaa kaksi haastetta: 1) yhteistyön pyrkimystä varten täytyisi tunnistaa arkeologian toiminnassa tarvittavia muutoksia tehdäkseen siitä todella kollaboratiivista. 2) Muutoksia täytyisi soveltaa arkeologiassa, jotta se saisi transformatiivisen potentiaalin. Lisättäisiin vielä 3) arkeologian eettisen toiminnan tunnistamista tehtäessä yhteistyötä yhteisöjen kanssa. Muutos arkeologisissa tutkimuksissa tarkoitti muutosta tutkimuksista yhteisölle tutkimuksiin yhteisöjen kanssa (*mm.* Jackson 1993; Atalay 2010: 419; 2012).

Ihmiset ovat erilaisia ja heillä on erilaisia tarpeita ja maailmankuvia. Ne ovat yhteydessä paikkaan ja kontekstiin, joita käsitellään, ihmiset voivat kokea menneisyyden eri tavalla. Se on seuraus siitä, että paikallisten kokemus paikasta on erilainen arkeologeihin verrattuna. Sen vuoksi täytyi tehdä muutoksia arkeologisissa käytännöissä sekä teoriassa, jotta olisi mahdollista tehdä arkeologiasta oleellisempaa. Atalayn (2007: 251; 2010: 418, 419) mukaan on mahdollista korostaa arkeologian relevanssia kolmen syyn takia. Ensimmäiseksi otetaan huomioon eettiset implikaatiot kun suoritetaan arkeologisia tutkimuksia, koska ne ovat todella tärkeitä. Toiseksi huomataan, että tutkimuksilla on vaikutuksia yhteisöjen jäsenille. Kolmanneksi tunnistetaan, onko yhteisöjen jäsenillä epätasa-arvoinen asema projektiin osallistumisessa ja perinnön hoitamisessa, ja onko lisäksi olemassa päätöksenteon epätasa-arvoa. Trigger (2006:547) osoittaa, että arkeologialla on merkitystä yhteiskunnassa. Sillä voi olla tärkeä vaikutus, jos ymmärretään paremmin arkeologien roolin, arkeologisen käytännön ja sosiaalisen kontekstin suhteet alueilla, joihin arkeologia vaikuttaa (Hamilakis 1999: 60; Schmidt 2005: 47; Trigger 2006:547; Fawcett *et al.* 2008; Salerno 2013: 22; Ferguson 2014: 240–241). McAnany *et al.* (2015: 1) ottavat myös huomioon, kun Trigger (2006: 547) vielä korostaa, että arkeologian relevanssi muodostuu

kahdesta prosessista: 1) miten tutkitaan menneisyyttä ja 2) tietoa, jota saadaan tutkimuksien tuloksina. McAnany *et al.* (2015: 1) mainitsevat, että prosessit kohtaavat arkeologian paradigmaattisen kehityksen muuttamisessa, metodologioissa sekä eettisissä periaatteissa nyky-yhteiskunnassa. Atalay (2012: 51–52) ja McAnany *et al.* (2015: 1) selittävät, että paradigmaa käytetään, kun puhutaan filosofisen sekä teoreettisen kehyksestä, joka muodostaa menneisyyden tutkimista.

Työn yleiskatsaus

Tässä työssä esitellään ja käsitellään osallistava yhteisöön perustuva -metodin soveltamista arkeologiassa Suomessa. Aihetta on tarkasteltu kollaboratiivisen arkeologian ilmestymisestä osallistava yhteisöön perustuva -metodin syntymisestä asti. Pro gradu tutkielma rakennettiin esseemuodossa ja se koostuu kuudesta luvusta.

- 1. JOHDANTO:** Tässä luvussa esitellään yhteisöön perustuvan arkeologian historiallista viitekehystä ja miten osallistava yhteisöön perustuva -metodi kehittyi ja tuli ilmi arkeologiassa. Tuodaan esille tutkimuskysymykset ja työn tavoitteet sekä käsitellään, onko Suomessa ollut tämän kaltaisia projekteja. Esitellään esimerkkitapausta, jossa käytetään osallistava yhteisöön perustuva -metodia.
- 2. AINEISTO JA MENETELMÄT:** Tässä luvussa käsitellään yhteisöön perustuvassa arkeologiassa käytettävää menetelmää. On havaittu erilaisia metodin ominaisuuksia ja samoja kuvioita projekteissa, jotka toistuvat. Mitkä metodin perusteet ovat? Mitä hyötyä ja haasteita tämä dekolonisoiva metodi tuo arkeologiaan? Mitä menetelmiä käytetään tutkimuskysymyksen vastaamista varten? Millainen aineisto on kerätty ja millä lähestymistavalla on aineistoa tulkittu? Esille tulee eettisiä kysymyksiä, kun pyritään yhteisöön perustuvaan arkeologiaan ja käsitellään tässä työssä käytettyä tutkimusetiikkaa.
- 3. TEOREETTINEN VIITEKEHYS:** Tässä luvussa käsitellään osallistava yhteisöön perustuva -metodin esilletulo, joka on seuraus sisäisistä vaikutuksista arkeologisessa teoriassa kuten esimerkiksi feministinen, marxilainen, tulkinnallinen ja kriittinen teoria. Vuonna 1980 -luvulla ilmestyy arkeologiassa aktivistiteoria, joka pyrkii emansipoimaan alaa, mistä on kyse? Käsitellään myös sitä, millaisten ihmisryhmien kanssa pyritään tekemään yhteistyötä.

4. **ANALYYSI:** Tässä luvussa tulkitaan kerättyä aineistoa. Mitä yleisö ajattelee arkeologiasta Suomessa?
5. **KESKUSTELU:** Tässä luodaan keskustelua yleisöjen ja aiemmin käsiteltyn teoriat väällä. Palataan tutkimuskysymykseen; eli *mitä perusteita osallistava yhteisöön perustuva metodista on sovellettu Suomessa?* Pyritään vastamaan kysymykseen analysoimalla ei-arkeologien ajatuksien ja havaintojen mukana tuomia ehdotuksia ja huomioita arkeologiassa Suomessa.
6. **YHTEENVETO:** Tässä tuodaan esille, miten saavutettiin vastaukset tutkimuskysymyksiin ja saavutettiin odotetut tavoitteet? Mitä haasteita kohdattiin tutkimuksen aikana?

Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet

Yhteiskunnalliset ja poliittiset kontekstit muuttuivat ajan kuluessa, vaikka nykyään vielä löytyy ammattilaisia, jotka ovat vastahakoisia ottamaan yleisöä mukaan arkeologisiin projekteihin. Asia on tutkimuskohtainen. Jos tutkimuksen tavoite on koulutuksellinen tai informatiivinen, tietysti tarvitaan pedagogisia suuntauksia. Tämä on se, mitä yhteisöarkeologia tekee ja sitä ei käsitellä tässä työssä. Arkeologia on aina toiminut sosiaalisessa ja poliittisessä konteksteissa (Mazzia *et al.* 2014a: 66; Salerno 2013: 22). Se on edistänyt yleisön mukaan ottamista eri tasoilla osallistavasta kollaboratiiviseen tapoihin. Kuitenkin tämän tutkimuksen mukaan huomattava ongelma, joka löytyy alalta, on hierarkisuus arkeologien ja ei-arkeologien väällä. Yhteisöön perustuva arkeologia pyrkii rikkomaan hierarkioita ja pyrkii lisäämään moniäänisyyttä, dialogia sekä inklusiota arkeologiassa. Muistamalla, että tärkeimmät perusteet yhteisöön perustuvassa arkeologiassa ovat kollaboratiiviset suhteet ja yhteisön voimaannuttaminen (Atalay 2012: 53, Wondolleck *et al.* 2000: 23–29). Nousevat tutkimuskysymykset ovat: 1) *Mitä perusteita osallistava yhteisöön perustuva -metodista on yleisö havainnut Suomessa?* 2) *Miten täytyisi kehittää arkeologiassa ja mitä täytyisi tiedostaa, kun pyritään yhteisöön perustuvaan arkeologiaan?*

Tässä työssä analysoidaan arkeologian demokratisaatiota korostamalla arkeologian vaikutuksia yhteiskuntaan ja nostetaan tärkeäksi arkeologian transformatiivinen potentiaali suhteessa yhteisöön, jonka kanssa tehdään yhteistyötä. Transformatiivinen potentiaali on, kun pidetään tärkeänä yhteisön tarpeita ja tavoitteita, sekä kuunnellaan mitä ei-arkeologeilla on sanottavana (Stottman 2014: 181–182). Tämä tutkimus ei vain redusoi menneisyyden tulkintoihin eikä merkityksien luomiseen, vaikka ne ovat

tärkeitä elementtejä. Kuten Hodder (1992: 186) sanoo, tässä ei ole kyse menneisyyden popularisoinnista. Työn tarkoitus on esitellä demokratista arkeologian tyyppiä, joka tuottaa demokraattisempia suhteita kuin tavallisesti. Metodilla aktivoidaan yhteisöjä kaikkiin tutkimuksen vaiheisiin (Moshenska 2009: 41). Työn tavoitteita on kolme. Ensimmäinen tavoite on esitellä erilainen tapa tehdä yhteistyötä ihmisryhmien kanssa. Toinen tavoite on luoda ymmärrystä ihmisryhmien tuntemisen tärkeydelle yhteistyötä tehdessä. Kolmas tavoite on ottaa huomioon ei-arkeologien mielipiteitä ja odotuksia mitä heillä on arkeologiasta Suomessa. Neljäs tavoite on ymmärtää arkeologin rooli tämänlaisessa arkeologiassa. Työ liittyy eniten alan demokratisaation kehittämiseen Suomessa.

Katsaus yhteisöön perustuvan arkeologian historiaan

Kollaboratiivisia projekteja alkuperäiskansojen ja muiden yhteisöryhmien kanssa on ollut jo 1960-luvulta lähtien. Aina on ollut arkeologeja ja antropologeja, jotka pyrkivät tekemään kollaboratiivisia projekteja alkuperäiskansojen ja muiden yhteisöryhmien kanssa, vaikka loppujen lopuksi projektit pääasiassa tehtiin alkuperäiskansoille. Ammatillaiset, kuten esimerkiksi Franz Boas ja hänen kollegioitaan ja opiskelijoita (ks. Nicholas 2008: 1662), pyrkivät tekemään epäsuoraa yhteistyötä, koska kenttätö, aineistojen hoito ja suojele sekä tutkimuksen suunnittelu tapahtui ammattilaisten toimesta. Toiset ovat yrittäneet kehittää feminististä teoriaa kollaboratiivisissa projekteissa, kuten amerikkalainen antropologi-arkeologi Jane Spector (1991). Alkuperäiskansoilla, kuten myös muilla, oli mahdollisuuksia auttaa sijoittamaan esineitä aineistojen tunnistamista varten. Kuitenkin yhteisö sai taloudellisen palkkion sekä pitkäaikaista suoraa osallistumista arkeologisiin projekteihin. Silliman (2008: 1) huomaa, että kollaboraatioita arkeologien ja alkuperäiskansojen välillä on ollut vaikea tehdä, koska arkeologeilla oli aina auktoriteetti alkuperäiskansojen historian kertomisessa, perinnön määrittelemisessä ja esineiden tulkitsemisessä, niiden arvostelamisessa ja kontrolloimisessa.

Arkeologian historiassa tuli esille ulkoisia vaikutteita, uusia teorioita ja metodologioita, joilla oli vaikutusta ja jotka edesauttoivat yhteisöön perustuvan arkeologian kehittymistä. Puhuttaessa ulkoisista vaikutuksista arkeologiassa yhteisöön perustuvan arkeologian kehittymisellä tarkoitetaan ”alkuperäiskansojen liikkeiden syntymistä, joissa korostettiin omia oikeuksia ja hallintaa omaan perintöön, menneisyyteen sekä esi-isien jäännöksiin” (Atalay 2010: 11; Atalay 2012: 33). Ennen 1960-

lukua alkuperäiskansoilla oli vähän vaikutusta arkeologiassa oman kulttuuriperinnön päätöksentekoon ja heidän aktivisminsa seurauksena oli kollaboratiivisten metodien ilmestymistä arkeologiassa (Atalay 2010: 1; 2012: 35). Edellämainituilla yhteisöillä oli todella negatiivinen kuva arkeologien toiminnasta, koska arkeologit hylkäsivät ja aliarvioivat yhteisön uskomuksia ja perinteitä. Yleensä arkeologia on vahingollista sellaisille yhteisöille. 1960-luvulla alkuperäiskansojenliike syntyi ja sen tavoite oli elvyttämisen sekä politisoimisen nousu (Watkins *et al.* 2014: 3796). Samaa tapahtui eri maanosissa, kuten Amerikassa, Afrikassa, Australiassa sekä kaakkois-Aasiassa (Kassam *et al.* 1980; Watkins *et al.* 2014: 3795).

Yhdysvalloissa 1960-luvun lopussa syntyi *Amerikkalainen alkuperäiskansa* -liike (*American Indian Movement* (AIM)), joka liittyi mielenosoitukseen kaivauksia sekä esi-isien jäänteiden näyttöä museoissa vastaan (Thomas, D. H. 2000: 198, Atalay 2012: 36; Watkins 2014: 3796 ks. Fine-Dare 2002: 75). Se aiheutti keskustelua ja tapaamisia natiivien ja arkeologien välillä. Kuitenkin keskustelut ja tapaamiset käsittelivät palautusta ja takaisin hautaamista (Zimmerman 2008: viii; Atalay 2012: 36). Samoja huomiointeja esille tuli *natiivien* liikkeessä tai *Red Power* -liikkeessä (Atalay 2012: 34; Deloria 1988: 182), kun se ilmestyi 1970-luvulla ja sai kansalaisten huomion. Se vaati tärkeiden paikkojen sekä esi-isien jäänteiden häpäisyn estämistä. Hammil *et al.* (2005) mainitsevat, että kaivaukset sekä arkeologiset tutkimukset aliarvioivat alkuperäiskansojen tietoa, uskomuksia ja rikkoivat heidän oikeuksiaan. *Red Power* -liikkeen tärkein aspekti oli, että se otti kantaa sosiaalisiin sekä poliittisiin konteksteihin ja liikkeen toiminta (*mm.* Fine-Dare 2002: 89). Aktivistiset liikkeet varmistivat sen, että alkuperäiskansoilla olisi prioriteetti pyhiin paikkoihin sekä esi-isien jäänteiden hoidossa (Atalay 2012: 36). 1980- ja 1990-lukujen välillä valtion sekä alkuperäiskansojen virastot alkoivat järjestää koulutusohjelmia, joissa koulutettiin yhteisöjen jäseniä suojelemaan omaa kulttuuriperintöään (Atalay 2006: 289; Nicholas 2008: 1664). Liikkeiden tavoite oli saada oma ääni kuuluviin ja tuoda esille erimielisyydet tieteellisiä tutkimuksia kohtaan. Sen seurauksena oli mahdollista, että arkeologit sekä antropologit harkitsisivat uudelleen tapaa miten toimia alkuperäiskansojen ja heidän esi-isiensä kanssa.

Edelleen julistukset jatkuivat ja ammattilaiset alkoivat harkita uutta tapaa toimia kollaboratiivisesti (Atalay 2012: 37). Silloin huomattiin, että tarvittaisiin uutta metodologiaa, jolla aktivoitaisiin alkuperäiskansoja ja jolla voitaisiin tehdä yhteistyötä heidän kanssaan. Sitä varten syntyi keskusteluja itse-refleksiivisyydestä; moniäänisyydestä ja subjektivisuuden roolista. Ne olivat teoreettista

kehittymistä, joka johtui postprosessualismiin siirtymisestä. Dialogin kehittäminen sekä eettisen huolenaiheen että arkeologin vastuiden kasvaminen pakotti kollaboratiivisen menetelmän syntymisen.

1990-luvulla, jolloin edelleen ihmisjäänteiden ryöstäminen oli yleistä, arkeologia on kuvattu kuin tieteellisenä kolonialismina (Zimmerman 2001: 169; Isaacson *et al.* 2005: 339; Silliman 2008: 15). Merkittävin esimerkki tästä on, kun Kennewickissä, Washingtonissa löytyi ihmisjäänteitä. Tästä tapauksesta heräsi laajoja poliittisia keskusteluja natiivien ja arkeologien välillä (Stapp *et al.* 2005: 160). Aboriginaalien, kuten myös muiden yhteisöryhmien, oikeuksien tilanne alkoi muuttua esimerkiksi kun World Archaeological Congressin *Vermillion Accord on Human Remains* (1989) (*mm.* Curtis 2003: 25–26; Zimmerman 2002: 91; Nicholas 2008: 1663; Watkins 2014: 3797) ja NAGPRA (*Native American Grave Protection and Repatriation Act*, 1990) Yhdysvalloissa (*mm.* Stapp *et al.* 2005: 160; Smith *et al.* 2006: 322; Nicholas 2008: 1663), ja Etelä-Afrikassa *South Africa Resources Act* (1999) julkistettiin (Nicholas 2008: 1663). Ne käsittelevät alkuperäiskansoille kuuluvia paikkoja, aineistoa ja ihmisjäänteitä (Atalay 2006: 289; Nicholas 2008: 1663). Lisäksi ne toivat esille, millä tavalla pitäisi kunnioittaa yhteisöjen moraalisia arvoja sekä uskomuksia (Nicholas 2008: 1663). Yhteisöjen moraaliset arvot olivat prioriteetteina. Tämä herätti tietoisuutta joissakin arkeologeissa, jotka siitä lähtien pyrkivät kehittämään kollaboratiivisia projekteja. Vastakkaisesti kaikki arkeologit eivät hyväksyneet, mitä mainituissa pöytäkirjoissa käsiteltiin. NAGPRA:n tapauksessa oli arkeologeja sekä museon henkilökuntaa, jotka löysivät positiivista tietojen rikastumista ja ymmärrystä menneisyydestä ja ammattilaisia, jotka tuntuivat olevana vastuullisia yhteisöjen menneisyydestä (*mm.* Colwell-Chanthaphonh *et al.* 2004: 5; Heickenberger 2008: 249, Silliman *et al.* 2008: 67; Atalay 2012: 37). Toisaalta neuvottelemisella monet rakensivat positiivisia ihmissuhteita töissä yhteisöjen, arkeologien ja museoiden henkilökunnan välillä.

Silliman *et al.* (2008: 67) toteavat, että NAGPRA ei ollut ainoa tapa rakentaa suhteita yhteisöjen ja arkeologien välillä. He mainitsivat edelleen, että suhteita alkuperäiskansojen välillä on voitu kehittää toisella tavalla eikä vain NAGPRA:n kautta. Toiset tavat esimerkiksi voivat olla kollaboratiivisten tutkimusten tekemistä historian sekä kulttuurin suojelun tavoitteita varten ja historian tunnistamiseksi. Vaikka kollaboratiiviset tutkimukset olivat sinä aikana mahdollisia museon piirissä, arkeologian ympäristössä sitä vielä piti kehittää (*ks.* Cash 2001; Lonetree 2002). Tässä vaiheessa tärkein asia ei ollut se, että NAGPRA:n lisäksi oli muita tapoja rakentaa kollaboratiivisia suhteita arkeologien ja alkuperäiskansojen välillä, vaan tärkeintä oli arkeologien suhtautuminen, kun tavoitellaan ja tehdään

yhteistyötä alkuperäiskansojen kanssa (Atalay 2006: 289). NAGPRA käsittelee palautusta ja sen täytyy innostaa dialogia kertomuksista, joiden tavoite on kunnioittaa henkilöitä ja yhteisöjä (Bauer *et al.* 2007: 49–50). Silloin harkinnan alaiseksi tuli luottamuksen ja keskinäisen kunnioituksen rakentaminen sekä myös auktoriteetin jakaminen ja vastavuoroisuuden toteutuminen arkeologisissa tutkimuksissa. Myös alettiin ajatella, että niiden elementtien ohella tutkimuksissa alkuperäiskansojen tai paikallisten pitää saada hyötyä tutkimuksesta. Se voisi auttaa yhteistyön onnistumiseen (*mm.* Ferguson 1984; Zimmerman 1994: 62; Spector 1993; Atalay 2012: 42).

1980- ja 1990-luvuilla syntyi keskusteluja, jotka liittyivät laajaan yleisön aktivoimiseen eikä vain alkuperäiskansoihin. Siihen vaikutti arkeologien suhteet erilaisten yleisöjen kanssa. *Archaeological Institute of America* (AIA), *World Archaeological Congress* (WAC) ja *Society for American Archaeology* (SAA) olivat päävaikuttajia yleisön aktivoimisessa (Atalay 2012: 43). AIA loi koodin norminmukaisesta ammatillisesta, joka käsittelee yleisön aktivoimista osana ammatillisia velvollisuuksia (*ibid.*). SAA vaati lisää yhteistyökykyä ja loi perusteet arkeologisesta etiikasta, joka määrittelee laajan yleisön kanssa työskentelemisen eettisesti (*mm.* Hammil 2005: 203; Atalay 2006: 289; Nicholas 2008: 1668; Silliman *et al.* 2010: 4; Atalay 2012: 43; Kiddey 2014: 63; McAnany *et al.* 2015: 5). SAA ja NAGPRA vaativat kulttuurillista herkyyttä (Riggs 2007: 84–85).

Samalla arkeologit alkoivat huomata yleisön osallistumisen tärkeyden ja monet arkeologit kutsuivat yleisöä eri arkeologisiin toimintoihin. Vähitellen kehitettiin tapoja tehdä arkeologisia projekteja yleisöjen kanssa. Tekijöitä, jotka vaikuttivat yleisön kiinnostumiseen osallistumisesta arkeologiaan olivat laittomien löytöjen ryöstö, löytöjen tuhoaminen ja yleisön tuen saaminen rahoituksen vahvistamista varten (McGimsey 1972: 5; Atalay 2012: 44). Esineiden ryöstäminen on innostanut keskusteluja arkeologisesta käytännöstä (Renfrew 2000). On syytä mainita, että sinä aikana ja edelleen monissa tapauksissa arkeologit jättivät huomiotta eettisiä perusteita ja painopiste on vielä tieteen. Tietysti on arkeologeja, joille suhteiden rakentaminen yleisön ja yhteisön kanssa on tärkeää.

Vuonna 1996 alkuperäiskansojen aktivististen liikkeiden nousu, kollaboratiivisten projektien pyrkimyksen, *participatory action research* –käsitteeseen vastaavan osallistavan toimintaa koskevan tutkimuksen (PAR) nousu mahdollistivat *osallistava yhteisöön perustuva* -metodin arkeologiassa (Atalay 2010: 419; 2012: 44). Atalay mainitsee, että Michael P. Robinson, julkaisussaan *Shampoo Archaeology: Towards a Participatory Action Research Approach in Civil Society* (1996), toi tämän dekolonisoivan metodin arkeologiaan ja hän korostaa arkeologian sosiaalista vastuuta sekä ehdotuksia

auktoriteetin siirrosta yhteisöille ja vastavuoroisuutta. Alussa se keskittyi tiedon tuottamiseen ja Fals-Borda (1980: 28–33) kutsui sitä *ihmisten tieteksi*. Smith *et al.* (2006) ja Smith (1999) osoittavat, että metodissa on eettisiä kysymyksiä. Myöhemmin alkuperäiskansojen sekä kollaboratiivinen arkeologia hyväksyivät *osallistava yhteisöön perustuva* -metodin hyödyllisenä menetelmänä (mm. Hollowell *et al.* 2009; Pyburn 2009; Atalay 2010: 292).

Arkeologit, jotka käyttävät tämänlaista menetelmää, keskittyvät eniten yhteisön toimintakykyyn ja yhteisön aktivoimiseen päätöksentekoon. Loppujen lopuksi kuten Rossen (2006: 256) ja Atalay (2010; 2012: 46) toteavat, yhteisöt saavat todella laajaa taitoa ja tietoa, joka joskus ei liity arkeologiaan ja jota he voivat käyttää yhteisön kehittämisessä. Tämä metodi ei ole rajattu vain alkuperäiskansoille, vaan sitä voi käyttää missä tahansa arkeologisissa tutkimuksissa, joissa yleisö tai yhteisö on mukana (mm. Atalay 2006: 301; Atalay 2007: 1; Nicholas 2008: 1660, Lightfoot 2008: 214; Atalay 2010: 419). Ulkomailla tätä metodologiaa käyttävien aiempien tutkimuksien määrä on huomattava muun muassa McDavidin (2002) *Leving Jordan Plantation* -hanke Yhdysvalloissa, jossa hän teki yhteistyötä afroamerikkalaisten kanssa; Mazzialla *et al.* (2014a) oli kollaboratiivinen projekti paikallisten koulujen kanssa tiedon tuottamisesta Argentiinassa. Väitöskirjaa varten Kiddey (2014) teki *osallistava yhteisöön perustuva* -metodia käyttävän kollaboratiivisen projektin kodittomien kanssa Yorkissa. Suomen kontekstissa tiedusteltiin kaikilta mahdollisilta tahoilta, jopa Suomen kulttuurirahastosta ja tuloksena oli aina kielteinen vastaus. Suomen kulttuurirahastosta Olli Vallinheimo (sähköposti. 29.1.2019) sanoi, ettei tämänlaisia tutkimuksia ole ollut aiemmin eikä vielä ole. Suomen arkeologian ilmestymisen tieteenä alkoi iso kansallinen projekti, jossa aktivoitiin kansalaisia vahvistaakseen identiteettiä. Immonen *et al.* (2011: 138) toteavat, että arkeologian ilmestyminen tieteenä Suomessa toi mukanaan suuren kansalaisprojektin, jonka seurauksena aktivoitiin kansalaisia ja sen tavoitteena oli identiteetin vahvistaminen.

On syytä korostaa, että tämänlainen kollaboratiivinen eli yhteisöön perustuva tutkimus ei aina ole tilanteeseen soveltuva. Sen valintaan vaikuttaa tutkimuksien luonne ja monet muut tekijät kuten muun muassa yhteisö ja arkeologien suhtautuminen ja käyttäytyminen.

Yhteisöön perustuvan arkeologian esimerkkitapaus

Tässä osassa esitellään esimerkki yhteisöön perustuvasta tutkimuksesta. Atalay oli tutkijana Çatal Hüyükissä, Turkissa vuonna 2006. Paikka on maailmanperintökohde. Sitä on tutkittu jo 50 vuotta ja 1960-luvulta lähtien Ian Hodderin johdolla (Hamilakis 1999:64). Atalay tutki saviastioita, jotka ovat ajoitetut 9000 vuotta vanhoiksi (Atalay 2007: 249; 2010: 421). Atalay, samoin kuin muut tutkijat, suoritti etno-arkeologisia tutkimuksia muiden tutkimuksiensa ohella. Tutkimuksensa aikana hän vuorovaikutti jatkuvasti paikallisten kanssa, joille arkeologinen paikka oli tärkeä ja loi suhteita heidän kanssaan. Useat paikalliset työskentelivät tutkijoiden palvelusväkenä (Atalay 2007: 250). Atalayn (2010: 422; 2012: 70) tavoite ei ollut saada suoraan selville, millaisia ongelmia tai puutteita yhteisössä oli. Hän halusi pyrkiä soveltamaan osallistava yhteisöön perustuva -metodia Çatal Hüyükissä. Oli selkeää, että käyttämällä metodia on mahdollista vaikuttaa yhteisön arkielämään. Sitä varten Atalay (2007: 255) huomasi, että arkeologien ja paikallisten täytyisi suorittaa oppimisprosessi. Projektin pää tavoite oli kehittää yhteisöä, jotta siitä voisi tulla tutkimukseen kumppanuuksia ja saada selville, miten yhteisö kokee ja havainnollistaa arkeologisen paikan. Toinen tavoite oli laajentaa Çatal Hüyükin merkitystä (Bartu 2000: 103; Atalay 2007: 254; Atalay 2012: 21). Tutustuakseen paikallisiin suoritettiin etnografinen tutkimus. Haastateltiin kuutta paikallista yhteisöä, Küçükköy, Çumra, Karkın, Abdıtolu, Dedemoğlu, Tahiroğlu, turkin kielellä. Silloin saatiin selville, mitä heillä oli mielessä ja mitä tarpeita yhteisöllä oli. Haastatteluissa Atalaylle kerrottiin, etteivät he tiedäneet mitään paikan menneisyydestä (Atalay 2007: 255). Haastatteluilla oli käsitys, että he eivät voisi edesauttaa arkeologista tutkimusta. Tämänlaisen yhteistyön tavoite on transformatiivinen, koska tutkimuksen pitäisi vaikuttaa positiivisesti yhteisön elämäntapaan ottamalla huomioon poliittiset implikaatiot sekä yhteiskunnalliset ongelmat (Thomas, D. H. 2008: xii).

Osallistava yhteisöön perustuva -metodi korostaa arkeologian eettistä toimintaa (Atalay 2007: 3; 2010: 419; Silliman *et al.* 2010: 48). Atalay otti pohjaksi tutkimukset, jotka Bartu (2000; 2007) teki paikallisten kanssa. Hän sai selville, että paikallisten ongelmat ovat pääasiassa sukupuolten välinen epätasa-arvoisuus (*vrt.* Ronayne 2005; Wyllie *et al.* 2001; Ronayne 2019), yhteiskunnan luokkajako ja muita tekijöitä, jotka ovat alentaneet paikallisia ja erkaannuttaneet heidät omasta paikallisesta perinnöstä. Projekti tehtiin yhdessä paikallisten, yhteisöjen päälliköiden ja ulkopuolisten kanssa, jotka auttoivat kehittämään ja onnistumaan siinä. Työskenneltiin kuuden yhteisön kanssa. Yhteisöt oli

valittu, koska ne sijaitsivat Çatal Hüyükin alueella. Yhdessä asetettiin päämäärä, johon he yhteistyössä arkeologien kanssa yrittävät päästä. Kokoonnuttiin usein ja jaettiin ehdotuksia, erilaisia työsuunnitelmia, uusia ideoita ja lisää tietoa Çatal Hüyükistä.

Jokaisesta yhteisöstä valittiin kaksi paikallista harjoittelijaa koulutettavaksi. Näin heillä olisi valmius vastata asiasta kiinnostuneiden kysymyksiin ja ottaa vastaan ehdotuksia (Atala 2010: 424). On syytä mainita, että paikalliset eivät halunneet puhua heidän ideoistaan suoraan arkeologeille. Lisäksi kaikki kiinnostuneet tapasivat kokouksissa ja harjoittelijat kertoivat siitä, mitä projekti etenee, miten ehdotukset ja kysymykset otetaan huomioon. Kokouksissa oli eniten naisia, ja heti he alkoivat ehdottaa erilaisia kollaboratiivisia tehtäviä, esimerkiksi tilan luominen Çatal Hüyükissa, jossa he voisivat oppia Çatal Hüyükin ikonografiasta. He voisivat tehdä käsitöitä vanhanaikaisen ikonografian mukaan, ja töitä myytäisiin kaupungeissa (Atalay 2010: 424; 2012: 177). Tämä mahdollisuus vaikutti positiivisesti yhteisön elämäntapaan, koska siitä olisi taloudellinen hyöty ja naiset voisivat ottaa osa perheen talouteen samoin tytöillä olisi mahdollisuuksia saada jokin ammatti. Atalayn (2010: 424, 426; 2012: 32, 66) mukaan paikallisilla nuorilla tytöillä oli mahdollisuus käydä koulua vain viidenteen luokkaan asti. Naisten käsitöitä myytiin myös Englannissa ja Yhdysvalloissa.

Paikalliset halusivat kehittää perinnetaitojaan sekä halusivat vaikuttaa positiivisesti paikalliseen talouteen ja yhteisön elämäntapaan. Tästä tuli uusia ideoita siitä, miten kaivatuista tiloista voisi muodostua luokkahuoneita tytöille. Heitä koulutettiin sairaanhoitajiksi paikallista terveyskeskusta varten (Atalay 2010: 425). Samoin harjoittelijoille opetettiin lainsäädäntöä, joka liittyy kulttuuriperintöön Turkissa. Atalayn ohjuksella paikallinen yhteisö oppi miten tehdään projekteja, heille opetettiin metodologiaa samoin miten tehdä tutkimussuunnitelma raha-avustuksen hakemista varten.

Toinen yhteisön ehdottama kiinnostava projekti oli paikallisen teatteriryhmän luominen koululaisten kanssa. Koululaiset oppisivat paikan menneisyydestä ja samalla muilla paikallisilla olisi mahdollisuus tutustua menneisyyteen. Heidän suunnitelmansa oli matkustaa esiintymässä ryhmän kanssa ympäri Turkia (Atalay 2010: 425). Atalayn rooli teatteriprojektissa oli tarjota tietoa Çatal Hüyükistä. Projektin aikana vuorovaikutettiin hallituksen, muiden organisaatioiden ja ryhmien sekä liikkeiden (*mm. Goddess movement* -liike Istanbulissa) kanssa (Atalay 2012: 84).

Projektin keskeiset elementit olivat *moniäänisyys, vuorovaikutus ja refleksiivisyys*. Yhteisöllä oli auktoriteetti sekä kontrolli projektista. Se oli osallistava, koska monella ihmisellä oli mahdollisuus osallistua ja kontribuoida. Lopussa ihmisryhmä sai osaamista erilaisilla metodeilla sekä tutkimuksen rakentamisessa sekä toteutumisessa. Vastavuoroisuus esiintyi projektissa, kun yhteisöt saivat kehittää yhteisön elämää. Eri näkemyksiä, tietoa, sekä epistemologioita ja uskomuksia otettiin huomioon. Ne muodostuvat osallistava yhteisöön perustuva -metodin perusteet, joita käsitellään seuraavassa luvussa.

II

AINEISTO JA MENETELMÄT

Menetelmät

Osallistava yhteisöön perustuva -metodi: perusteita ja haasteita arkeologiassa

Yhteisöön perustuvan arkeologian kontekstissa osallistava yhteisöön perustuva -metodi on kehittänyt historian kuluessa yhteisöjen halua osallistua erilaisiin prosesseihin, jotka vaikuttavat heidän elämäntapaansa. Atalayn (2012: 57) mukaan tämä metodi eroaa populaarikoulutuksesta, joka keskittyy ihmisten kouluttamiseen sosiaalisia muutoksia varten. Osallistava yhteisöön perustuva -metodi erottautuu toimintatutkimuksesta, joka keskittyy projektin auktoriteettiin ja osallistavasta tutkimuksesta (ks. Hall 1977; Fortmann 2008b), joka keskittyy yhteisön osallistumista tutkimusprosessiin ja se on yhteydessä yhteisön tietoon ja taitoon ongelmien ratkaisemisessa (Atalay 2012: 56, 57; 2010: 425). Monilla tieteenaloilla tätä metodologiaa on käytetty muun muassa lakitieteessä, jossa yhteisöön perustuva tutkimus ilmestyi kollaboratiivisena metodina terveystutkimuksissa (Minkler *et al.* 2008). Strand *et al.* (2003: 4) ja Israel *et al.* (2012: 23) mainitsevat, että tämän metodin historia on monimutkainen, koska sen toteuttaminen vaihtelee eri paikoissa. On syytä mainita, että tämän metodin soveltamista varten täytyy ennen kaikkea tutkia hyvin kontekstia, jossa halutaan tehdä yhteistyötä, koska käytännössä metodi voi toimia eri tavoilla eri konteksteissa. On mahdollista, että se ei toimi ollenkaan jossain tilanteissa (Murphree 2008: xvi).

Erilaisista yhteisöön perustuvista projekteista löytyy melkein samoja kuvioita, jotka toistuvat, ne otetaan esille metodin perusteina. Mitkä ne ovat?

Osallistava yhteisöön perustuva -metodin perusteita

Osallistava yhteisöön perustuva -metodissa on viisi perustetta, jotka ohjaavat sen toimintaa tai ovat yleisiä kuvioita, jotka toistuvat yhteisöön perustuvissa projekteissa (Nicholas *et al.* 2011). Atalay (2010: 420; 2012: 53) korostaa, että ennen kaikkea pääperuste on *yhteistyön tekeminen yhteisön kanssa*. Seuraavaksi tunnistetaan:

1. *Yhteisön johtajuus*: yhteisöllä on auktoriteetti projektissa, joka vaikuttaa päätöksentekoon (McDavid 2002: 306, 307; Atalay 2010: 420; Nicholas *et al.* 2011: 17, 18; Atalay 2012: 59, 60; Atalay 2014: 48; Mcanany *et al.* 2015: 6), kohdistuen yhteisön tarpeisiin, tavoitteisiin ja kiinnostukseen ja tämä vaati kumppanuutta ja tasapainoisia suhteita (*mm.* Nicholas *et al.* 2011: 14–25). Vaikka on arkeologeja, jotka pyrkivät demokratisoimaan alaa, siitä on vastakkaisia reaktioita. On ammattilaisia, jotka ajattelevat, että auktoriteetin siirto aiheuttaa etuoikeuden, tiedollisen omistuksen ja tiedon tuottamisen alistamista (*mm.* Joyce 2002a; Conkey 2005; Meskell *et al.* 2005). Shanks *et al.* (1996) ja Israel (2012: 14) korostivat, että kollaboratiivisessa kontekstissa tieto yleensä kohtaa yhteisön tarpeita. Atalay (2012: 54) korosti, että metodi kohdistuu yhteisön ongelmiin ja huolenaiheisiin.
2. *Osallistaminen*: yhteisö osallistuu projektin kaikkiin vaiheisiin (Moshenska 2009: 41; Israel 2012: 9). Se tasapainottaa tilannetta. Atalay (2010: 420; 2012: 62) määrittelee, että osallistava yhteisöön perustuva -metodiksi toteutuu, kun yhteisö osallistuu kaikkiin tutkimuksen toimintoihin alusta asti. Vastakohtaisesti McTaggart (1997: 28) korosti, että osallistavissa tutkimuksissa osallistuminen tarkoittaa, että yhteisö osallistuu tiettyyn tutkimuksen vaiheeseen (*vrt.* ”top down” ja ”bottom-up”¹). Gaventan (1988: 19) mukaan metodi pyrkii rikkomaan tutkijan ja tutkittavan erilaisuutta.
3. *Yhteisön kyvykkyyden luominen* on yksi tärkeimmistä tavoitteista tässä metodissa, koska jos luodaan kumppanuutta ja yhteisö osallistuu aktiivisesti tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin, yhteisön kyky toimia kasvaa. Silloin yhteisö saa uusia taitoja ja tietoja. Yhteisö voi soveltaa sitä, mitä he oppivat tutkimuksen aikana, aloihin, jotka eivät kuulu arkeologiaan (Atalay 2010: 420, 423; Atalay 2012: 59, 65, 67). Yhteisön kyvykkyyden luominen korostaa ja vahvistaa yhteisön itsenäisyyttä.

---

¹ *Mm.* Stottman 2014; Atalay *et al.* 2014; Simpson *et al.* 2008 .

4. *Vastavuoroisuus*: molemmat puolet, arkeologit ja yhteisö, hyötyvät projektista (*mm.* McDavid 2002: 309; Atalay 2008: 48; Atalay 2012: 59, 67, 68; Thomas, S. *et al.* 2014: 103–104; Atalay *et al.* 2014: 12; McAnany 2014; ks. Israel 2012: 10). Se vaati auktoriteetin jakoa ja toimintaa. Molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa eri tietojen, taitojen ja kokemuksien kanssa.
5. *Paikalliset tiedot*: esille tulee kysymyksiä, jotka liittyvät tietäjään (Atalay 2012: 59, 69–71). Fortmannin (2008a:7) ja Atalayn (2010: 427) mukaan se voi liittyä sosiaaliseen voimaan, koska vahvana henkilönä nähdään joku, joka tietää enemmän. Vastakohtaisesti Strand *et al.* (2003: 130–131) korostavat, että osallistava yhteisöön perustuva -metodi sijoittaa yhteisöt keskeiseen osaan tiedon tuottamisen prosessissa. Jos ymmärretään, että jokaisella ihmisellä on oma maailmankuva, tausta, kokemus, uskomukset ja menneisyys, sitten voitaisiin ymmärtääkin, että sen takia tietämisen tavat vaihtelevat ja se aiheuttaa erilaisia tulkintoja. Tärkeintä on tehdä yhteistyötä erilaisten ihmisten kanssa, joilla on vastakkaisia sekä samanlaisia ideoita ja mielipiteitä. Silloin voitaisiin saada rikkaampia tuloksia.

Tämän metodin kanssa, ja sen jälkeen, kun mainittiin niitä toistuvia kuvioita, arkeologit tuntevat yleensä olevansa uhattuja, koska arkeologi ei olisi päävaikuttaja arkeologisessa tutkimuksessa. Tietysti arkeologien roolia kollaboratiivisissa projekteissa on harkittava, vielä enemmän, jos arkeologi pyrkii vaikuttamaan aktiivisesti sosiaalisiin muutoksiin (Hodder 1999b: 83). Esimerkki siitä, kun arkeologit pyrkivät yhteisöön perustuvaan arkeologiaan eikä metodi toimi soveltaessa yhteisöön, koska arkeologit suunnittelivat etukäteen projektia ja muodostavat tutkimuskysymyksiä. Green, L., Green, D. ja Neves (2003) suorittivat Reserva Uacassa, Brasiliassa, projektin osallistava yhteisöön perustuva -metodilla. He suunnittelivat tutkimuskysymyksiä ja tapoja, jotta yhteisön aktivoiminen onnistuisi. Paikalla heidän piti harkita kaikki uudelleen, ja suorittaa etnografisia tutkimuksia etukäteen yhteisön tuntemiseksi, jonka kanssa tehtäisiin yhteistyötä. Etukäteen suunniteltu ei vastannut yhteisöstä esille tuleviin kysymyksiin eikä heidän tarpeisiinsa.

Metodiin on ollut vastakkaisia reaktioita. Epäilläään, että metodissa on enemmän haasteita kuin hyötyä. Mitä haasteita ja hyötyä metodi tarjoaa?

Haasteita ja hyötyjä

Osallistava yhteisöön perustuva -metodi toi alalle haasteita, mutta tietysti myös hyötyä. Kuitenkin on vaikea laskea haasteiden määrää ja hyötyä suoritettaessa yhteisöön perustuvaa arkeologiaa. On olennaista ymmärtää, että haasteita on aina esiintynyt tieteellisissä sekä tämänlaisissa projekteissa. Tuodaan kuitenkin esille muutamia päähaasteita ja hyötyjä, jotka yleensä ilmestyvät (*mm.* Nicholas *et al.* 2007; Habu *et al.* 2008; Silliman 2008; Atalay 2012; Kiddey 2014: 101 – 110; ks. Atalay *et al.* 2014). Ensimmäinen haaste on osallistujat. Ketkä osallistuvat? Puhuttaessa tällaisesta metodista, Schafft *et al.* (2003) nostavat keskeiseksi kysymykseksi *onko osallistuva ryhmä monipuolinen, eliittiin kuuluva vai valituista ihmisistä muodostuva?* Tämä voi liittyä Atalayn (2012: 65; 2010) väitteeseen, että tällaisessa projekteissa on haastavaa aktivoida kaikki yhteisön jäsenet. Tämä on hyväksyttävä ja ymmärrettävä. Täytyy muistaa, että toiminta on vapaaehtoista ja sen lisäksi se, että kaikki on myös yhteydessä kontekstiin ja yhteisön tilanteeseen. Esimerkiksi, jos projekti tapahtuu yhteisössä, jossa ilmenee sukupuolten epätasa-arvoa, on mahdollista, että osallistujat ovat pääasiassa miehiä. Näin tapahtui Çatal Hüyükin projektin alussa.

Toinen haaste on se, että kenellä yhteisön jäsenistä, jotka eivät ole arkeologeja, on kokemusta, aikaa ja kiinnostusta osallistua tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin (Strand *et al.* 2003: 11). Vaikka tietysti on mahdollista, etteivät kaikki yhteisön jäsenet halua osallistua tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin (Stoecker 1999), tämä on niistä asioista, joihin arkeologian on mahdollista vaikuttaa. Esimerkiksi Çatal Hüyükissä kuusi yhteisöä osallistui, vaikka eri yhteisöt eivät osallistuneet eikä kaikki niiden jäsenet koko ajan. Strand *et al.* (2003: 34) korostavat, että tämä edellä mainittu haaste on vahvin syy siihen, miksi yhteisön jäsenet eivät halua osallistua projektiin. Yhteisön jäsenet luulevat osallistumisen olevan pakollista kaikkiin vaiheisiin. Tällaisista projekteista täytyy tehdä selkeä selitys yhteisölle, jotta ei tulisi väärinymmärryksiä. Toisaalta Atalay (2012: 65) korostaa, että jos jäsenet eivät osaa metodeja eivätkä tekniikkaa ja he ovat kiinnostuneet oppimaan, kouluttamisella arkeologien ohjauksella voitaisiin ratkaista ongelmaa.

Kolmas haaste on, että monissa tapauksissa tämän metodin kanssa arkeologit tuntevat asemansa uhatuksi, jos yhteisöllä on auktoriteetti sekä ottaa osa päätöksentekoon projektissa (Nicholas *et al.* 2007: 59; McAnany *et al.* 2015: 6). Vaikka yhteisölle se merkitsee itsenäisyyttä tämänlaisen projektin jälkeen, se ei tarkoita kuitenkaan ettei ammattilaisia tarvita. Atalayn (2012: 66) mukaan tämä metodi

aiheuttaa vastakohtaisia tuloksia. Yhteisön täytyy haluta tehdä yhteistyötä ammattilaisten kanssa. On muitakin tärkeitä haasteita, kuten Kiddey (2014: 101–110) osoittaa, luottamuksen luominen ja kieli. Yhteisökohtaisesti, haasteisiin voi kuulua rikollisuus ja pelko, esimerkiksi kodittomien kanssa työskennellessä.

Osallistava yhteisöön perustuva -metodi haastaa ideaa, että vain arkeologeilla on tarpeeksi taitoa tehdä tutkimustyötä. Yhteisöillä voi olla myös kykyä tehdä sitä, vaikka eri tavalla (Kassam 1980). Täytyisi antaa mahdollisuuksia. Mitkä hyödyt saadaan osallistava yhteisöön perustuva -metodin kanssa? Niitä voi olla monta ja siihen vaikuttaa, mitä arkeologi odottaa. Hyötyjen saamisesta on ollut kritiikkiä, koska joidenkin arkeologien mukaan tämä metodi antaa yhteisölle mahdollisuuden tehdä mitä vaan. Hyödyt voivat muun muassa rikastaa arkeologien taitoja, paikan havaitsemista sekä menneisyyden ymmärtämistä monilla tavoilla. Kuitenkin tämän metodin tavoite on, että molemmat osapuolet hyötyisivät ja oppisivat toisistaan uusia asioita. Voidaan kehittää parempia suhteita tiettyjen yhteisöjen kanssa, jotka menneisyydessä tai edelleen ovat alistettuja (Miller *et al.* 2008). Tutkimuksesta voidaan saada uusia ideoita, näkökulmia ja luovia ratkaisuja sekä vastauksia.

Tarpeetonta mainita kuinka paljon hyötyä tai haasteita on, kun käytetään osallistava yhteisöön perustuva -metodia. Tärkeää on tehdä jotain, josta kaikki osallistajat saavat jotain arvokasta kumppanuudesta. Täytyy muistaa, että tämä metodi ei estä eikä lopeta tieteellisten tutkimuskysymysten asettamista. Yhteisöltä voi tulla esille omia kysymyksiä kanssa, jotka ovat yhtä arvokkaita kuin ammattilaisten. Täytyy asettaa selkeitä tavoitteita ottamalla huomioon yhteisön tarpeet. Kuten Atalay (2012: 68) korosti ”osallistava yhteisöön perustuva metodi suojelee tutkimusta kaikista perspektiivistä: moraalisesti, poliittisesti, sosiaalisesti ja älyllisesti.”

Tässä tutkimuksessa käytetyt menetelmät

Tutkimuskysymyksen vastaamista varten osallistuttiin kahdelle yleisökaivaukselle, Yli-Iissä sijaitsevassa Kierikkikeskuksessa ja Pirkkalassa sijaitsevassa Tursiannotkossa kesällä 2017. Seuravana kesänä 2018 jatkettiin aineiston keräämistä dokumentoimalla yhteisön arkielämää ja toimintaa. Sen takia tutkimuksen käytetty lähestymistapa on etnografinen ja käytettyjä menetelmiä aineistojen

keräämiseen oli kolme: 1) *struktuurallinen* ja 2) *ei-struktuurallinen* kysely, 3) *osallistujaobservaatio* – menetelmä. Käytettyyn menetelmään vaikutti konteksti, jossa suoritettiin kenttätöitä ja erilaisista ihmisryhmistä.

Strukturaalista kyselyä käytettiin yleisökaivauksilla Kierikkikeskuksessa sekä Tursiannotkossa vuonna 2017. Myöhemmin huomattiin, että strukturaalisesta kyselystä saatiin rajoittunutta tietoa ja myöhemmin se korvattiin vapaamuotoisella kyselyllä. Seurauksena oli, että yleisön kanssa syntyi todella sujuvaa keskustelua, joka rikastutti kerättyä aineistoa. Tätä menetelmää käytettiin Tursiannotkon yleisökaivauksissa.

Kolmas menetelmä on osallistujaobservaatio, jonka Becker *et al.* (1970: 133) määrittelevät tutkimusmenetelmäksi, jossa tutkija tai havaitsija osallistuu kohderyhmän arkielämään. Tutkija havaitsee mitä tapahtuu, kuuntelee mitä kohderyhmässä puhutaan ja tehdään. Ihmisten havaitsemiseksi omassa kontekstissään tutkijan on pakko adoptoida erilaisia rooleja (Baker 2006: 146). Tämä menetelmä on etnografinen ja siinä tutkija on läsnä havainnoimassa yhteisön arkielämää häiritsemättä jäsenten käyttäytymistä. Tämä menetelmä käytettiin erikoisessa yhteisössä, jonka dokumentoitiin Kierikkikeskuksessa vuonna 2018. Dewalt *et al.* (2002) toteavat, että tätä menetelmää on käytetty jo 1800-luvulta lähtien. He edelleen osoittavat, että menetelmän edelläkävijä oli amerikkalainen etnologi Frank Hamilton Cushing, joka käytti tätä menetelmää tutkiakseen Zuni Pueblo -yhteisöä vuonna 1879. Euroopassa puolalainen antropologi Bronisław Malinowski käytti tätä menetelmää tutkiakseen Trobriandsaarten yhteisöä 1910-luvulla. Vaikka yleensä kirjallisuudessa osoitetaan Malinowski menetelmän edelläkävijänä, Malinowskin tutkimus tapahtui 30 vuotta Cushingin tutkimuksen jälkeen.

Tutkimuksen aineiston lähteestä ja tavoitteesta

Tämän tutkimuksen aineisto on monipuolinen. Ensimmäinen osa aineistosta on kerätty haastatteluista yleisökaivauksilla ja toinen osa on kerätty osallistujaobservaatio -metodilla. Aineisto muodostuu 180 nauhoituksesta ja yleisökaivauksilla kerätyistä lomakkeista. Kaivaukset olivat Pirkkalan Tursiannotkossa ja Kierikkikeskuksessa. Niiden lisäksi on vihkoon kirjattuja muistiinpanoja kenttätöiden ajalta. Täytettyjä lomakkeita on 133 ja nauhoitettuja keskusteluita 47. Lomake (LIITE 1; LIITE 2) koostuu tutkimuksen tiivistelmästä ja 27 kysymyksestä, joista suurin osa on monivalintaisia. On syytä

mainita, että kun aineistoa kerättiin vuonna 2017 tutkimuksen tavoite oli erilainen ja tutkimuskysymys muuttui useampia kertoja. Kuitenkin tutkimuksen aikana pyrittiin arkeologian demokratisaation tarkasteluun. Aineisto on tulkittu kvalitatiivisesti.

Yleisökaivausten kenttätyöt on suoritettu kesällä 2017. Ensimmäinen kenttätyö oli Yli-Iissä sijaitsevassa Kierikkikeskuksessa, jossa vietettiin kaksi viikkoa, 2.7. – 14.7.2017, yleisökaivauksilla ja josta saatiin 50 sekä suomen- ja englanninkielistä lomaketta sekä kolme nauhoitettua keskustelua, jotka ovat kuusi tuntia pitkiä. Toinen kenttätyö oli Pirkkalassa sijaitsevassa Tursiannotkossa, jossa Tampereen maakuntamuseo järjesti ensimmäisen kerran yleisökaivaukset. Tämän tutkimuksen kenttätyö kesti myös kaksi viikkoa, 1.10.–15.10.2017. Tursiannotkon yleisökaivauksilta saatiin 83 täytettyä lomaketta. Aineistojen analysoimista varten sukupuoli tai ikä ei ole olennaista. Osallistujien piti olla yli 15-vuotiaita. Aineiston tavoite oli saada selville ihmisten ajatuksia Suomen arkeologiasta moniäänisyyden ja osallistumisen tason mukaan.

Toista aineiston osaa varten materiaali on kerätty osallistujaobservaatio -metodilla Kierikkikeskuksessa. Ennen kenttätöiden tekemistä tutustuttiin ryhmään ja heiltä pyydettiin lupaa haastatteluihin ja keskusteluihin. Siinä on 33 nauhoitusta ja lisäksi kenttätyön aikana tehtyjä muistiinpanoja. Peruskysymykset löytyvät liitteestä numero 4. Ne olivat keskustelujen lähtökohta. Kolmen viikon aikana kivikauden kylässä asui ryhmä, joka elää metsästäjä-keräilijöiden elämäntavalla. Se ryhmä kuuluu primitiivitaitoiseen yhteisöön. Heidän kanssa vietettiin aikaa ja tutustuttiin heidän elämäntapaansa, joka oli entuudestaan tuntematon. Aineisto muodostuu nauhoitetuista keskusteluista ryhmän arkielämässä (LIITE 3). Ryhmän jäseniä on tutkimuksen tekohetkellä 12 ja heillä on eri kansalaisuuksia, joita ei mainita täällä. Jäsenten nimet eivät ole mukana ryhmän ylläpitäjää lukuunottamatta. Aineiston tavoite on esitellä ei-arkeologien yhteisö, jonka toimintaa voi verrata yhteisöön perustuvan arkeologiaan.

Eettisiä kysymyksiä

Yhteisöön perustuvan arkeologian pyrkimyksissä huomioitu etiikka

Puhuttaessa politiikasta arkeologiassa, monet jättävät sen huomiotta. Sitä pidetään pelottavana sanana, joka vääristää arkeologian toimintaa. Poliitiikkaa Hamilakis (2007: 23) kutsuu *likaiseksi sanaksi*, jota tavallisesti monien ammattilaisten mukaan on parempi välttää. Valitettavasti sekä arkeologiassa että muilla aloilla on poliittisia implikaatioita, jotka täytyisi tuoda esille ja ottaa huomioon. On luotettavaa, kun Pihlman (1990: 5) korostaa, että ”juuri nyt ekokatastrofeissa arkeologialla on suuri merkitys ja osuus yhteiskunnallisesta vastuusta. Ekokatastrofit torjuvat sekä Euroopassa aktuaaliset identiteetit ja alueoikeuskysymykset.” Vielä Pihlman (1990: 6) ja Hamilakis (2007: 216) lisäävät, että niissä kysymyksissä arkeologien täytyy ottaa kantaa poliittisesti keskeisiin asioihin.

Monet ajattelevat, ettei tarvitse huolehtia politiikan käytöstä, koska nykyään käytetään eettisiä koodeja. Tämä ajattelutapa on epärealistinen, koska politiikka on aihe, joka on läsnä kaikissa konteksteissa. On helppo havaita politiikan ulottuvuus, kun nykyään arkeologiassa harkitaan emansipatorista teoriaa ja suoritetaan yhteisöön perustuvaa arkeologiaa, yhteisöarkeologiaa ja alkuperäiskansojen arkeologiaa (Gnecco 1999; Hamilakis 2007; Londoño 2007; Mazzia *et al.* 2014b: 63; Fawcett *et al.* 2008: 5; Atalay 2008: 29–36, 38, 42; Fergusson 2014: 245). Arkeologian rooli intellektuellina laajassa yhteiskunnassa edellyttää vakavia velvollisuuksia sekä vastuullisuuksia (Hamilakis 1999: 61). Pihlmanin (1990: 5) mukaan ”arkeologien velvollisuus on suhtautua kriittisesti esitettyihin argumentteihin ja ottaa osaa jo käynnistyneeseen poliittiseen keskusteluun, jossa on kyse menneisyyden käyttämisestä nykyisyyden tai yhteiskunnallisten tavoitteiden legitimoimiseen.” Tätä varten on olemassa *poliittisen etiikan periaate* (Hamilakis 2007: 24), joka toimii välineenä eettisen keskustelun instrumentalisaatiota sekä ammatillisuutta vastaan. Etiikan instrumentalisaatiolla tarkoitetaan tapaa jatkaa arkeologian tekemistä perinteisellä tavalla, jossa arkeologia on vain työ ja sitä tehdään yleisölle, jotta he voivat ymmärtää menneisyyttä (*ibid*). Joskus ammattilaiset jättävät huomioimatta yleisön sekä yhteisöjen intressit ja kiinnostuksen aiheet.

Hammil *et al.* (2005) korostavat, että etiikka ja ihmisoikeudet olivat huolenaiheita, jotka ovat tulleet esille alkuperäiskansojen vaatimuksista (ks. Colwell-Chanthaphonh *et al.* 2009: 80; Atalay 2012: 35).

Scarre *et al.* (2006: 2) korostivat, että etiikka keskittyy ihmisten käyttäytymiseen toiminnassa. Arkeologit alkoivat harkita etiikkaa ja perusteita, jotka ohjaavat sitä, miten ne ovat vaikuttaneet arkeologiaan sekä sen toimintaan (Atalay 2012: 45). Etiikan asettaminen oli ja siitä huolehtiminen on hyödyllistä, näin arkeologit voivat tunnistaa oikeudenmukaisuuteen ja velvollisuuteen liittyviä merkityksiä. Colwell-Chanthaphonh *et al.* (2004) osoittavat, että arkeologiassa tarvitaan *hyve-etiikkaa*. Crisp *et al.* (1997) teoksessaan *Virtue Ethics*, käsittelevät tätä moraalisena teoriana, josta tulee ilmi miten ihmiset suhtautuvat toisiinsa. Colwell-Chanthaphonh *et al.* (2004: 18) edelleen korostavat, että se tuo keskusteluun kysymyksen siitä, ”mitkä piirteet muodostavat hyvän henkilön?”. Slote (1997: 239) korostaa tärkeänä moraalisia asioita. Yhteisöön perustuvan arkeologian ominaisuuksien mukaan hyve-etiikka on vahvasti läsnä. On syytä myös ehdottaa, että arkeologit, jotka tekevät kollaboratiivisia projekteja, soveltaisivat tällaista etiikkaa. Etiikalla on tärkein rooli nykyisten sekä tulevien ideoiden ja tapojen ohjauksessa yhteisöön perustuvassa arkeologiassa ja se ansaitsisi huomiota (*mm.* Colwell-Chanthaphonh *et al.* 2004).

Yhdysvalloissa vuonna 1996 *The Society for American Archaeology* (SAA) kehitti kahdeksan eettistä perustetta, jotka koskivat arkeologien vastuuta yleisön kanssa (Riggs 2007: 84–85; Silliman *et al.* 2010: 4; Kiidey 2014: 63; McAnany *et al.* 2015: 5). Perusteet korostavat yleisön kouluttamista ja suhteiden luomista arkeologiassa (Lynott 1997: 592), varmistaen alkuperäiskansojen aktivoimista (Atalay 2012: 44). Perusteiden asettaminen auttoi kehittämään arkeologiaa moniäänisemmäksi.

Monet ammatillaiset luulevat etiikan olevan kontekstista riippuvainen (Hamilakis 2007: 24), eli etiikka on suhteessa kontekstiin. Kuitenkin Hamilakis (2007: 25) toteaa, että epäsymmetrisyyden, epätasa-arvoisuuden ja vastakohtaisten näkemysten hyväksymistä varten arkeologiassa tarvitaan poliittista etiikkaa. Hän mainitsee, että poliittinen etiikka ottaa huomioon yhteiskunnan sisäistä dynamiikkaa, kuten feminismi ja vastakkaisuuksia ihmisryhmien välillä ja niin edelleen. Poliittisella etiikalla yhteisöön perustuvassa arkeologiassa pyritään vaikuttamaan positiivisesti sellaisiin ryhmiin, joihin sosiaaliset ongelmat vaikuttavat negatiivisesti.

Maiter *et al.* (2008: 309) mainitsevat, että on olennaista muistaa, kun tehdään yhteistyötä maahanmuuttajien ja pakolaisten kanssa, myös on tunnistettu eettisiä kysymyksiä. 1) kuunnioitus, 2) luottamuksellisuus, 3) kommunikaatio ja tulkinta ja 4) syrjäytymiseen liittyviä ongelmia. Yhteisöön perustuvassa arkeologiassa, arkeologit pyrkivät tuomaan kulttuurillisia eroja eettiseen kehykseen,

korostamalla *ihmisten luvan pyytämistä, turvallisuutta* (Maiter *et al.* 2008: 309) ja *paikallisen kielen käyttämistä kohdatessa yhteisöjä* (McDavid 2002; Blakey 2008: 22).

Perinteisesti arkeologiassa oli tieteellinen sekä eurooppakeskeinen maailmankuva, joka korostaa sitä, että paremmalla tieteellä voidaan päästä lähemmäs menneisyyden täsmällistä tulkintaa (Harding 1998: 3; Riggs 2007: 94). Tieteen syntymisestä lähtien tiede koostuu tietämisestä tai edes järjestetystä tiedosta ja se etsii totuutta, jotta voitaisiin selittää asioiden juurisyitä (Peirce *et al.* 1940: 42). Nykyään näkökulmat ja ajatukset ovat muuttumassa. Olemassa on monitulkintoja menneisyydestä, jota erilaiset yhteisöt ja yleisöt luovat erilaisten syiden takia (Stone *et al.* 1999: 1). Arkeologien vastuulla on opettaa yleisölle, ettei ole olemassa ainoa oikeaa tulkintaa, vaan kaikki tulkinnat ovat samanarvoisia, ja että kaikki yhdessä päätetään, mikä valitaan oikeaksi ja mitä kunnioitetaan (Atalay 2008: 38; Siiriäinen 1990: 4). Tämä johtuu yhdestä etiikan tyypistä, joka kutsutaan *pragmatistiseksi etiikaksi* (Saitta 2007: 268), johon kuuluu vain yksi periaate, ja se on, ettei ole olemassa absoluuttista totuutta. Mitä etsitään on vastaus tieteelliseen kysymykseen, joka on vakiintunut tutkimuskysymyksenä. Sosiaalisessa ja poliittisessa toiminnassa sekä yhteisön aktivoimisessa tiedon tuottaminen on tärkein elementti (Lawrence *et al.* 2016: 118). Se tuo laatua tutkimukseen.

Osallistava yhteisöön perustuva -metodin käyttämisessä on otettava huomioon viisi *eettisen kollaboratiivisen tutkimuksen*² periaatetta, jotka Maiterin *et al.* (2008: 307) mukaan nousevat tärkeänä esiin, miten vastavuoroisuus korostaa sosiaalisia sekä eettisiä tutkimuksia ja suhteita yhteisöjen kanssa. Smith (1999: 100), Nicholas *et al.* (2007: 67) ja Wilson (2008) kirjoittivat niistä periaatteista ja ne ovat:

1. *syvä kuuntelu*: kuunnellaan huolellisesti mitä osallistujien on kerrottavaa (Wilson 2008: 28).
2. *luottamuksellisuus*: suhdetta ja luottamusta yhteisöjen kanssa täytyy kehittää (Smith 1999:100).
3. *Ei-tunkeileva havainto-osallistuminen*: yhteisön ei tarvitse muuttaa heidän normaalia elintapaansa tutkimuksen takia. He ovat projektin jäseniä (Wilson 2008: 28).
4. *Vastuullisuus*: ammattilaisten täytyisi olla maltillisia hankittujen tietojen kanssa (Smith 1999: 100; Nicholas *et al.* 2007: 67).
5. *hyväksyminen*: yhteisö voi olla suostumatta että projekti suoritetaan paikassa, tai yhteisö voi olla haluamatta levittää tietynlaista tietoa (Smith 1999: 100; Nicholas *et al.* 2007: 67 ks. Nicholas *et al.* 2011: 18).

---

² Maiter *et al.* (2008:307) määrittelee eettisen tutkimuksen luottamukseen ja vastavuoroisuuteen perustuvina suhteina.

On olennaista muistaa, että eettinen vastuullisuus pyrkii suorittamaan tutkimuksia, vahingoittamatta muita. Nicholas *et al.* (2007: 64) vielä korostavat, että vaihtoehtoisten maailmankuvien hyväksyminen sisältää kolonialististen tarinoiden, epätasaisten dekolonisaation kokemusten ja kaiken jälkikolonialismin eri muotojen tunnistamista sekä muistamista.

Tässä tutkimuksessa käytetty tutkimusetiikka

Jokaisessa maassa on erilaisia eettisiä koodeja, jotka arkeologien täytyisi muistaa. Scarre *et al.* (2009: 4) osoittavat, että kehitettäessä arkeologian eettisiä periaatteita, täytyisi yhdistää arkeologian ammatillisia tavoitteita moraalisemmalle tasolle. Vastakohtaisia mielipiteitä syntyi kyseenalaistamalla, miten voitaisiin redusoida koko arkeologian toiminta muutamille perusteille kuten SAA on tehnyt 1996 (ks. Hamilton 1995). On kiistämätöntä arkeologian eettisten perusteiden luominen, koska silloin on mahdollista saada ohjausta arkeologian tutkimisen tavasta. Jokainen maa toimii eri tavalla. Suomessa arkeologien arkeologian eri suuntauksista kuuluvan työryhmän jäsenet laativat *Suomalaisen arkeologian eettiset periaatteet*, jotka perustuvat *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan* (TENK) ohjeeseen tieteellisestä hyvästä käytöksestä (Enqvist 2015: 4). Petri Halisen johtava työryhmä valmisti arkeologian eettiset periaatteet 2012–2016. Periaatteet tulivat käyttöön 15.3.2017³. Nämä luettiin huolellisesti tutkimuksen aikana.

Tätä tutkimusta varten käytiin huolellisesti läpi tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettiset periaatteet Suomessa, kun tutkitaan humanistisessa, sosiaalisessa ja käyttäytymistieteissä⁴. Tässä tutkimusetiikassa on kolme periaatetta, jotka muistettiin, kun suoritettiin haastatteluita sekä havaintoja kenttätöissä. Periaatteet ovat: 1) Ihmisten kunnioittaminen: heidän osallistuminen tutkimukseen oli vapaaehtoista ja he suostuivat haastatteluun ja keskustelujen nauhoittamiseen.

Osallistujat saivat kaikki tiedot: yhteystiedot, tutkimusaihe, aineisto, aineiston keräämisen kesto ja niin edelleen. 2) Vahingon välttyminen: kunnioitettiin ja suoritettiin kenttätö huolellisesti ja aina kulttuurillisella sensitiivisyydellä. 3) Tiedon ja yksityisyyden suojeleminen: kaikki tiedot, jotka esitellään

---

³ http://www.sarks.fi/ajankohtaista/eettiset_periaatteet_insertti.pdf

⁴ <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/ethicalprinciples.pdf>

tässä tutkimuksessa, on käytetty osallistujien luvalla. Osallistujien nimiä ei käytetä ja kaikille on ilmoitettu, että tietojen käyttämisen jälkeen aineisto poistetaan. Aineisto on kirjoittajan hallussaan.

Eettinen tila

Kohdattaessa yhteisöjä esiintulee kulttuurillisia eroja ja mahdollisesti dialogia puolueiden välillä. Vastakohtaisia mielipiteitä on aina ja ne voivat luoda mielenkiintoisia tulkintoja. Eettisellä tilalla voi ilmestyä merkittäviä eettisiä dilemmoja, joita arkeologit pyrkivät ymmärtämään ja hyväksymään. Funarin *et al.* (2007: 144), Shepherd (2007: 99) ja Nicholas *et al.* (2007: 62) mukaan tavallisesti eettiset dilemmat ovat

1. kuka hyötyy arkeologisesta työstä? (Nicholas *et al.* 2007: 62)
2. Yleisön osallistuminen arkeologisiin tutkimuksiin (Funari *et al.* 2007: 140, 142)
3. ihmisten erilaisuus menneisyyden ymmärtämisessä sekä arvostelemisessa (Funari *et al.* 2007: 144)
4. intellektuelli etnosentrismi, joka usein dominoi arkeologien käyttäytymisiä (Funari *et al.* 2007: 144)
5. Epätasa-arvon ja alistamisen suhteiden muuttumista (Nicholas *et al.* 2007: 62).
6. Mitä tarkoittaa palauttaa menneisyyttä ihmisille? (Shepherd 2007).

Yhteisöön perustuvan toiminnan eettiset periaatteet tuovat tärkeänä ja prioriteettina *vastavuoroisuuden* (Maiter *et al.* 2008: 307, Atalay 2012: 67–68), joka on jatkuvaa ja harmonista yhteisöjen ja ammattilaisten välillä sekä *vuorovaikutuksen* (mm. McDavid 2002: 307; Atalay 2007: 7; Atalay 2012; Mazzia *et al.* 2014a). Kun vuorovaikutuksen lisäksi tutkijan ja ei-tutkijan välillä syntyy sujuva dialogi, ja molemmat voivat kommunikoida vertaisinaan sitä kutsutaan *vastavuoroiseksi dialogiksi* (Fantuzzo *et al.* 2006: 35). Vastavuoroisella dialogilla voitaisiin myös ratkaista eettisiä ongelmia, jotka syntyvät tutkimuksessa (Maiter *et al.* 2008: 307). Tämä on otettava huomioon.

Etiikka on tärkeää seurata huolellisesti kun työskennellään yhteisöön perustuvassa arkeologiassa, koska se on tarkoitettu vakiinnuttamaan ja hoitamaan vastavuoroisuutta sekä kohteliaita suhteita yksilöiden kanssa (Smith 2005: 97). Sitä varten on tärkeää muodostaa *eettinen tila* (Ermine 2007). Se

on ajatus paikasta, jossa dialogi on mahdollista ja jossa voidaan asettaa perusteita ja toiveita siitä, miten toimitaan (Ermine 2007: 194). Ihmisillä voi olla erilaisia maailmankuvia (*ibid.*). Se on tärkeää tehtäessä yhteistyötä ei-arkeologien kanssa, koska se motivoi sopivaa dialogia eri maailmakuvien välillä kuten on havaittavissa Çatal Hüyükin tapauksessa. Dialogi oli ja on aina ollut alusta asti tärkein elementti luomaan kumppanuutta paikallisten kanssa. On syytä mainita, että yhteisöön perustuvan toiminnan eettisten periaatteiden tärkeät elementit löytyvät myös eettisen tilan ajatuksesta.

1980-luvulta lähtien arkeologiassa tuli esiin erityisen tärkeänä elementtinä erilaisten ihmisten kertomukset, koska alettiin ymmärtää, että yhtä oikeaa vastusta ei ole olemassa. Etiikka on keskeinen vaikuttaja yhteisöön perustuvassa arkeologiassa. Olennaista tämänlaisessa arkeologiassa on, että arkeologeilla täytyisi olla kulttuurillista herkkyyttä tapauksissa, silloinkin kun vuorovaikutetaan ihmisten kanssa, jotka ovat samasta maasta kuin arkeologi itse. Arkeologian merkitys alkoi muuttua demokraattisemmaksi kuin aikaisemmin. Yhteisöön perustuvalla arkeologialla voitaisiin emansipoida arkeologiaa, koska tämänlainen arkeologia olisi todella inkluusiivista ja demokraattista. Tämänlaisella arkeologialla voitaisiin vastata jonkin verran Hamilakiksen kysymykseen. ”Miten alaa voidaan emansipoida?” Tehtäessä yhteistyötä yhteisöjen kanssa, täytyisi muistaa, että aineellinen kulttuuri on väline ja se voi olla merkityksellinen yhteisöille (Atalay 2007), muttei se ole päätepiste. Yhteisöön perustuvan arkeologian toteuttaminen sisältää paljon erilaisia inhimillisiä arvoja, joita täytyy ymmärtää ja hyväksyä. Sen takia sosiaalinen aspekti ja eettiset periaatteet nousevat prioriteeteiksi.

III

TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Yhteisöön perustuva arkeologia: Teoreettinen viitekehys

Nicholas *et al.* (2007: 64) ja Funari *et al.* (2007) toteavat, että yhteisöön perustuvassa arkeologiassa on ollut implikaatioita teoriassa, käytännössä ja etiikassa, kuten esimerkiksi erilaisten maailmankuvien huomioon ottaminen merkityksien luomisessa ja epätasa-arvo auktoriteettien suhteissa ja tutkimuksien hyödyissä. Historian kuluessa yhteisöön perustuvan arkeologian ilmestymisessä on ollut myöskin sisäisiä vaikutuksia, joita käsitellään lyhyesti tässä alaluvussa. Samaan aikaan kun arkeologit reagoivat kaikkiin vaikutuksiin sekä kritiikkeihin alan ulkopuolisilta, arkeologia reagoi uusiin teorioihin ja metodeihin, jotka vähitellen ilmestyivät arkeologiassa (Atalay 2012: 42). On syytä mainita, että arkeologian tapauksessa useita kehitykseen vaikuttavia elementtejä tuli muilta aloilta sekä alkuperäiskansojen liikkeistä. Preucel *et al.* (2010a: 6–7) ja Kiddey (2014) korostavat, että postprosessualistiset metodit, feministiset ja marxilaiset teoriat vaikuttivat huomattavasti kollaboratiiviseen arkeologiaan eri tavoilla. Atalain (2012: 42) mukaan metodit mahdollistivat arkeologeille: 1) huomata arkeologian relevanssin yhteiskuntaan ja 2) arvostaa moniäänisyyttä kun tutkitaan menneisyyttä ja eettisiä asioita.

1960-luvulla prosessuaalisen arkeologian tai *uuden arkeologian* syntyessä arkeologiassa alettiin käyttää loogisen empirismin viitekehystä (Kohl 1993: 13; VanPool *et al.* 1999: 35) ja keskityttiin eniten kenttätöiden sekä kaivausten metodeihin, arkeologiassa oli paljon yhteistyötä muista tiedealoista (McAnany *et al.* 2015: 3). Yhteistyössä muiden tieteenalojen kanssa suoritettiin kollaboratiivisia tutkimuksia. McAnany (*ibid.*) korostaa, ja on uskottavaa, että sinä aikana yhteisöjen osallistuminen arkeologisiin tutkimuksiin oli eettisesti suosittua mutta tieteellisesti ei tarpeellista. Lewis Binford oli tärkeä vaikuttaja prosessualismissa, hän edisti etno-arkeologiaa menneisyyden tulkitsemista varten (Binford 1967). Silloin suhde arkeologian, tutkimuskohteena olevien nykyihmisten ja materiaalisuuden välillä syntyi (McAnany *et al.* 2015: 3). Arkeologia voidaan kutsua tieteksi, kun otetaan huomioon lakeja, jotka selittävät ihmisen sosiaalisen käyttäytymistä (Binford 1962). Vastakkaisesti Herva (1999:

51) huomauttaa, että ”prosessualismi ei ottanut huomioon erilaisuuksia, vaan väärästi todellisuuden, koska tutkijat eivät ymmärrä toista sen omilla ehdoilla.” Pyrittiin saamaan selville, miten sosiaaliset muutokset ovat muuttaneet ihmisten käyttäytymistä.

1980-luvulla myös postprosessualismina tunnettu postmodernistinen ajattelutapa syntyi Ian Hodderin työn kanssa (Preucel 1995: 148). VanPool *et al.* (1999: 35) osoittavat, että tätä ajattelutapaa kutsuttiin postprosessualismiksi, koska se ilmestyi prosessualismin vastareaktiona. Vastakkaisesti Preucel (1995: 148) korostaa, että postprosessualismista tulee esille erillisiä tapoja tiedostaa ja sillä on omia monitahoisia menetelmiä. On syytä korostaa, että prosessualismin, jossa on tieteellisiä menetelmiä, ja postprosessualismin, jossa on humanistisia ja hermeneuttisia menetelmiä, välillä oli laaja keskustelu, joka keskittyi eniten siihen, mikä tapa on oikea tapa tehdä tiedettä. Silloin ilmeni vastakkaisia mielipiteitä. VanPool *et al.* (1999: 34) osoittavat, että jos prosessuaaliset ja postprosessuaaliset menetelmät ovat yhteensopimattomia, sitten arkeologia ei ole koherentti ala. Toisalta Preucel (1995) ja VanPool *et al.* (*ibid.*) vielä lisäävät, että toiset ammattilaiset ajattelevat molempien menetelmien olevan sallittuja ja tieteellisiä. On hyväksyttävää ajatella, että molemmat ovat erilaisia tapoja tehdä tiedettä, vaikka erilaisista perspektiiveistä. On otettava huomioon, että tavoitteet ovat erilaisia. Eräs tapa keskittyy empiirisiin tuloksiin ja toinen tapa keskittyy sosiaalisiin ja poliittisiin konteksteihin, joihin arkeologia vaikuttaa.

Kollaboratiivinen arkeologia -käsite syntyi teorian suuntauksena prosessualismista postprosessualismiin vaihdolla (Simpson *et al.* 2008: 71–72). Tämä muutos tarkoitti uusia teorioita ja tapoja tehdä arkeologiaa prosessualismiin verrattuna. Eräs ongelma yhteisöön perustuvassa arkeologiassa on, että se keskittyy vain arkeologian tekemisen käytännössä eikä prosessoi teoreettisia käsitteitä (Simpson *et al.* 2008: 172).

Kollaboratiivisen arkeologian sisäisten vaikutusten yhteydessä alkuperäiskansojen aktivismiin vaikutti dekolonisoivan teorian kehittäminen arkeologiassa 1980-luvulla. Dattan (2017: 2) mukaan dekolonisoiva tiede avaa mahdollisuuksia harkita uudelleen tieteen käsityksiä ja tutkijan rooli kun vuorovaikutetaan osallistujien kanssa. Nicholas *et al.* (2011: 11) ja Atalay (2006) osoittavat, että dekolonisoiva arkeologia tuo esille epätasa-arvoisuutta arkeologian ja yhteisöjen välillä. Se käsittelee kysymyksiä kuten: Kuka voi tehdä päätöksiä menneisyyteen liittyvistä aiheista? Kuka voi saada siitä tietoa? Kuka kontrolloi tietoa ja kuka saa etua siitä tiedosta? Myöhemmin samalla vuosikymmenellä

harkittiin, miten voitaisiin tehdä tutkimuksia, jotta ne voisivat olla hyödyksi sekä alkuperäiskansoille että muille yhteisöille (*mm.* Smith 2005; Miller 2008).

Tärkein asia dekolonisoivassa arkeologiassa on alkuperäiskansojen sekä muiden vähemmistöjen oikeuksien tunnistaminen, oman perinnön suojelu ja tunnistaa heidän osuutensa käyttäessä määräysvaltaa tiedon levityksessä, saada tasapuolisesti hyötyä suoritetusta tutkimuksesta (*mm.* Gadsby *et al.* 2004: 37; Smith *et al.* 2006: 332). 1980 -luvulla alkoi tapahtua siirtyminen postprosessualismiin, joka on inklusiivisempaa prosessualismiin verrattuna arkeologisen tiedon tuottamisessa sekä arkeologisiin tutkimuksiin osallistumisessa. McAnany *et al.* (2015: 3) osittavat, että postprosessualismissa ei pyritä tekemään arkeologisia projekteja pelkästään hypoteeseilla sekä testaamisella. He edelleen korostavat, että arkeologisten projektien tekeminen edellämainitulla tavalla voi vahingoittaa yhteisöä, jonka alue arkeologi työskentelee. Silloin tarvittiin moniäänisyyttä postprosessualismin menetelmänä (Habu *et al.* 2008).

Moniäänisyys on prosessualismia vastaan kritiikkinä syntyneeseen postprosessualismiin. Hodder (1999a) toi moniäänisyys -käsitettä arkeologiaan liittäkseen datan teorian kanssa nostamalla paikallisten ääntä. Se avasi mahdollisuuden tehdä arkeologiasta demokraattisempaa perinteiseen arkeologiaan verrattuna kuuntelemalla, mitä tai miten yhteisöt, joiden kanssa tehdään yhteistyötä, tulkitsevat tietynlaista asiaa arkeologiassa. Moniäänisyys ja dialogi ovat keskeisiä elementtejä yhteisöön perustuvassa arkeologiassa. Tässä työssä on kaksi aspektia, jotka täytyy ottaa huomioon. Ne ovat *totuus* ja *tieto*. Vaikka ei keskitytä vain tulkintoihin, kuitenkin osallistuminen, vuorovaikutus, dialogi ja tulkitseminen ovat keskeisiä elementtejä tällaisessa demokraattisessa arkeologiassa, jota esitellään. Mitä tarkoitetaan totuudella ja tiedolla tässä kontekstissa, jos jatkuvasti korostetaan, että tulkinnat ja ideat, joita yhteisön jäsenet ehdottavat, ovat yhtä arvokkaita. Ensimmäinen aspekti on tieto. Tiedolla nousee olennaisena tässä kontekstissa, mitä amerikkalainen semiootikko ja filosofi Charles S. Peirce kutsui *pragmaattiseksi tiedoksi*, jossa kokemus edeltää tietoa ja jossa ei ole välttämätöntä luoda yhtä hypoteesia testattavaksi, vaan on erilaisia pieniä hypoteeseja, joita syntyy uusien kokemusten saamisesta (Marila 2011a: 3; Marila 2011b: 36). McDavid (2002: 305) korostaa, että yksi pragmatismen tavoitteista on, että kaikki vuorovaikutukset voidaan ymmärtää kuten historiallisesti kontekstualisoituja ja moniäänisiä keskusteluja. Hän vielä lisää, että jotkin vuorovaikutukset, kuten sosiaaliset liikkeet ovat *meta-keskusteluja*, joilla ihmiset tekevät päätöksiä siitä, miten suuntaudutaan elämään.

Tehtäessä yhteistyötä yhteisöjen kanssa, on otettava huomioon poliittinen ja sosiaalinen tilanne, jossa yhteisö on. Renya *et al.* (1998: 133) osoittavat, että tieto ja totuus on tuotettu sosiaalisella järjestelmällä ja ne toimivat sosiaalisessa kontekstissa. Puhuttaessa toisesta aspektista, eli totuudesta Peirce osoittaa, ettei ole olemassa yhtä totuutta (Bergman 2009; Preucel 2010b: 66). Pragmatismi korostaa, että on olemassa erilaisia totuuksia, joista ihmiset sitten itse päättävät, mikä niistä otetaan olennaisina ja merkityksellisinä (McDavid 2002: 305). Sen takia ei pidetä mitään tulkintaa tai ajatusta prioriteettina tai tärkeämpänä kuin muut. Tämänlaisessa arkeologian tyypissä ei etsitä yhtä ainoaa totuutta, vastakkaisesti etsitään totuutta, joka on olennainen kyseisessä yhteisössä. Se keskittyy vaikuttamaan yhteisön yhteiskunnallisiin ongelmiin. Tavoitteena on pyrkiä sovellettuun arkeologiseen käytäntöön (Duke 2007: 42), jossa muodostetaan yhteisön kanssa erilaisia kysymyksiä ja vastataan niihin kysymyksiin toimimalla eri tavalla. Pyrkimyksenä on kehittää yhteisön elämäntapaa jollain tavalla, tiedolla, jotta elämän kokemukset, erilaiset kertomukset, empiiriset metodologiat ja ei-empiiriset metodologiat tuottavat. Pyritään arkeologiasta saatujen tiedon ja taitojen hyödyttämiseen yhteisön arkielämässä. Tämänlaisella arkeologialla pyritään vaikuttamaan pieneen osaan maailmasta yhteisöjen aktivoimisella eikä saada faktoja menneisyydestä tieteellisellä tavalla.

Kollaboratiivinen arkeologia ei ole tietenkään sama kuin alkuperäiskansojen arkeologia, vaikka viimeksimainittu on vaikuttanut ensimmäisen ilmestymisessä yhteisöön perustuvalla metodilla arkeologiassa (Davidson *et al.* 1995; Watkins 2000; Lightfoot 2008: 212–213 ks. Atalay 2012: 41). Suurin ero edellä mainittujen arkeologioiden välillä on se, että kollaboratiivinen arkeologia yleensä aktivoi eritaustaisia ihmisiä, joilla on eri kulttuureja, eri maailmankuvia ja jotka jakavat yhteisiä kiinnostuksen kohteita tietyssä arkeologisessa paikassa. Lightfoot:n (2008: 213) mukaan kollaboratiivinen arkeologia on monipuolista. Lightfoot (2008: 214), Kerber (2008) ja Atalay (2012: 91) vielä lisäävät, että se hoitaa sosiaalisia suhteita ja voi parantaa pitkäaikaisia huonoja suhteita. Suhteiden hoitamiseen vaikuttaa käyttäytyminen. Sitä varten arkeologien pitää tutkia huolellisesti tilanne. Alkuperäiskansojen arkeologia voi tai sen ei tarvitse aktivoida eritaustaisia ihmisiä, se voi olla suljettu vain alkuperäiskansoille (Lightfoot 2008: 214, Colwell-Chanthaphonh *et al.* 2008b). Atalay (2006) ja Nicholas (2008) toteavat, että alkuperäiskansojen arkeologia sisältää alkuperäiskansojen käsitteitä, tietoa ja omia metodologioita kehittääkseen tapaa, jota arkeologit käyttävät menneisyyden tulkitsemisessa.

Osallistava yhteisöön perustuva -metodia käyttävässä kollaboratiivisessa arkeologiassa, yhteisöön perustuva arkeologia, diversiteetti on merkittävin asia (Silliman 2008: 12, Lightfoot 2008: 213). Metodi voi aktivoida ei-alkuperäiskansat samoin kuin alkuperäiskansoillekin. Olennaista siinä on ottaa mukaan metodologioita, jotta voidaan saada erilainen ymmärrys maailmasta kosmologialla, epistemologialla ja eettisillä uskomuksilla (Wilson 2008: 15; Atalay 2012). Samalla kuin kollaboratiivinen arkeologia alkuperäiskansan arkeologian suorittamisen takia ei ole välttämätöntä että ammattilainen kuuluu alkuperäisväestöön, eikä edes ole välttämätöntä että tutkimus suoritetaan alkuperäisväestön alueella (Atalay 2006: 293; Nicholas 2008: 1660; Atalay 2010: 231).

Muun muassa Nicholas (2008: 1664–1666) ja Atalay (2012: 42) esittelevät teoreettisia elementtejä, joita löytyy alkuperäiskansojen arkeologiasta. On syytä mainita, että koska alkuperäiskansojen arkeologiaa voisi myös soveltaa tehtäessä yhteistyötä muiden yhteisöjen kanssa, esitellyt elementit löytyvät myös yhteisöön perustuvasta arkeologiasta. Yhteisöön perustuvasta arkeologiasta löytyy teoreettisia avainelementtejä kun muodostetaan tämänlaisia käytäntöjä (Nicholas 2008: 1665). Tällaiset elementit ovat myös yhteydessä siihen, minkä yhteisön kanssa tehdään yhteistyötä ja asianomaisesta kontekstista.

Colwell-Chanthaphonh *et al.* (2004: 9) mainitsevat, että on tärkeää ymmärtää poliittiset ja sosiaaliset kontekstit, koska ne vaikuttavat vahvasti yhteistyöhön. Teoreettiset elementit ovat: 1) *yhteisön epistemologia*: paikalliset selitykset maailman kuvista (*mm.* Colwell-Chanthaphonh *et al.* 2004: 9; Atalay 2006; Nicholas *et al.* 2007: 63; Nicholas 2008: 1666); 2) *tulkinnallisen arkeologian teoria*, joka sisältää refleksivisuutta, moniäänisyyttä, tiedon suhteellisen ja sijaitsevan luonteen tunnistamista (*mm.* Hodder 1991; Thomas, J. 2000: 3; Shanks *et al.* 2007: 146). Tulkinnallisen arkeologian teoriassa keskeistä on, että menneisyyden merkityksiä on useita, koska ihmiset tulkitsevat sitä eri tavoilla. 4) *Marxilainen teoria*, joka käsittelee auktoriteetin suhteita, koskee epätasa-arvoisuutta, motiiveja ja keinoja sosiaaliin muutoksiin (*mm.* Conkey *et al.* 1984; Nicholas *et al.* 2007: 71; Atalay 2012: 58; Nicholas 2014: 138, 149; Kiddey 2014: 24). On syytä mainita, että Fals-Borda (1980: 23) löysi yhteisöön perustuvan metodin juuret marxilaisesta kontekstista, koska hänen mukaan tämä metodi yrittää luoda populaaritiedettä. 5) *Kriittinen arkeologia*, joka sisältää yhteiskuntaluokkaan perustuvaa tieteen ja historian tunnistamista, keinojen, joilla tietoa on tuotettu, paljastamista ja sen vapauttavaa potentiaalia (Nicholas 2008: 1665; Atalay 2012; Stottman 2014: 182). 6) *Feministinen teoria*, joka sisältää marginalisoinnin välttämistä, kategorioiden, käsitteiden, näkökulmien ja perspektiivien

uudelleen tarkastusta ja muiden tietojen käsittelemistä ja tapojen harkitsemista (Conkey *et al.* 1984; Spector 1991; 1993; Marshall 2002: 213; Conkey 2005; Atalay 2012: 14, 104; Nicholas 2014: 138, 149; ks. Kiddey 2014).

Marxilaisessa, feministisessä teorioissa, sekä kriittisessä arkeologiassa on keskustelua näkökulmista, tulkitsemisesta, auktoriteetista, ajattelutavoista sosiaalisen olennon rakentamista (Kiddey 2014: 2). Keskusteluaiheet voivat liittyä arkeologiseen teoriaan. Tarpeellista ei ole seurata kaikkia teoreettisia elementtejä, täytyisi tarkistaa, millaisen yhteisön kanssa halutaan tehdä yhteistyötä ja ennen kaikkea täytyisi luoda suhde arkeologin ja yhteisön välillä. Tärkeintä on, että kuunnellaan osapuolia ja kunnioitetaan eri tapoja elää, nähdä maailmaa ja eri uskomuksia. Yhteisön täytyisi tuottaa tietoja omasta menneisyydestään ja arkeologisesta perinnöstään ja omaksuu niitä (Mazzia *et al.* 2014a: 72).

Emansipatorinen arkeologia: arkeologinen aktivistinen teoria

Mitä tarkoitetaan *emancipatory archaeology* -englanninkielisen käsitteeseen vastaavalla emansipatorisella arkeologialla? Se on aktivistinen arkeologinen teoria (Nida *et al.* 2011: 63), joka kehittyi feministisestä, marxilaisesta ja alkuperäiskansojen näkökulmista (*mm.* Watkins 2000, Harding 2004). Siinä alettiin huomata merkitys, joka arkeologialla on yhteiskunnassa. Emansipatorinen arkeologia toi esille, että menneisyyden tutkiminen voi täyttää eri yhteiskunnallisia tavoitteita (Duke *et al.* 1998; Saitta 2007; McGuire 2008: 33). McGuiren (2008: 35) osoittaa, että emansipatorinen arkeologia pyrkii tuomaan muistoja takaisin nykypäivään tapahtumia kertomalla ja Smith *et al.* (2011: 63) korostavat, että se vaikuttaa tiedon tuottamiseen. Se laajentaa keskustelua siitä, mitä on olla ihminen yhteiskunnan suhteiden muutoksissa ja seurauksissa, joista johtuen ihmiselämää muotoillaan.

On syytä mainita, että keskustelun laajentamisella tarkoitetaan arkeologisen tiedon jakamista sekä laajalle yleisölle että alkuperäiskansoille ja muille vähemmistöille, joilla historian kuluessa on aina ollut rajoituksia osallistua arkeologiaan ja tulkita menneisyyttä (Duke *et al.* 1998, Saitta 2007: 267, Shepherd 2007: 108). Toisin sanoen, tietynlaisissa tapauksissa tietoa tavallisesti käytettiin yhteisöjen alistamista varten. Tiedon levittäminen korosti epätasa-arvoisuutta (Conkey *et al.* 1984; Trigger 2006), jota emansipatorisella teorialla ja yhteisöön perustuvalla arkeologialla on mahdollista tasapainottaa.

1980-luvulta lähtien arkeologiassa on ollut mahdollista vaikuttaa huomattavasti nyky-yhteiskuntaan ja saada monenlaisia mahdollisia tulkintoja ja kertomuksia menneisyydestä. Puhuttaessa emansipatorisesta teoriasta täytyisi puhua sosiaalisesta teoriasta, joka emansipoi rajoituksista, alistamisesta. Sen täytyisi olla inklusiivinen kaikille mahdollisille yhteiskunnan luokille ja ihmisille, jotka vapaaehtoisesti haluavat olla osallisena arkeologisessa tutkimuksessa. Siinä täytyisi hyväksyä erilaisia mielipiteitä. Tällä teorialla arkeologisen tutkimuksen osallistuneet luovat *meta-tarinoita* (Holtorf 2010). Ne ovat kertomuksia kuin jos kertoja näkisi itsensä tarinan osana, eikä vain kuunnella tarinaa, johon ei kuulu (Holtorf 2010: 383). Meta-tarinat arkeologiasta tai menneisyydestä voivat hyödyntää monien ihmisten elämää antamalla merkitystä ja perspektiivejä (*ibid.*). Elämäkokemukset, uskomukset, sosiaaliset piirit, länsimäinen tieto, ei-länsimäinen tieto, länsimäinen metodologia, perimätieto, eri ontologiat sekä epistemologiat ja tiedon diversiteetti ovat tekijöitä, jotka voivat olla elementtien hyödyllistä yhteenliittymää, jos osataan hyväksyä erilaisuutta maailmassa. Olennaista on osata hyväksyä, että eri näkökulmat ja tarinat voivat tarjota uusia merkityksiä samoin täydentää edellisiä tulkintoja.

Vaikka emansipatorinen arkeologia syntyi noin 1970-luvulla (Duke *et al.* 1998), silloin maailmanlaajuisessa mittakaavassa ei juurikaan otettu huomioon yleisön tulkintoja eikä kertomuksia. Silloin alkuperäiskansat valittivat omista oikeuksistaan, mutta heitä ei kuunneltu. Yleisö osallistui yleisökaivauksille omasta kiinnostuksesta, mutta heidän tarinansa eivät herättäneet keskustelua arkeologien ja ei-arkeologien välillä. Toisin sanoen 1970-luvulla arkeologia ei täyttänyt ”*emansipation*” merkitystä 1980 -lukuun verrattuna, kun lähestyttiin ja mentiin emansipation toteutumisen suuntaan.

Arkeologia on relevanttia yhteiskunnassa ja se voi vaikuttaa kohtaamalla erilaisia ihmisiä sekä antamalla heille mahdollisuuden kertoa mielipiteitään. Sitä varten on tiedusteltava, mitä täytyisi ottaa huomioon, kun harkitaan yhteisöön perustuvaa arkeologiaa. Miten arkeologia voi vaikuttaa yhteiskuntaan tai yhteisöön?

Arkeologian vaikutuksia nyky-yhteiskuntaan

Arkeologiassa tärkein eettinen asia liittyy yleisön aktivoimiseen arkeologisissa tutkimuksissa ja diskurssissa (Funari *et al.* 2007: 140). Puhuttaessa yleisöstä ei vain tarkoiteta paikallisia, alkuperäisväestöjä tai opiskelijoita vaan myös koko yleisöä, joka lukee tieteellisiä lehtiä ja nauttii tieteellisistä ohjelmista televisiossa ja radiossa (*ibid.*). Duke (2007: 41) ja Hamilakis (2007) muodostavat kiinnostavan kysymyksen: ”miten arkeologiasta voidaan tehdä oikea eettinen ja emansipatorinen ala?” Harkittaessa arkeologian vaikutusta yhteiskuntaan, emansipatorisen teorian tavoite lähenee, ellei yhdisty, yhteisöön perustuvaan arkeologiaan.

Nykyään sosiaaliset ja poliittiset ajatukset, arkeologian valinnat, painotukset, moniäänisyys, arkeologian oikeudet ja kertomukset ovat tällä hetkellä maailmanlaajuisesti hyväksytyjä (Silberman 2007: 179) ja ne ovat arkeologian vastuulla. Arkeologialla voi vaikuttaa nyky-yhteiskuntaan ja kuten Hamilakis (1999), Duke (2007: 41) ja Silberman (2007: 190) korostavat siinä on myös todella vaativa vastuu nykyihmisiin, mutta kysymys on, ketkä muodostavat ”ihmiset”? On erilaisia yleisöjä ja yhteisöjä. Schadla-Hall (1999:148) toteaa, että on olemassa eri yleisöjä, joilla on eri tavoitteita, eri intressejä ja eri osakkaita. Fraser (2013:75) myös väittää, että on kahdenlaista yleisöä: *heikkoa*, joka osallistuu mielipiteiden ja tulkintojen kehittämiseen, ja *vahvaa*, joka osallistuu sekä tulkintojen kehittämiseen että päätöksiä tekemiseen. Tehtäessä yhteisöön perustuvaa arkeologiaa ja yhteisöarkeologia täytyy huomata, että tehdään vastuullista tiedettä.

Puhuttaessa vastuullisesta arkeologiasta, tarkoitetaan sellaista toimintaa, jossa tuodaan poliittisia implikaatioita sekä eettisiä periaatteita mukaan keskusteluun. Atalay (2006: 283) toteaa, että arkeologinen toiminta ja sen tuottava tieto ovat elävien ihmisten historian ja perinnön osia. Hän lisää, että arkeologisessa toiminnassa on monimutkaisia implikaatioita, joilla on relevanssia ja vaikutusta ihmisten arkielämään. Yleisöjen ja yhteisöjen osallistumisen avulla arkeologian relevanssi yhteiskunnassa kasvaa (Atalay 2010: 418). Arkeologia on yhteiskunnan osa ja se, mitä tutkitaan, kuuluu kaikille ihmisille (Duke 2007: 41; Salerno 2013). Ascherson (2000: 1) korostaa, että arkeologia täytyisi sijoittaa maailmaan, jossa on taloudellisia kriisejä ja poliittisia konflikteja. Relevanssi näkyy harkittaessa, miten arkeologia antaa vastausehdotuksia yhteiskunnallisiin ongelmiin (Pihlman 1990: 5).

Mortensen *et al.* (2009) osoittavat, että eräille arkeologia on oppimisväline, jolla saadaan tietoa omasta historiasta, toisille arkeologialla on mahdollista vaikuttaa ja käsitellä yhteiskunnallisia ongelmia.

Yhteisöön perustuvalla arkeologialla pyritään vastaamaan yhteisön tarpeisiin kehittämällä muun muuassa kestävä kehitystä (Siiriäinen 1990: 4; Funari *et al.* 2007: 143), sosiaalista koheesiota (McManamon 2000; Funari *et al.* 2007:144; Holtorf 2017: 9; Westergren 2017: 89) ja oikeudenmukaisuutta (Atalay 2012: 71–73). Arkeologia voi toimia kuten terapeutti toimintaakin (ks. Kiddey 2014) ja vaikuttaa positiivisesti monien ihmisten mielenterveyteen. Funari *et al.* (2007: 144), Hamilakis (2007: 30) ja McManamon (2000) toteavat, että arkeologia voisi vaikuttaa yhteisöön, jos kunnioitetaan sen historiaa ja perinteitä sekä arvostetaan yhteisön perintöä yhteisön aktivoimisella. Sitä varten tarvitaan emansipoida alaa, ja tehdä emansipatorisesta teoriasta vahva ja käyttää eri paikoissa.

Kestävästä kehityksestä on tullut todella tärkeä avainelementti poliittista retoriikkaa varten ja se sisältää elämänlaatua, luonnonvarojen säilyttämistä ja velvollisuutta tulevia sukupolvia kohtaan (Funarin *et al.* 2007: 143, Nicholas *et al.* 2011: 22). Kestävyyden diskurssi on periaatteessa sosiaalinen (Funarin *et al.* 2007:144) ja sen takia se tuo poliittisia implikaatioita. Toiseksi arkeologia voi vaikuttaa *sosiaaliseen koheesioon*, jolla tarkoitetaan tasa-arvoa eri alueilla yhteisöissä (Holtorf 2017; Petersson *et al.* 2017). Sitä voi kutsua myös sosiaaliseksi yhdentymiseksi (Larsen 2014: 2), ja sen täytyisi korjata eroja yhteiskunnallisissa konteksteissa, jotta voidaan levittää tasapuolisesti koulutusta, hyvinvointi- ja kulttuuripalveluita (*ibid*). Arkeologiassa sosiaalinen koheesio auttaa antamaan erilaisia näkemyksiä perinnöstä sisältäen eritaustaisia ihmisiä (Westergren 2017: 92, 95). Arkeologia voi vaikuttaa *sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen* (Atalay 2012: 71; Belcourt *et al.* 2015), kuten tapahtuu yleensä kun työskennellään alkuperäiskansojen tai muiden vähemmistöjen kanssa (Smith *et al.* 2005: 85). Siinä tiede vaikuttaa epätasa-arvoisuuden välttämiseen (Belcourt *et al.* 2015: 60). Siihen vaikuttaa yhteisöjen tilanne ja konteksti. Atalay (2012: 102) korostaa, että sosiaalinen oikeudenmukaisuus on yksi tärkeimmistä tavoitteista yhteisöön perustuvassa arkeologiassa. Hän osoittaa, että on mahdollista vaikuttaa sosiaaliseen muutokseen yhteisöön perustuvalla arkeologialla, jos aktivoidaan yhteisöä opiskelemaan, suunnittelemaan ja perinnön hoitamiseen. Arkeologian täytyisi aktivoida ja integroida tasa-arvon ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden arvoja arkipäivän toimintaan (Hamilakis 2007:19). Siten autetaan alistettuja yhteisöjä, jotka haluaisivat olla osallisena arkeologisessa projektissa, muttei se ole mahdollista. Esimerkiksi Çatal Hüyükissä yhteisöissä oli suurta epätasa-arvoisuutta sukupuolten

välillä, mikä on nykyään parantunut (Atalay 2012). Yhteisöstä tuli erittäin aktiivisia jäseniä, jotka vaikuttivat projektin etenemiseen. Esimerkiksi naiset oppivat kopioimaan Çatal Hüyükin varhaisikonografiaa, ja he kaivertavat keramiikkaa, kutoivat tekstiilejä ja myymällä niitä he saavat tuloja. Ennen projektia naisilla ei ollut mahdollisuuksia opiskella tai työskennellä.

On syytä mainita, että menneisyyttä koetaan eri tavoilla, ei vain fyysisesti yleisökaivauksilla, mutta lisäksi myös aisteilla, jotka antavat toisenlaisia käsityksiä, havaintoja, keskustelua ja tulkintoja eri näkemyksillä. Arkeologia voi vaikuttaa poliittiseen keskusteluun ja yhteiskunnan pääongelmiin, koska arkeologia on osa maailmaa. Erilaiset kokemukset, taustat ja muistot antavat erilaisia havaintoja menneisyydestä, auttamalla näkemään maailman tilanteen nykypäivänä, ei seurauksena, mutta ymmärtää inhimillisellä tasolla.

Yhteisöön perustuvan arkeologian yhteistyökumppanit

Marshall (2002: 215) ja Nicholas *et al.* (2007: 68) tuovat esille kysymyksiä: ”kuka edustaa yhteisöjä ja ketkä tekevät päätöksiä?” *Yhteisö* -käsite on keskeinen, kun tehdään yhteisöön perustuvaa arkeologiaa, koska yhteisön täytyy suunnitella ja viedä projektia eteenpäin. Mutta mitä yhteisö on, miten se muodostuu ja millaisia yhteisöt ovat? Wilmsen (2008) ja Colwell-Chanthaphonh *et.al.* (2008b: 8) väittävät, että käsitteen määrittelemine on monimutkaista, koska ihmisryhmät ovat erilaisia. Israel *et al.* (1998: 178) määrittelevät, että kyseessä on yhteisö kun sen jäsenet tuntevat kuuluvansa yhteen, heillä on yhteisiä symboleja, arvoja ja normeja. Jäsenet vaikuttavat toisiinsa ja heillä on yhteisiä kiinnostuksia, tavoitteita ja tarpeita. Atalain (2012: 80) mukaan, yhteisö on identiteetin osa, joka muodostuu jonkin verran yhteisestä identiteetistä, kokemuksesta ja sijainnista. Hamilakis (2007: 35) toteaa, että yhteisö ei ole homogeeninen kokonaisuus, koska se sisältää paljon ristiriitaisia kiinnostuksia. Toisaalta Tully (2007: 159) korostaa, että yhteisössä on erilaisuutta ja heterogeenisyyttä. Se on monitahoinen ja se sisältää eroja ja samankaltaisuuksia (Tully 2007: 158).

Tässä työssä määritellään yhteisöksi ihmisryhmä, jonka jäsenillä on samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia ja jossa on tunteellisia yhteyksiä. Siitä löydetään erilaisia kiinnostuksia, näkemyksiä ja motivaatioita, vaikka ryhmästä löytyykin yhteisiä tarpeita. Yhteisö voi olla ihmisryhmä, jonka jäsenet ovat erilaisia, mutta he työskentelevät yhdessä parantaakseen ryhmän elämäntapaa ja ylläpitääkseen

sitä. Koska määritelmä on todella monimutkainen, Pyburn (2011: 34–35) esittelee kolme kohtaa, jotka arkeologien täytyisi muistaa työskennellessään ihmisryhmien kanssa. Arkeologien täytyisi ymmärtää, että:

1. henkilö voi olla erilaisten yhteisöjen jäsen (ks. Rossen 2006).
2. Yhteisölle täytyy antaa mahdollisuus määritellä itsensä yhteisönä ja määritellä yhteisö (Silliman *et al.* 2010: 5). Tämä kohde liittyy edelliseen osaan, jossa mainittiin haasteita. Entä jos kaikki yhteisön jäsenet eivät halua osallistua projektiin? On haastavaa aktivoida kaikki yhteisön jäsenet, vaikka he eivät olisikaan tietoisia olevansa yhteisön jäseniä. Tavoite on tehdä yhteistyötä tietynlaisen ihmisryhmän kanssa.
3. arkeologien täytyisi tehdä yhteistyötä yhteisön kanssa, jotta he voisivat ymmärtää heitä. Silliman *et al.* (2010: 5) toteavat, että arkeologien täytyisi määritellä se, millaista ja miten yhteistyötä halutaan tehdä.

Yleensä arkeologit pyrkivät luomaan työsuhteita arkeologisen paikan lähiyhteisöjen kanssa (Atalay 2012: 81). Kuitenkin on kirjoitettu yhteisöjen tyypeistä, joista löytyy tietynlaisia kriteereitä ihmisryhmien määrittelemiseksi. Seuraavaksi on esitetty erottelu ammattilasten mukaan, joka perustuu erilaisiin ihmisryhmiin, joita yleensä arkeologit kohtaavat.

Yhteisöjen tyypit

Marshall (2002: 215–216) ja Strand *et al.* (2003) tekevät erottelun yhteisöjen välillä. On olemassa yhteisöjä, jotka muodostuvat arkeologisissa paikoissa asuvista paikallisista (Marshall 2002: 215–216; Strand *et al.* 2003: 3; Tully 2007: 158). Tässä tapauksessa paikallisilla voi olla paljon tietoja paikan historiallisesta kontekstista, vaikka tavallisin ongelma vaikuttaa siihen, että paikallisten mielestä paikan menneisyys ei kuulu heidän omaan historiaansa. Tai yhteisössä voi olla jäseniä, jotka asuvat arkeologisessa paikassa, mutta heillä ei ole tietoja arkeologisesta tapahtumasta. Tässä tapauksessa arkeologisella projektilla on mahdollisuus vaikuttaa yhteisöön (Tully 2007: 159). Arkeologien on tärkeä tiedustella, millainen suhde on nykyisellä yhteisöllä arkeologiseen paikkaan (Tully 2007: 159; Chirikure *et al.* 2008: 469).

Toisessa tapauksessa yhteisö voi muodostua arkeologisten paikkojen ulkopuolisilla alueilla asuvista ihmisistä, jotka jakavat keskenään jonkin ominaisuuden (Marshall 2002: 216). Strand *et al.* (2003: 3) mainitsevat, että yhteisö voi muodostua tietystä yhteiskuntaluokasta tai samanikäisistä ihmisistä. Heillä olisi tietty kiinnostus paikkaan. Kolmanneksi yhteisö voi muodostua ihmisistä, jotka jakavat keskenään etnisen tai kulttuurillisen identiteetin (Strand *et al.* 2003: 3). Paikallisten esi-isät ehkä ovat eläneet samalla alueella, sen läheisyydessä, tai jäsenet ovat asuneet alueella pitkään (Marshall 2002: 216). Neljäs yhteisön tyyppi voi muodostua ihmisryhmästä, jota yhdistää sama uskonto, ammatti tai harrastukset.

Vielä viimeinen yhteisötyyppi, jota National Park Service (1998) on kutsunut *perinteisesti liittyviksi yhteisöiksi*, Silliman *et al.* (2010) selittävät, että tällä yhteisöllä on vahva suhde arkeologisiin paikkoihin alueilla, joissa yhteisö asuu tai ei, ja yhteisön jäsenillä on vahvoja tunteita niihin paikkoihin. Tähän ryhmään voidaan lisätä yhteisötyyppi, jota kutsutaan *primitiivitaitoiseksi yhteisöksi*. Se elää luonnossa luonnonvarojen varassa. Primitiivitaitoinen yhteisö viettää metsästäjä-keräilijöiden elämäntapaa. Yksi tunnetuimmista primitiivitaitoisen kokoajista Larry Dean Olsen on oppinut suuren osan taidoistaan amerikkalaisten natiivien kulttuureista (Callahan 1999: 4). Olsen on kirjoittanut kirjan *Outdoor survival skills* (1997), jossa hän opettaa ja kertoo miten selviytyä luonnossa käyttämättä mitään valmiita työvälineitä. Olsen välitti omia taitojaan opiskelijoille ulkoilmakoulutuksissa. Primitiivitaitoisia ryhmiä on eniten Yhdysvalloissa, Afrikassa ja Australiassa esimerkiksi *Creative Collectives Australia* (Creative Collectives. Päiväämätön); *Winter Count* (Primitive Skills Gatherings 2017a), *Sky Earth* (Primitive Skills Gatherings. 2017b) ja *Rabbitsticks* (Rabbitsick Primitive Skills 2018). Usein ei osata eritellä ryhmiä, joiden tavoite on selviytyä luonnossa niistä, jotka opettavat primitiivisiä taitoja ja yhteisössä toimimista kuten yhteisö, jota dokumentoitiin kesänä 2018.

On syytä myös mainita, että harrastajat ja keräilijät voisivat muodostaa jonkinlaisen yhteisön. Atalay (2012: 81) osoittaa, että harrastajilla on kiinnostusta esineisiin tai muihin artefakteihin aineellisesta kulttuurista ja yhteydessä harrastuksiin, harrastaja voi kerätä esineitä omiin kokoelmiinsa tai myytäväksi. Harrastajia on erilaisia eikä kaikilla ole sama toimintatapa. Esimerkiksi Immonen *et al.* (2017: 5) korostavat, että metallinetsinnän harrastus muodostui tärkeäksi osaksi kulttuuriperintöä. On harrastajia, jotka työskentelevät arkeologien kanssa ja ilmoittavat lähimmälle museolle löytäessään jotain. Nämä kriteerit kuitenkin voivat sekoittua, koska yhteisöt eivät ole selkeästi rajattuja (ks. Rossen 2006). Sen takia on tärkeää antaa ihmisille mahdollisuus määritellä itse, ovatko he yhteisö ja jos ovat,

millainen yhteisö. Atalay (2012: 83) toteaa, että tärkeintä on, että arkeologit suorittavat etnografista tutkimusta tutustuakseen ihmisiin. Maiter *et al.* (2008: 309) päättelevät, että se on tapa luoda suhteita ihmisten kanssa dialogilla, Corbin *et al.* (2003) vielä osoittavat, että ihmisten suhteet voimistuvat.

IV

ANALYYSI

Osallistuneet ihmisryhmät

Edellä mainittujen kriteereiden perusteella kerätty aineisto koostuu kahdesta ryhmästä, joilla on eri tavoitteet. Ensimmäinen ryhmä koostuu ihmisistä, jotka asuvat arkeologisessa paikassa sekä ihmisistä, jotka asuvat muilla alueilla. Molempia ihmisryhmiä kiinnostaa arkeologinen toiminta. Suurta osaa heistä kiinnostaa paikan menneisyys, vaikkeivat he tiedä paljoa asiasta ja muille kiinnostus tulee omasta ammatista esim. lääketieteestä. Ryhmät ovat todellakin monitahoisia. Toinen ryhmä kuuluu primitiivitaitoiseen yhteisöön, joka on asunut Kierikkikeskuksessa kuukauden. Tämä ryhmä oli erikoistapaus, koska heiltä tietysti kysyttiin miten he määrittelevät itsensä, ja mitä yhteisö tarkoittaa heille. Primitiivitaitoisista yhteisöistä ei ole aikaisempia tieteellisiä tutkimuksia, vaikka sellaisia yhteisöjä on monia.

On syytä muistuttaa, että tämä työ ei esittele projektia, jossa sovellettiin osallistava yhteisöön perustuva -metodia. Tämä tutkimus ehdottaa tätä metodia ja kerätty aineisto ei ole yhteistyöstä osallistujien kanssa. Sen takia ainakin ensimmäinen ryhmä määriteltiin yhteisöksi näiden kriteerien mukaisesti, joita Strand *et al.* (2003) ja Marshall (2002) ehdottivat. Toinen ryhmä määritteli itse, keitä he ovat. Seuraavaksi esitellään kerättyä aineistoa, joka jaettiin kahteen osaan: 1) yleisökaivauksilta kerätty aineisto ja 2) primitiivitaitoisen yhteisön elämäntavasta sekä toiminnasta kerätty aineisto.

Aineiston ensimmäinen osa: Yleisökaivaukset

Kierikkikeskuksen yleisökaivaukset

Yleisökaivauksen merkitys ja osallistuminen

Aineistoa kerättyä yleisö kertoi (Bigá 2017c) osallistuvansa yleisökaivauksille Kierikkikeskuksessa viihtymistä varten ja *arkelogiseen kaivaukseen tutustuakseen*. Monet ilmoittivat olevansa *kiinnostuneita kohteesta sekä yleisesti Suomen menneisyydestä*. Muutamat kertoivat, että heidän motiivinsa on arkeologien työn kokeminen. Paikalla oli 7 britannialaista arkeologian opiskelijaa, jotka kertoivat olevansa Kierikkikeskuksessa saadakseen lisää kaivauskokemuksia neoliittisen metsästäjä-keräilijöiden elintavasta paikassa. Muut tutkimuksen osallistujat ilmoittivat olevansa yleisökaivauksilla saadakseen *lisää tietoa arkeologiasta*.

Yleisöltä kysyttiin, *mitä heidän mielestään yleisökaivaus tarkoittaa?* Suurin osa (Bigá 2017a; b) osallistujista mainitsivat yleisökaivauksen olevan mukava tapa tutustua oikeaan arkeologien työhön. Osallistujien (Bigá 2017a) mukaan yleisökaivaukset antavat mahdollisuuksia ihmisille oppia ja kokea menneisyyttä, oppia kaivamisesta, tulkitsemisesta, löydöistä sekä dokumentoimisesta ja auttaa ammattilaisia kaivauksilla. Britannialaiset opiskelijat ja muutamat yleisön osallistujista olivat samaa mieltä, että yleisökaivaus on vuorovaikutteinen menetelmä, joka tukee yhteisön kiinnostusta menneisyydessä. Edelleen arkeologian opiskelijat lisäsivät, että ne ovat tärkeitä kulttuurillisen erilaisuuden arvostamisessa. Eräs osallistuja lisäsi, että yleisökaivaus on arkeologinen tapa rikkoa stereotyppejä ja toinen korosti, että yleisön osallistuminen lisää mahdollisuuksia tuottaa tieteellistä tietoa ammattilaisille. Kaksi osallistuja kokivat yleisökaivaukset menneisyyden koskettamiseksi sekä tiedon saamiseksi (Bigá 2017a). Eräs osallistuja (Bigá 2017b) kertoi olevansa kiinnostunut maan kohoamisesta sekä maaperän koostumuksesta ja hän lisäsi yleisökaivauksen antava mahdollisuuksia ei-arkeologeille nähdä konkreettista. Osa osallistujista raportoi yleisökaivausten olevan hyödyllistä nuorille, erityisesti lapsille, koska he voivat olla kosketuksessa arkeologiaan käytännössä. He lisäsivät, että yleisökaivauksista voisi tulla hyvä oppimisympäristö.

Suurimman osan osallistujista (Bigá 2017a; b) tavoitteet yleisökaivauksilla oli oppia kohteen menneisyydestä, arkeologisista menetelmistä, tekniikoista ja olla osallisena arkeologisessa

tutkimuksessa. Eräs osallistuja kertoi, että hänen tavoitteenaan on saada parempaa ymmärrystä menneistä kulttuureista nyky-yhteiskunnan ongelmien ratkaisujen etsimisessä. Kahden ihmisen tavoite oli tutustua enemmän historiaan sekä kulttuuriperintöön (Bigá 2017b). Useimmat osallistujista halusivat oppia löydöistä ja niiden tunnistamista kaivettaessa. Jotkut raportoivat haluavansa päästä irti arjesta. Kaikki osallistajat pitivät tärkeänä uusiin ihmisiin tutustumista sekä yhteistyötä, johon he osallistuivat.

Puhuttaessa siitä, *onko Suomen arkeologia osallistava*, kaikki osallistajat, britannialaisten opiskelijoiden havaintoja lukuunottamatta, korostivat, että Suomen arkeologia ei ole todellakaan osallistavaa. He lisäsivät, että osallistuminen voisi olla parempaa ja laajempaa. Britannialaiset osoittivat, että Kierikkikeskuksen kontekstissa Suomen arkeologia on sopivasti osallistavaa, kuitenkin he suosittelivat lisää kenttätöitä yleisön kanssa järjestettäväksi (Bigá 2017a; b). Edelleen muut osallistajat odottavat, että arkeologit puhuisivat aiheesta enemmän ja käyttäisivät yksinkertaisempaa sanastoa. Samalla britannialaiset opiskelijat (Bigá 2017b) korostivat tiedon leviämisen ja populaariopetuksen lisäämistä avoimesti yleisölle saadakseen heitä kiinnostumaan arkeologiassa. Suurin osa osallistujista korosti, että olisi hyödyllistä lisätä yleisökaivauksia ja yleisölle avoimia tapahtumia.

Moniäänisyyden tuntemista, vuorovaikutus ja dialogi

Kun puhuttiin moniäänisyydestä, vuorovaikutuksesta ja dialogista suurin osa (Bigá 2017a) osallistujista raportoi moniäänisyyden käsitteen olevan tuntematon heille ja toisaalta muut osallistajat kuulivat moniäänisyyden käsitteestä eri yhteyksissä. Kuitenkin kaikki tulkitsivat termiä. Suurin osa, jotka ilmoittivat kuulleen moniäänisyydestä, kertoivat, että he ovat kuulleet käsitteestä musiikkitieteen yhteydessä. Pääasiassa melkein kaikki osallistajat määrittelivät moniäänisyyden eri mielipiteinä eri ihmisiltä ja myös kun arkeologit kuuntelevat yleisön ajatuksia arkeologiasta. Eräs tiedusteluun vastaaja (Bigá 2017a) korosti, että moniäänisyys voisi tarkoittaa mahdollisuuksien antamista yleisölle ja muiden äänien kuuntelemista arkeologiassa ihmisten taustaan ja kokemuksiin vaikuttamatta. Useat kuitenkin olivat sitä mieltä, että moniäänisyys voi vaihdella sen ollessa yhteydessä arkeologiseen tutkimukseen. Toiset liittivät moniäänisyyden tiedonvaihtamiseen, joka syntyy vuorovaikutuksesta yleisön ja

ammattilaisten välillä. Eräs vastaajista (Bigá 2017a) ymmärsi moniäänisyyden olevan menneisyyden ja nykyisyyden välillä oleva dialogi, jossa aineisto ja teoria keskustelevalle. Toisaalta jotkut sanoivat, että on eri tapoja tutkia ja se voi aiheuttaa laajaa keskustelua ammattilaisten välillä. Jotkut mukana olijat ehdottivat, että se voi olla tulkintojen luomista arkeologiasta erilaisten yhteisöjen avulla, jotta arkeologit voivat saada laajempaa ja rikkaampaa tietoa menneisyydestä (Bigá 2017b).

Puhuttaessa vuorovaikutuksesta sekä dialogista suomalaiset osallistujat (Bigá 2017a; b) ilmoittivat, että vuorovaikutusta ja dialogia ei ole riittävästi. Yli puolet osallistujista korostivat, että puuttuu tiedotusta arkeologiasta, mutta heidän kysymyksensä oli ”voidaanko kutsua dialogiksi ja vuorovaikutukseksi tilaisuuksia, joissa arkeologit näyttävät jotain eikä sujuvaa dialogia synny?” Yleisön jäsen kertoi, että ellei ole mahdollisuuksia olla muualla tavalla osallisena arkeologisissa tutkimuksissa kuin yleisökaivauksilla, hän toivoo yleisökaivauksien lisääntyvän (Bigá 2017b). Muutamat ilmoittivat, että dialogi arkeologien ja ei-arkeologien välillä ei ole yleisesti riittävää. Britannialaiset opiskelijat sanoivat, että tavallisesti arkeologit tuntevat yleisön osallistumisen uhkaavaksi. He lisäsivät, etteivät arkeologit yleisesti huomaa, että hyvällä yleisön osallistumisella tieto paikallisesta menneisyydestä monipuolistuu. Osa osallistujista ei tiennyt yleisökaivauksia olevan eikä tiedon saanti arkeologiasta Suomessa ole helppoa. Heidän mukaansa on helpompaa saada tietoa internetistä vaikka ulkomaalaisesta arkeologiasta. Kuitenkin kaikki osallistujat (Bigá 2017a; b) kertoivat, että Kierikkikeskuksen kontekstissa arkeologia on tarpeeksi osallistavaa, hyvää ja vuorovaikutteista, koska siellä on paljon erilaisia toimintoja, joihin he voivat osallistua. On mahdollista tulkita ja antaa omia mielipiteitään paikalla oleville arkeologeille. Osallistujien mukaan henkilökunta oli todella avointa ja kaivausjohtaja kommunikoi hyvin heidän kanssaan.

Yleisön huomioita ja toiveita

Yleisöltä sai palautetta (Bigá 2017a; b) ja tärkein huomio oli tiedotuksen puute. Vaikka kaikki saavat tietoa pääasiassa jostakin saatavilla olevasta kirjallisuudesta, internetistä sekä televisiosta, he raportoivat, että Suomesta tietoa ei ole tarpeeksi. Toinen huomio oli, että vuorovaikutus, dialogi sekä yleisön osallistuminen ei ole riittävää ja sitä voisi parantaa. Britannialaiset opiskelijat korostivat yleisön osallistumisen tärkeyttä, jotta olisi mahdollista saada rahoitusta tutkimuksille. Kuitenkin suurin osa ei-

arkeologeista mainitsi toivovansa rahoituksen lisääntymistä, jotta yleisön osallistumisen mahdollisuudet lisääntyisivät. He lisäsivät edelleen, että lisää tietoa kotimaan menneisyydestä odotetaan muun muassa arkeologisista tutkimuksista sekä niiden tuloksista. Suomalaiset osallistujat ajattelevat, ettei kaikesta tiedoteta ja paljon tiedosta rajoittuu arkeologien ammattikuntaa varten. Kuitenkin Kierikin tapauksessa he tunsivat saavansa tietoa toiminnasta sekä kommunikoivansa avoimesti arkeologien kanssa. Kaikki toivovat (Bigá 2017a; b):

1. lisää tietoa, varsinkin avoimia julkaisuja
2. tutkimusten päivittämistä, koska menneisyys ei ole vain arkeologien.
3. Lisää mahdollisuuksia olla osallisena tutkimuksessa kun siihen avautuu tilaisuus
4. Tiedon vaihtamista ja dialogia arkeologien kanssa, ei vain yksiselitteistä tietoa.

Tursiannotkon yleisökaivaus

Yleisökaivauksen merkitys ja osallistuminen

Tursiannotkon yleisökaivaukselle osallistumisen yleiset motiivit (Bigá 2017c) ovat populaarikulttuuri, arkeologiasta kiinnostuminen, arkeologian kokeminen, arkeologien ”oikean” työn tunteminen ja vapaa-ajan viettäminen. Suurin osa innostuneista oli ensimmäistä kertaa yleisökaivauksilla. Muutamat osallistujat saivat tietoa, milloin ja missä niitä järjestetään. Osallistujista osa oli osallistunut aikaisemmin yleisökaivauksille.

Nouseva kysymys oli *mitä osallistujille yleisökaivaus tarkoittaa?* Tähän kysymykseen ei saatu monitahoisia vastauksia, koska jopa ihmiset, joille termi oli tuntematon, tulkitsivat sitä samalla tavalla kuin ne, jotka tunsivat jo käsitteen. Kaikki osallistujat (Bigá 2017c; d) olivat samaa mieltä, että yleisökaivaus tarkoittaa *mahdollisuutta oppia arkeologisia työmenetelmiä ja arkeologien työtä sekä mahdollisuutta ei-arkeologeille osallistua arkeologisiin tutkimuksiin avustajina*. Mukana olija (Bigá 2017c) raportoi yleisökaivauksen olevan ”kiinnostava harrastus, jolla on mahdollista oppia oman alueen menneisyydestä.” Muutamille osallistujille (Bigá 2017d) se on menneisyyden kokemista ja jäänteiden näkemistä konkreettisesti. Toinen osallistuja ehdotti, että yleisökaivauksia voisi olla koulutusta varten laajalle yleisölle, jota kiinnostaa historia tai arkeologia ja tapa kasvattaa arkeologian

arvoa (*ibid.*). Noin puolet osallistujista (Bigá 2017c; d) ilmoitti olevansa kiinnostuneita mahdollisuudesta olla tutkimuksessa osallisena syvemmin, eikä vain yleisökaivauksilla. Yleisökaivauksilla vapaa-aikaa viettävät osallistajat (Bigá 2017c) ilmoittivat yleisökaivauksen oleva *hauska tapaa viettää aikaa*. Toisaalta oli osallistujia (*ibid.*), joiden mukaan yleisökaivaus oli mahdollisuus *auttaa arkeologeja heidän tehdessä löytöjä tutkimuksissaan*. Jotkut muut korostivat, että käydessä yleisökaivauksilla lasten kanssa, on lapsille hyvä mahdollisuus oppia arkeologiasta ja menneisyydestä käytännössä. Muutamille tiedusteluun vastaajille (Bigá 2017d) *kaivausten yleisenä tavoitteena on ainakin tietoisuuden ja sitä kautta arvostuksen lisääntyminen alaa kohtaan*. Osaa osallistujista nosti tärkeäksi eritaustaisten ja ikäisten ihmisten kanssa työskentelemisen. Eräs osallistuja (Bigá 2017d) kertoi, että ”on mukavaa jakaa samoja kokemuksia ja innostuksen kohteita toisten samanhenkisten kanssa.”

Osallistujien (Bigá 2017c) mukaan Suomen arkeologia on heikosti osallistavaa. Löytyi vain yksi henkilö (Bigá 2017d), joka oli sitä mieltä, että Suomen arkeologia oli todella osallistavaa, koska on mahdollisuuksia osallistua luennoille, tapahtumiin sekä yleisökaivauksille. Haastateltavat sanoivat haluavansa saada uusia kokemuksia. Ne (Bigá 2017c; d), jotka ilmoittivat Suomen arkeologian olevan heikosti osallistavaa, korostivat, että arkeologia ei ole vain yleisökaivauksia. He vielä lisäsivät, että kaivaminen on yksi arkeologisen tutkimuksen osa. Muutamat (Bigá 2017c) valittivat, että Suomen arkeologia ei ole todellakaan osallistavaa ja lisäsivät, että arkeologiaa pitää kehittää avoimemmaksi ei-arkeologeille. Edelleen he olivat todella tyytyväisiä yleisökaivauksiin ja olemassaolevista tapahtumista museoissa. He odottavat lisää tietoa tai päivityksiä eri arkeologisten tutkimusten tuloksista, vaikka vain yksi osallistuja (Bigá 2017d) ajatteli, että ehkä osallistuminen ei ole aina mahdollista, koska siihen vaikuttaa kyseinen tutkimus. Hän lisäsi, että se vaihtelee yhteisön mukaan, jonka kanssa arkeologi haluaa tehdä yhteistyötä ja sen takia hänen mielestään Suomen arkeologia on ja ei ole osallistavaa. Kaikki osallistajat arvostivat mahdollisuutta olla paikalla, jossa oli ihmisiä asunut jo kauan sitten.

Moniäänisyyden tunteminen, vuorovaikutus ja dialogi

Puhuttaessa moniäänisyydestä suurin osa osallistujista sanoi käsitteen olevan tuntematon. Kuitenkin kaikki yrittivät tulkita sen merkitystä ja sen toteutumista Suomen arkeologiassa. Pieni osa

haastateltavista (Bigá 2017d) kertoi kuulleensa *moniäänisyys*-käsitteen muissa yhteydessä muun muassa musiikkitieteessä, politiikassa, kulttuurissa, sukupuolten tutkimuksessa, viestinnässä tai puhuttaessa kulttuuri-identiteetistä. Suuri osa osallistujista (Bigá 2017c) tulkitsi moniäänisyyden tiedon vaihtamisena, eri mielipiteiden kohtaamisena arkeologisissa tutkimuksissa ja mahdollisimman laajana keskusteluna. He lisäsivät, että se on yleisön kutsumista arkeologiseen keskusteluun. Toisalta jotkut osallistujat yhdistivät moniäänisyyden monialaiseen yhteistyöhön ja saman asian tulkitsemiseen monialaisesti. Oli myös vastaajia, joiden mielestä moniäänisyys tarkoittaa, dialogia menneiden ihmisten välillä ja heidän tapoja kommunikoida. Melkein kaikki ovat ilmoittaneet, että arkeologiassa voi olla moniäänisyyttä jos arkeologit vuorovaikuttavat sekä keskustelevat yleisön kanssa. Osallistujat ymmärtävät, ettei kaikkea tulkintaa voi ottaa huomioon tutkimuksissa, mutta he odottavat lähitulevaisuudessa, että ainakin heidän mielipidettään kuunneltaisiin jonkin verran, koska osallistujien mukaan menneisyys kuuluu kaikille.

Vuorovaikutuksesta ammattilaisten ja yleisön välillä on tullut huomioita osallistujilta. Suurin osa osallistujista (Bigá 2017c) on sitä mieltä, että vuorovaikutusta voisi olla enemmän. Jotkut ilmoittivat, että tässä kontekstissa vuorovaikutus on riittävää, vaikka kuitenkin jos lähitulevaisuudessa on mahdollisuus järjestää lisää yleisökaivauksia paikassa, sitten tapahtumaa voisi parantaa enemmän. Vain kaksi ihmistä (*ibid.*), jotka olivat aikaisemmin olleet yleisökaivauksia eri paikoissa, huomasivat, ettei monissa tapauksissa Suomen arkeologiassa ole yhtään vuorovaikutusta eikä dialogia yleisökaivauksilla.

Keskustelussa ilmeni että monet (Bigá 2017d) odottivat lisää kertomuksia ja selityksiä ammattilaisilta, vastakohtaisesti oli toisia, jotka tykkäsivät arkeologien kertomuksista muista kaivauksista sekä tutkimuksista. Osa osallistujista (Bigá 2017c) arvosti sitä, että ennen kaivamista esiteltiin löytöjä, koska sitten he tiesivät, miltä löydöt näyttävät. Heidän mielestään se helpotti myöhemmin löytöjen tunnistamista. Toisaalta alussa ensimmäiset haastatellut (*ibid.*) toivoivat enemmän tehtyjen löytöjen näyttämistä ja lisää selityksiä niistä, koska heille oli todella vaikea tunnistaa löytöjä. Muutamat osallistujista olivat sitä mieltä, että vuorovaikutus ei ollut riittävää.

Suurin osa osallistujista (Bigá 2017c) kertoi, että vaikka dialogia oli arkeologien ja yleisön välillä, se oli kuitenkin heikkoa. He ilmoittivat että olisi ollut hyvä saada lisää selityksiä ja tietoja löydöistä ja paikan historiallisesta kontekstista. Toiset (*ibid.*) kertoivat, että olisi ollut hyödyllistä käydä katsomassa Tampereen maakuntamuseon näyttelyä ennen kaivamista, silloin he osaisivat enemmän. Toisaalta pieni osa osallistujista (Bigá 2017c) oli sitä mieltä ettei ollut yhtään vuorovaikutusta. Osa osallistujista (Bigá

2017d) on sanonut, ettei ole dialogia, koska pelkästään kertominen löydöstä ei ole mitään kommunikaatiota. He odottivat sopivaa keskustelua, johon olisi vastareaktioitakin ja tunsivat, että annettua tietoa oli rajoitettua eikä siitä kerrottu avoimesti heille. He odottivat tietojen ja ajatusten vaihtamista löydöistä arkeologien kanssa.

Kysyttäessä *onko Suomen arkeologia osallistavaa* osa osallistujista (Bigá 2017c) raportoi, että Suomen arkeologia ei ole kovin osallistavaa. Heidän mukaansa jos yleisökaivaukset tai yleisön osallistuminen arkeologisiin tutkimuksiin dialogi ja vuorovaikutus arkeologien ja yleisön välillä lisääntyy, tilanne voi parantua merkittävästi. Löydettyä jotain alkaa harkitseminen tai pohtiminen siitä, miksi löytö voisi olla siellä tai mihin se voi kuulua. Kuitenkin suurin osa osallistujista (Bigá 2017d) korosti, että he eivät halunneet häiritä ammattilaisia omien tulkintojen kanssa koska *arkeologit näyttivät olevansa kiireisiä omissa tehtävissään*. Monet kertoivat, että he pelkäsivät sitä, että *oma tulkinta ja kysymykset olisivat tyhmiä*. Vastakkaisesti osa osallistujista näkivät tilanteen toisesta hyvästä perspektiivistä ja kertoivat, että he olivat tyytyväisiä siitä, että ammattilaiset olivat valmiina vastaamaan kaikkiin kysymyksiin, mitä heidän mieleensä tuli.

Huomioita ja toiveita

Yleisö nosti esille asioita (Bigá 2017c; d), joita heidän mukaansa arkeologien täytyisi parantaa arkeologiassa. Ensimmäinen huomio liittyy edelleen vuorovaikutukseen ja dialogiin. Osa haastatelluista (Bigá 2017d) oli todella tyytyväisiä siitä, että ammattilaiset olivat paikalla, koska monet sanoivat, että oli hyvä nähdä *oikeat* arkeologit töissä. Osa osallistujista vielä lisäsi, että he pelkäsivät ennen kaivamista, että he tuhoavat jotain erittäin tärkeää. Sen takia arkeologien läsnäolo oli tärkeintä osallistujille.

Osallistujien (Bigá 2017d) mukaan kaivaus oli todella kiinnostava, vaikka työ on todella tarkkaa ja hidasta, mutta he sanoivat ymmärtävänsä sen. Kuitenkin osallistajat korostivat tulevansa uudelleen, jos tulevaisuudessa on mahdollisuus häiritsemättä työn haastavuudesta ja olosuhteista. Kaivaminen oli helpompaa yleisölle, koska he kertoivat saavansa riittävästi tietoa siitä, miten kaivamista tehdään. He toivovat ensi kerralla pystyvänsä tunnistamaan helposti löytöjä häiritsemättä ammattilaisia. He

odottavat myöskin tulevaisuudessa saavansa mahdollisuuksia osallistua koko tutkimukseen, silloin he voisivat syventää omia taitojaan.

Toinen huomio liittyy arkeologisen tiedon levittämiseen (Bigá 2017c; d). Suurin osa osallistujista oli sitä mieltä, että yleensä arkeologiaan liittyvistä aiheista ei ole helppoa saada tietoa. Kuitenkin osallistujat lisäsivät, että netistä löytyy paljon arkeologiasta, vaikkakin ulkomailta eikä paljon Suomesta. Pieni osa osallistujista (Bigá 2017d) korosti, että tilanne paranee ja he painottivat, että ainakin museoissa järjestetään avoimia tilaisuuksia, joissa yleisö voi käydä kuuntelemassa. He halusivat olla aktiivisesti osallisena. Erityisesti he odottavat lisää dialogia ja vuorovaikutusta ammattilaisten puolelta. Yleisökaivauksella suurin osa osallistujista (Bigá 2017c) halusi saada lisää tietoa paikan historiallisesta taustasta. Heidän mukaansa ennakkotietojen puute oli huomattava. Toisaalta muiden osallistujien mielestä annettua tietoa oli sopivasti, vaikka sitä käytiin läpi todella nopeasti, mikä vaikeutti tiedon omaksumista. Toiset valittivat epäselvistä ohjeista muun muassa kaivauspaikan sijainnista tai kaivauksille ilmoittautumisessa. Ilmoittautumiseen liittyen huomautettiin, että museon täytyisi parantaa ilmoittautumistapaa sähköpostilla. Heidän mukaansa he eivät tienneet, oliko heillä vahvistettu paikka vai ei. Myös keskustelussa he (Bigá 2017d) lisäsivät, että olisi hyvä jos järjestäjät voisivat olla vaativampia ja pyytää tai pakottaa ilmoittamaan, jos joku ei tule paikalle. Se antaisi mahdollisuuksia niille, jotka eivät saaneet paikkaa tai haluaisivat osallistua useampiin päiviin. Osallistujat (Bigá 2017c) toivovat rahoituksen lisäämistä, koska he ymmärtävät, että jos rahoitus lisääntyy, heillä on lisää mahdollisuuksia osallistua yleisökaivauksille.

Koko tapahtumassa haastatelluilla oli kuitenkin positiivinen kuva Suomen arkeologiasta, vaikka he (Bigá-Iltanen 2017d) odottavat, että se avautuu enemmän laajalle yleisölle ja tiedotusta lisättäisiin. Työpajan kanssa tulleen maahanmuuttajien ryhmän (Bigá 2017d) näkemykset Suomen arkeologiasta olivat todella positiivisia heidän vertaillessaan kotimaihinsa Iraniin ja Irakiin. Irakilaisten ja iranilaisten mukaan heidän kotimaassaan tuhotaan koko ajan arkeologisia kohteita. Lisäksi osallistujat korostivat, että Suomessa tasa-arvo on hyvin nähtävissä. Arkeologia heidän kotimaassaan on tarkoitettu vain miehille ja ammattilaisille. Naisilla ei ole mitään oikeutta olla mukana. Kaikki mitä tiedetään niistä kohteista tulee esille uutisissa ja he huomaavat kohteen olevan olemassa vasta kun kaikki on jo ohi. Eräs suomalainen ihminen (*ibid.*) korosti myös israelilaisen arkeologian tilannetta, jossa arkeologista ”on tullut poliittisen vallankäytön väline.”

Aineiston toinen osa: Primitiivitaitoinen yhteisö

Kesällä 2018 kansainvälisesti suositussa Kierikkikeskuksessa oli erikoinen ryhmä nimeltä *Living Wild*, joka asui kivikauden kylässä kolme viikkoa. Ryhmä kuuluu primitiivitaitoiisiin yhteisöihin. Yhteisöjä on paljon ympäri maailman, ne tarjoavat koulutusta, jossa osallistuja oppii erilaisia taitoja. Eri ryhmät korostavat eri aspekkeja. Toiset korostavat taitoja ja toiset sosiaalista aspektia. Dokumentoitu ryhmä harjoittaa *metsästäjä-keräilijöiden* elämäntapaa, jossa korostetaan yhteisössä elämisen *sosiaalista aspektia*. Ryhmän johtajat ovat Lynx Vildén ja Casparo Brownbeard, joka on Lynxin kumppani ja avustaja.

Living Wildistä

Kuten suurimmassa osassa etnografisia tutkimuksia, tutkijan täytyisi antaa ihmisryhmälle mahdollisuus määrittellä itsensä yhteisöksi, koska joskus ihmisryhmä ei näe itseänsä sillä tavalla. Kenttätöön aikana päätettiin kysyä ryhmän jäseniltä, miten he määrittelevät itsensä ja mitä yhteisö heille tarkoittaa. Kaikki jäsenet määrittelivät itseään yhteisöksi. *Living Wild* -ryhmän mukaan yhteisö on perhe, jossa kaikki yhdessä vievät yhteisöä eteenpäin. Siinä tunteet ovat tärkeämpiä kuin tehtävien suorittaminen (Bigá 2018b). Heidän mielessään yhteisössä elämisen tavoite on mukavuus. Eräs yhteisön jäsen määritteli yhteisön ryhmäksi, joka on yhdessä kohtalon takia.

Living Wild on ryhmä, joka pyrkii luomaan uudelleen yhteytensä luontoon elämällä primitiivisellä tavalla. *Living Wildin* tavoite on elvyttää, käyttää ja hyödyntää primitiivisiä taitoja ja arvostaa yhteisössä muodostuvaa vahvaa yhteistyötä. Ohjelmien tarkoitus on *auttaa ihmisiä oppimaan arvostamaan maan lahjoja tietoiseen ja kestäväan tapaan, kuten esi-isämme* (Bigá 2018a). Yli 10 vuotta sitten ryhmän ylläpitäjä Lynx Vildén alkoi tehdä Yhdysvalloissa pitkiä kivikauteen liittyviä projekteja, joihin osallistui kokeneita ihmisiä. Niiden kokemusten aikana Vildén (Bigá 2018a) oppi, että tärkeintä toiminnoissa ei ollut itse primitiivitaidot vaan sosiaalinen aspekti ja yhteisönä toimiminen, koska hänen mukaansa ihminen ei pärjää yksin. Vildén korostaa että jos emme eläisi ryhmässä, emme voisi ymmärtää, miten toimimme (Bigá 2018a). Siten Vildén huomasi haluavansa opettaa kivikautisissa projekteissa ja kokeilla, miten kivikautiset ihmiset käyttivät kivikautista teknologiaa ja miten he mahdollisesti elivät. Taidot eivät tulleet tieteestä vaan luonnosta ja yhteydestä sen kanssa. Vildén alkoi muodostaa erilaisia ryhmiä kiinnostuneista. Ensimmäiseksi hän kutsui mahdolliset osallistujat viikon ohjelmaan, jossa osallistujat *tutustuvat toisiinsa* ja oppivat muiden

tavasta toimia yhdessä. Vildénin mukaan ei kannattanut kutsua ihmisiä suoraan pitkiin kivikauden ohjelmiin, joissa toisilleen vieraiden ihmisten piti elää yhdessä tietty aika (Bigá 2018a).

Projektit ovat avoinna kaikille, jopa lapsiperheille. Ne tarjoavat mahdollisuuden oppia luonnollisessa ympäristössä primitiivisiä taitoja kuten tulen tekeminen, työvälineiden ja vaatteiden valmistaminen, kalastustekniikat ja keramiikan tekeminen.

Vildén sai kuulla Kierikkikeskuksesta kontaktinsa kautta. Hänellä on ollut kontakteja eurooppalaiseen arkeologiyhteisöön jo pitkään. Kokeellisen arkeologian toimijoista Paardekooper ja Dehaas ovat hänelle merkittävimmät (Bigá 2018a). Vildén oli vierailut aikaisemmin Kierikissä ryhmän kanssa neljän päivän ajan. Hänen mukaansa Kierikkikeskukseen on hyvä tuoda tällaisia yhteisöjä menemään syventymään kivikauteen, koska se on hyvin kontekstualisoitu. Jäsenet korostavat, että *konteksti* on tärkeä ja Kierikkikeskus antaa heille mahdollisuuden *tietää paikan menneisyydestä* (Bigá 2018b). Suurin osa heistä sanoi, että replikoitu konteksti auttoi yhdistämään paikan menneisyyteen. Vastakohtaisesti toiset olivat sitä mieltä, että vaikka paikassa on paljon annettavaa, rakennustyön meteli ja vierailijat eivät mahdollista täysin paikan menneisyyteen yhdistämistä.

Puhuttaessa siitä, miksi tämä yhteisö luotiin ja mitä osallistujat pyrkivät tekemään yhteisön kanssa huomattiin tietynlaista epämukavuutta ja erimielisyyttä nyky-yhteiskuntaan kohtaan. Esille tuli kolme ongelmaa, jotka heidän mielestään liittyvät toisiinsa, eivätkä he halua niitä omassa yhteisöissään. Ne ovat: a) nyky-yhteiskunta kadottaa itseään vähitellen, johtuen riippuvuudesta aineelliseen kulttuuriin ja modernin teknologian liiallisen käytön takia, b) ihmisen suhde luontoon on rikkoutunut. Tämä ongelma ryhmän jäsenten näkemyksen mukaan saattaa myös liittyä ensimmäiseen ongelmaan, koska se johtaa teknologian yleistymisestä. c) tapa suhtautua muihin ihmisiin. Miten suhtaudutaan muihin ihmisiin sekä muihin entiteetteihin. Ryhmälle luonnon havaitseminen on sen ymmärtämistä, että on olemassa erilaisia entiteettejä, joita kunnioitetaan ja joiden kanssa ollaan vuorovaikutuksessa niitä tuhoamatta. Yhteisön jäsenet (Bigá 2018a; b; c) painottivat ihmisten välisten suhteiden ja vuorovaikutuksen tärkeyttä.

Ryhmän toiminta

Kenttätöön aikana ryhmä ei tehnyt yhteistyötä arkeologien kanssa, he havaitsivat mitä muut tekivät ja kysyivät tarvittaessa. Ryhmä vuorovaikutti muiden kanssa ongelmattomasti. Vildénin mukaan *vuorovaikutus* muiden kanssa on olennaista, jos halutaan kehittää jotain. Yhteisön tapa toimia oli erikoinen. Joka kerta valmistaessaan jotain, esim. työvälineitä tai vaatteita, he työskentelivät yhteisön tekemän laulun rytmissä. Eräs havainnollistaja (Bigá 2018b) korosti, että kun toimitaan näin, se tarkoittaa sitä, että yhteisön energia keskittyy tehtävässä onnistumiseen.

Projektit kestävät kauan, koska osallistujat eivät käytä kaupasta ostettuja tavaroita ja he oppivat tekemään itse tarvittavia tavaroita. Yhteisön jäsen sanoi, että kaikki tekevät ja oppivat omassa tahdissaan (Bigá 2018b). Ohjelmissa opitaan elämään itse tehtyjen välineiden kanssa. He tekevät koreja ja nahkavaatteita, ja jättävät pois valmiina ostettuja välineitä. Kierikkikeskuksessa ryhmä opetteli poronnanan parkitsemista kivikautisin menetelmin ja teki niistä vaatteita. Kun viimeiset kymmenen kurssipäivää alkoivat, yhteisön jäsenet olivat vihdoinkin valmiita elämään niiden tavaroiden ja välineiden kanssa, jotka he tekivät kurssin aikana. Ravinnon hankinnasta yhteisö kertoi, että he aikovat syödä ruokaa, jota heidän on mahdollista saada ympäristöstä. Lihaa he syövät vain, jos metsästys on laillista paikassa, jossa he ovat. Kierikissä ryhmä osti pitkää metsässä asumista varten Yli-Iin porotuottajilta puolitoista poronruhoa ja sisäelimiä, jotka he savustivat ja kuivasivat. Lisäksi he kuivasivat kasviksia.

Yhteisön jäsenet oppivat raaka-aineista ja niiden luonnollisista ominaisuuksista, jotta voidaan selvittää mikä on parasta tietyn välineen tekemiseen. Luuvälineiden tekemistä varten heillä oli porojen jalkoja edessään ja Vildén alkoi selittää, mistä erottaa, ovatko jalat naaras- vai urosporon ja miksi ei käytetä vasojen jalkoja. Toisena päivänä heillä oli eläimien rasvaa ja Vildén selitti, että ihmisen ei tarvitse tietää kaikkea tai kopioida asioita kirjoista. Pitää *kokeilla ja oppia tekemällä*, esimerkiksi käyttämällä erilaisia rasvoja eri tarkoituksiin ja yhdistää niitä. Lopussa voi arvioida, mikä niistä sopii esineisiin. (Bigá 2018a.)

Ryhmissä (Bigá 2018a; c) on tärkeää luottamus, kumppanuus, dialogi, moniäänisyys, nöyryys, kunnioitus ja tasa-arvoisuus. Vildén korostaa, että monet osallistujista tulevat takaisin muihin ohjelmiin tai he ylläpitävät suhteita Vildénin kanssa tuomalla uusia ehdotuksia sekä ideoita (Bigá 2018a). Yhteisön jäsenet (Bigá 2018b; c) korostavat sosiaalista aspektia ja vuorovaikutuksen tärkeyttä.

Ihmissuhteet ja vuorovaikutus ovat tärkeitä dokumentoidulle ryhmälle. Suhteilla tarkoitetaan ryhmän mukaan ihmisten ja kaikkien elävien olentojen välisiä suhteita, myös ihminen/ei-ihminen -suhdetta (Bigá 2018c).

Näiden projektien kautta Vildén ja yhteisön jäsenet, jotka painottivat tärkeänä sosiaalista aspektia, yrittävät päästä irti nyky-yhteiskunnan pakkomielteistä kuten nykYTEknologia, joka heidän mukaansa on suuri vaikuttaja ja rikkoo ihmisten ja luonnon välistä suhdetta. Havainnollistajat kertoivat, että tämänlainen kokemus ihmisille auttaa nähdä maailman tilannetta eri näkemyksillä. Kun yhteisössä opitaan, mitä on elää ja toimia yhteisössä, syntyy helposti tunteita ja ihminen *oppii empatiasta sekä käyttäytymisestä* muita kohtaan. Jäsenet kertoivat, että näillä projekteilla ei pyritä ratkaisemaan maailman ongelmia. Vastakkaisesti he ilmoittivat ymmärtävänsä, millaisia ongelmia maailmasta löytyy. Heidän päämääränsä on luoda parannuksia yhteisössä ja pyrkiä ryhmässä eloa välttämällä ulkopuolisia ongelmia.

V

KESKUSTELU

Tutkimuskysymyksiä päämäärä oli saada selville: 1) *Mitä perusteita osallistava yhteisöön perustuva - metodista on yleisö havainnut Suomessa?* 2) *Miten täytyisi kehittää arkeologiassa ja mitä täytyisi tiedostaa, kun pyritään yhteisöön perustuvaan arkeologiaan?* Näihin tutkimuskysymyksiin on mahdollista vastata analysoimalla, mitä yleisö on kertonut keskusteluissa. Esille nousevat sivukysymykset ovat: Mitä mieltä yleisö on Suomen arkeologiasta? Mitä heikkouksia ja vahvuuksia yleisö toi esille? Tietysti yhteisöön perustuva arkeologia on uutta, eikä sen metodeja ole käytetty vielä kaikissa maissa. Tämänlainen arkeologian tyyppi on erityislaatuista ja vaatii paljon ennakkotiedusteluja sen toteuttamista varten, että eri ihmisillä eri paikoissa on erilaisia näkemyksiä siitä, mitä menneisyyden aspekteja halutaan ottaa huomioon (Grima 2002: 85). Se ei ole yksinkertaista toimintaa. Moshenska (2009: 42) toteaa, että oikeaan demokraattiseen prosessiin arkeologisesta tulkitsemisesta vaikuttaa yhteistyön laajuus arkeologien sekä yleisöjen välillä. Yleisökaivajat (Bigá 2017a;b) sanoivat arkeologisen tulkitsemisen ja yleisön osallistumisen yleisökaivauksilla olevan osia koko arkeologisesta tutkimuksesta. Vastakkaisesti McDavid (2002: 309) ja Atalay (2010: 422; 2012) korostavat, että yhteisöön perustuvassa arkeologiassa yhteisöllä on oma-aloitteisia heidän tarpeisiinsa perustuvia projekteja, kuten *Living Wild* –primitiivitaitoinen yhteisö toi esille (Bigá 2018a). Esitellyn metodin mukaan yleisön täytyisi olla osallisena tutkimuksen kaikissa vaiheissa.

Puhuttaessa yhteistyöstä arkeologien ja yleisön välillä Suomessa arkeologiassa tehdään yhteisöarkeologiaa, joka on osallistavaa muttei demokraattista. Kuitenkin yhteisöarkeologian suorittaminen mahdollistaa yleisön osallistumista jonkin verran. Rinnakkaisesti Griman (2002: 8) osoittaa, että menneisyyden merkittävien merkityksien luomista ei voi tapahtua, jos aliarvioidaan sekä alistetaan yhteisöjä ja yleisöjä. Sen takia tehtäessä yhteistyötä yleisöjen kanssa täytyisi motivoida voimaantumista heitä, siten menneisyyden merkitys ja arkeologian arvo parantuvat. Yleensä yleisöä on kutsuttu yleisökaivauksille ja jossakin tapauksissa myös jälkitöihin. Kehoe (2007: 174) korostaa, että tavallisesti arkeologisia kaivauksia pidetään positiivisena tapana innostaa kiinnostusta arkeologiassa, vaikkei aina ole näin. Asiaan vaikuttaa myös ihmisten motivaatio ja tutkimuksen tavoite kuten jotkut osallistujat (Bigá 2017c) ajattelivat. Tässä tutkimuksessa ei kritisoida, miten tällä hetkellä toimitaan arkeologiassa, se on vain eri tapa aktivoida yleisöjä.

Aineistosta löytyy kaksi huomattavaa asiaa. Huomioidaan ensimmäisenä, *kuinka vaikuttava konteksti on, kun aineistoa kerätään*. Suomessa näyttää harvinaiselta, että arkeologit järjestävät yleisökaivauksia omissa projekteissaan ilman museoiden väliintuloa. Eli on harvinaista, että he aktivoivat yleisöä tai paikallisia tieteelliselle tutkimukselle. Tästä voi olla seurauksena Schadla-Hall (1999: 150) ja Boast (2011) se, että Euroopassa keskitytään yleensä museoon perustuvaan arkeologiaan, koska Merrimanin (1989) ja Atalayn (2012) mukaan museoissa arkeologeilla on mahdollisuuksia esitellä arkeologisia aineistoja koherentisti ja ymmärrettävästi laajalle yleisölle. Yhteisöön perustuvassa arkeologiassa on kyse yksittäisistä projekteista, joita yhteisöt ehdottavat ja museon mukaan ottamiseen vaikuttaa yhteisön halusta ja tavoitteesta. Kuitenkin Marí (1990), Atalay (2012: 128), Salerno (2013: 11) ja Mazzia *et al.* (2014a: 66) korostavat, että arkeologiset tutkimukset sijoittuvat tietynlaiseen paikkaan, eikä niitä voitaisi ymmärtää ilman sosiaalista ja kulttuurillista kontekstia. Konteksti on merkittävä menneisyyden tai tilanteen ymmärtämisessä (McDavid 2002), kuten *Living Wild* -yhteisön jäsenet (Bigá-Iltanen a; b) korostivat. Vildénin (Bigá 2018a) mukaan paikat ja kontekstit sisältävät paljon muistoja, jotka auttavat ymmärtämään ja antamaan merkitystä. Kerätyssä aineistossa molemmat kontekstit olivat yleisökaivauksia. Yleisökaivajat (Bigá 2017a; b; c; d) korostivat kontekstin tärkeyttä. Yleisökaivauksilla konteksti oli tärkeä, koska osallistujat voivat tulkita paremmin, mitä he löysivät. Ainakin Kierikkikeskuksessa oli mahdollista luoda meta-tarinoita, löydettyä jotain *in situ*.

Tursiannotkon ja Kierikkikeskuksen välillä kontekstit olivat erilaisia. Kierikkikeskus on vuorovaikutteinen keskus, joka on osa Luupin museokeskuksesta. Keskus tarjoaa erilaisia arkeologiaan liittyviä toimintoja. Kaivausjohtaja lähettää arkeologisen kaivausraportin Museoviraston lisäksi yleisökaivauksille osallistuneille, kun se on valmis. Sellainen vuorovaikutus on todella tärkeää. Kierikkikeskus keskittyy eniten arkeologian popularisoimiseen, joka ei ole sama asia kuin alan demokratisoiminen, mutta kuitenkin siellä aktivoidaan yleisöä. Haastateltavat (Bigá 2017a) kertoivat, että dialogia kaivausjohtajan ja kaivajien välillä on sopivasti ja käytetty sanasto on yksinkertaista. Voittaisiin todeta, että Kierikkikeskuksessa toteutuu, mitä Fals-Borda (1980: 24) kutsuu *yksinkertaisuudeksi viestinnäksi*, joka tarkoittaa yksinkertaista kielen käyttöä. Kierikkikeskuksessa kaivausjohtaja keskustelee sekä aikuisten että lasten kanssa edellisten kaivauksien tuloksista avoimesti ymmärrettävällä ja yksinkertaisella tavalla. Vaikka suurin osa osallistujista käy yleisökaivauksilla viihdettä ja tietojen saamista varten (Bigá 2017a).

Rinnakkaisesti Tursiannotkon yleisökaivaus on Tampereen maakuntamuseon järjestämä tapahtuma, vaikka se ei tapahtunut museon alueella. Toiminta keskittyy vain kaivauksille, eikä muita arkeologiaan liittyviä toimintoja ollut toisin kuin Kierikkikeskuksessa⁵. Kaivauksille osallistui pääasiassa paikallisia, jotka asuvat alueella tai Tampereella ja halusivat oppia enemmän oman alueen menneisyydestä (Bigá 2017c,d). Jotkut heistä olivat metallinetsijöitä ja he osallistuivat kaivauksille kokeillakseen arkeologien *oikeaa* työtä (Bigá 2017c).

Molemmissa konteksteissa arkeologiset tutkimukset ovat tieteellisiä, kuitenkin arkeologien suhtautuminen yleisöön oli erilainen. Kierikissä yleisökaivauksia on järjestetty jo pitkään ja henkilökunta on oppinut vuorovaikuttamaan yleisön kanssa. Havaintojen mukaan vastakkaisesti Tursiannotkossa kuitenkin palkattu henkilökunta muodostuu taitavista ammattilaisista, jotka valitettavasti keskittyivät pääasiassa alueen dokumentaatioon ja piirtämiseen. Tietysti oli ammattilaisia, jotka olivat yleisön vieressä tarvittaessa. Osa heistä valitti yleisön määrästä, koska heidän mukaan se hidasti arkeologien työtä. Vaikka yleisö lähti tyytyväisenä kaivauksilta, heistä tuntui, että he häiritsivät arkeologeja jonkin verran. Tästä voi saada kielteisen kuvan Suomen arkeologiasta ja lisäksi korostaa stereotyppejä, kuten eräs osallistuja kertoi, sekä vahvistaa hierarkisuutta. Ammattilaiset Humphries *et al.* (2008) valittavat, että yleensä projektit, joihin kutsutaan yleisöä mukaan, eivät ole riittävästi inklusiivisia, ja voi aiheuttaa auktoriteetin oikeutta ja hierarkioiden korostumista. Toisalta *Living Wild* -yhteisön jäsenet (Bigá 2018b) korostivat, että yhteisössä kaikki jäsenet toimivat yhdessä. Vildénin (Bigá 2018a) mukaan kaikki voivat oppia kaikilta ja kaikki voivat aina kehittyä muilta oppimalla. Toisalta Jackson *et al.* (1980) mainitsevat, että osallistuvassa yhteisöön perustuvassa metodissa rikotaan hierarkioita. Oletetaan, että rikutut hierarkiat voivat tulla esille sekä arkeologien ja yleisöjen välillä sekä kyseisessä yhteisössä. Çatal Hüyükin tapauksessa sosiaaliset hierarkiat olivat vahvoja, mutta projektissa aktivoitujen yhteisöjen takia tilanne paranee (ks. Atalay 2010, 2012: 16).

Oletetaan, ettei ole suositeltavaa yhdistää tieteellisiä arkeologisia kaivauksia yleisökaivauksien kanssa, koska silloin tämä tunne häiritsemisestä tai epämukavuudesta yleisössä voi vaikuttaa negatiivisesti. Ensimmäinen mahdollinen ratkaisu voi olla lisätietojen etsimistä ennen toteutusta. Yleisökaivaukset ovat yksi vaihe arkeologista tutkimusta ja paikalla täytyisi olla henkilökuntaa, jolla on kokemusta yleisön neuvomisesta, samoin henkilökuntaa, joka työskentelee dokumentaatioissa, piirtämisessä sekä kaivauksella nopeammalla vauhdilla. Yleisön neuvominen ei sovi kaikille

---

⁵ <https://www.ouka.fi/oulu/luuppi/kierikkikeskus>

arkeologeille eikä yleisön osallistuminen sovi kaikkiin tutkimuksiin. Toinen mahdollinen ratkaisu on kahdenlaisten kaivauksien järjestäminen, koska tieteellisen kaivauksen ei kannattaisi olla yhteydessä yleisökaivauksien kanssa. Niissä on kaksi eri tavoitetta, ensimainitulla yleisön läsnäolo saattaa olla jopa turhauttavaa, ja toisaalta yleisökaivaukset, jossa otetaan huomioon yleisön kanssa muodostetut tutkimuskysymykset. Kaivauspaikat Suomessa ovat yleensä pieniä, joihin ei yksinkertaisesti ole mahdollista koota suurta ihmisryhmää kaivaukselle. Tämän takia asiaa täytyisi harkita paremmin.

Puhuttaessa yleisökaivauksen merkityksestä, osallistujat (Bigá 2017a; c; d) määrittivät sen arkeologisten menetelmien ja tutkimuksen oppimiseksi kentällä, viihdetoiminnaksi ja tutkimuksessa mukana olemiseksi. Vastakkaisesti *Living Wild* -yhteisön jäsenet (Bigá 2018b) reportoivat, että kaivauksille osallistuminen saattaa olla kiinnostavaa, koska on mahdollista tuoda nykyisyyteen esi-isien esineitä. Kuitenkaan kaikille yleisökaivauksen osallistujille (Bigá 2017a; c; d) ei ole mielekästä olla kaivauksilta, mutta he osallistuivat yleisökaivauksille, koska yleensä se on ainoa mahdollisuus, joka heillä on olla mukana arkeologisessa tutkimuksessa. Kierikissä on huomattava henkilökunnan popularisoimisen taito, koska he kuuntelevat, mitä kaivajilla on kerrottavaa. Kaivausjohtaja on todella avoin vierailijoille. Kierikissä näyttää toteutuvan ”itse-refleksiivinen postprosessuaalinen metodologia kaivauspaikassa” (Hodder 1997), koska siellä on moniäänisyyden, itse-refleksiivisen, vuorovaikuttamisen ja kontekstualisoimisen elementtejä.

Molemmissa kaivauksissa tuli esille tiedon puute ja riittämätön vuorovaikutus arkeologien ja yleisön välillä (Bigá 2017a; c;d). Atalay (2010: 421–422; 2012: 117) toteaa, että Çatal Hüyükin tapauksessa, ensimmäinen yhteisön huomio, joka tuli esille kun hän suoritti etnografista ennakkotutkimusta, oli arkeologisen tiedon puuttumista. Turkin ja Suomen tilanteet ovat erilaisia poliittisesti ja sosiaalisesti. Uskottavaa on, että Suomen tilanne tiedon levittämisessä on parempi kuin Turkissa. Viimeksimainitussa on epätasa-arvoa sukupuolten välillä sekä erot yhteiskunnallisessa asemassa ovat todella vahvoja turkilaisessa yhteiskunnassa. Kaikki eivät saa helposti tietoa asioista. Atalayn (2010; 2012) mukaan yhteisöjen jäsenet valittivat, etteivät saaneet tietoa arkeologisesta paikasta, jossa oli kaivauksia. Samalla Suomessa tiedusteluun vastajat (Bigá-Iltanen 2017c; d) reportoivat toivovansa saada lisää tietoja kaivauksista ja tutkimuksen tuloksista.

On syytä korostaa, että Çatal Hüyükissä vähitellen Atalayn projektissa alettiin kouluttaa paikallisia antamalla tietoja arkeologisesta paikasta ja he auttoivat, vaikkei kaivauksilla, mutta turistien opastuksessa. Vastakohtaisesti Suomessa tiedon levittäminen parantui vuodesta 2017 tähän asti.

Osallistujat toivoivat tietojen sekä tiedotusten lisäämistä ainakin sosiaalisessa mediassa. Tällä hetkellä on Facebookissa sivu, johon laitetaan tiedotuksia ja tietoja arkeologiasta. Kyseisen sivun nimi *Yhteisöarkeologia Suomessa*⁶. Kuitenkin Tursiannotkossa oli yleisökaivajia (Bigá c; d), jotka valittivat, että tietoa löytyy sosiaalisesta mediasta, mutta kaikki eivät käytä sitä. Tietojen lisääntyminen voi kasvattaa motivaatiota, kiinnostusta sekä ajatuksia. Gaventa (1993) mainitsee, että tieto on tärkein pääoma ja tietoa tuottajat saavat voimaa. Salerno (2013) lisää, että arkeologia on sosiaalista toimintaa, jonka välittäjänä on erilaisia konteksteja ja se aiheuttaa erilaisia tulkintoja ja tietoa menneisyydestä.

Kierikkikeskuksessa olevat britannialaiset opiskelijat (Bigá 2017a, b) korostivat tiedotuksen lisäämistä, koska se on tärkeää arkeologiassa rahoitusta varten. Ei-arkeologit (Bigá 2017a;b;c;d) korostivat, että jos arkeologia saa lisää rahoitusta, osallistujien mahdollisuudet olla osallisena tutkimuksessa lisääntyvät. Vastakohtaisesti britannialaisten arkeologian opiskelijoiden (Bigá 2017a; b) mukaan asia toimii toisinpäin. Heidän mukaansa ainakin Britanniassa, jos arkeologi ei mainosta itseä, ei saa yleisön kiinnostusta ja se vaikeuttaa rahoituksen saamista. Voitaisiin tuoda esille mitä McGimsay (1972: 7) ajattelee tästä: ”Ilman yleisön aktivoimista ei ole, eikä voi olla mitään arkeologian julkista tukemista. Ilman julkista tukemista puolestaan ei voi olla mitään ohjelmien perustamista ja rahoituksia, joiden varassa voitaisiin säilyttää ja suojella kansan arkeologista perintöä.”

On syytä mainita, että yhteisöön perustuvassa arkeologiassa yhteisön jäseniä koulutetaan tekemään myös arkeologien ohjauksella tutkimussuunnitelmia rahoitusten hakemista varten. Sekä arkeologit että yhteisön jäsenet olisivat projektin jäseniä. Tätä ei tarvitse nähdä uhkana, koska arkeologeja tarvitaan edelleen yhteisön suunnittelemassa projektissa. Atalay (2012: 66) väittää, että vaikka yhteisön jäsenet olisivat hyvin koulutettuja tehdäkseen tutkimussuunnitelmia, edelleen perinteisissä tieteellisissä tutkimuksissa on vaadittu arkeologien läsnäoloa päätekijöinä. Muutos yhteisöön perustuvan arkeologian kehittämisessä vie aikaa, eikä muutos tapahdu vain arkeologian sisällä. Muutos myös koskee instituutioita, jotka antavat rahoituksia.

Puhuttaessa moniäänisyydestä, haastateltujen mukaan siitä on eri mielipiteitä sekä tulkintoja. Yleisökaivajien (Bigá 2017a; b) mukaan Kierikkikeskuksen kontekstista moniäänisyys toteutuu. Kuitenkin osallistujat (Bigá 2017a) keskittyivät dialogiin, joka on tärkein elementti moniäänisyydessä ja se on keskeinen elementti osallistavassa yhteisöön perustuvassa metodissa. Jos halutaan työskennellä pääasiassa yhteisöjen kanssa, täytyisi luoda suhteita, kommunikoida eri yhteiskunnan osien kanssa ja

---

⁶<https://www.facebook.com/yhteinenarkeologia/>

kehittää yhdessä arkeologisia projekteja. Mielenpitojen ilmaisu on avointa ja dialogi päättymätön, sen puitteissa ilmenee erilaisia arvoja (Joyce 2002b: 11). Dialogi on osa tulkitsemisen prosessia, ja on vaikeaa tai melkein mahdotonta, että olisi olemassa vain yksi ratkaisu. Moniäänisyys rohkaisee ihmisiä keskustelemaan arkeologien kanssa ja antamaan omia näkemyksiä asiasta. Vastakohtaisesti britannialaiset opiskelijat (Bigá 2017a) mainitsevat, että moniäänisyys voi toteutua jos lisätään arkeologisia tapahtumia museoiden kanssa. Moniäänisyys ei toteudu vain, kun museot ovat mukana aktivoimassa yleisöä, se voi tietenkin toteutua arkeologien projekteissakin kuten Ian Hodderin johtamassa Çatal Hüyük -projektissa (Hodder 1997) sekä Atalayn yhteisöön perustuvassa tutkimuksessa samassa paikassa. Tavallisesti ammattilaisten osalta moniäänisyys voi olla iso haaste tutkimuksissa, koska täytyy olla avoin mieli eikä arvostella, onko yleisö oikeassa vai ei, kun moniäänisyydessä kaikki kommentit ovat tervetulleita arkeologiseen keskusteluun. Kannattaisi muistaa pragmaattisen etiikan ainoa periaate, ettei ole olemassa absoluuttista totuutta. Mitä etsitään on tulkinta, vastaus tieteelliseen kysymykseen, joka on *tarpeeksi oikein* (Elgin 2004; Green *et al.* 2008: 147).

Suurin osa osallistujista (Bigá 2017a; c; d) assosioivat moniäänisyyden popularisoimiseen. Se voi periaatteessa johtua siitä, että heidän mukaansa Suomen arkeologia ei ole tarpeeksi osallistavaa. Ei-arkeologien (Bigá 2017a; c; d) mukaan moniäänisyys, vuorovaikutus ja osallistuminen liittyivät toisiinsa ja samalla ne liittyvät alan popularisoimiseen ja tiedotukseen. Sen takia yleisö (Bigá 2017a; c; d) toivoo, että yleisökaivauksia järjestetään lisää ja kommunikaatio lisääntyy. Kommunikaation kannalta yhteisöön perustuva arkeologia lähestyy ihmisiä henkilökohtaisesti tapaamisissa, tehtävien suorittamisessa. Rinnakkaisesti Atalay (2012: 145) huomaa, että kommunikaation tapa on yhteydessä siihen, mitä yhteisö haluaa. Hän lisää, että se voi olla henkilökohtaisesti, puhelimesta tai sähköpostitse. Primitiivitaiteisen yhteisön (Bigá 2018a) tapauksessa, kommunikaatio aina tapahtui ulkoilmassa lijoen rannalla päivittäin.

McDavid (2002) ja Mazia *et al.* (2014a) korostavat, että jäsenet voivat levittää tietoa projekteista usealla tavalla. Çatal Hüyükissä yhteisöt levittivät tietoa paikan menneisyydestä teatteriesityksillä ja käsitöillä (Atalay 2010: 425, 424; 2012). Yleisön jäsenet (Bigá 2017c; d) osoittivat, että arkeologit levittävät tietoa luennoilla, tapahtumilla tai sosiaalisessa mediassa. He valittivat, että se on yksiselitteinen prosessi, ja monissa tapauksissa sen aktivoimisen taso ei salli sopivaa keskustelua. Yhteisöön perustuvassa arkeologiassa tarvitaan henkilökohtaisia tapaamisia, joissa keskustellaan siitä, *mitä tehdään seuraavaksi?* Kuitenkin kuten Atalay (2012: 145, 147) korostaa kommunikaatiotapa

vaihtelee eri yhteisöissä ja kommunikaation toistuminenkin. *Living wild* -yhteisön jäsenten (Bigá 2018b) mukaan kommunikaatio on olennaista ihmisten välillä, varsinkin kun halutaan toteuttaa projekti yhdessä. On olennaista muistaakin, kun Kojan (2008) osoittaa, että moniäänisyyden toteutuminen on osa poliittista, taloudellista ja sosiaalista kontekstia. Hodderin (2008: 197) mukaan eri kertomukset ovat sallittuja, vaikka niiden hyväksyminen ei riitä, vaan täytyy myös sitoutua kertomuksien todellisuuteen. Kuitenkin Wylie (1995) korostaa, että eri maailmankuvien hyväksyminen on keskeinen merkityksien luomisessa. Atalay (2012: 84) toteaa, että Çatal Hüyükissä yhteisöt vuorovaikuttivat tiedon vaihdossa antamalla omia tulkintojaan paikasta Çatal Hüyükin tieteellisen projektin johtajan kanssa.

Osa osallistujista (Bigá 2017c;d) korosti, että yleisökaivaus on yksi tutkimuksen vaihe ja he toivovat voivansa osallistua enemmän. Kaksi huomiota tuli esille: 1) Osallistuminen ei tarkoita tiedon saamista, 2) yleisökaivaus ei tarkoita, että se on ainoa mahdollisuus yleisölle osallistua arkeologiseen tutkimukseen. Havaittiin, että osallistuminen liitettiin vain popularisoimiseen. Osallistumisella tarkoitetaan kun esimerkiksi kutsutaan yleisöä yleisökaivauksille. Fraserin (2013: 69) mukaan osallistumisella tarkoitetaan kykyä puhua omalla äänellään ja tulla kuunnelluksi. Nicholas *et al.* (2007: 70) ja Atalay *et al.* (2014: 48) korostavat, että aktivoimisella puolestaan tarkoitetaan kaiken tiedon jakamista ja projektin suunnittelemista yhteisön kanssa. Yleisö voi vaikuttaa tulkintoihin. Tietysti on eri tason osallistumista, yhteisöön perustuvassa arkeologiassa aktivoidaan yhteisöjä kaikilla tasoilla. Çatal Hüyükissä yhteisöjä aktivoitiin muun muassa rituaalien ja tekemisellä ja tilaisuuksilla arkeologisessa paikassa.

Oletetaan, että yleisön aktivoiminen yleisökaivauksilla on, kuten eräs osallistuja (Bigá 2017d) sanoi, hyvä alku. Vastakohtaisesti osa osallistujista (Bigá 2017c; d) kysyi ”onko tarpeeksi osallistavaa olla osallisena vain yleisökaivauksilla?” Se on eräs tapa toimia ja tavoitteet ovat erilaisia. Vastaus kysymykseen on kyllä ja ei. Tilanteeseen vaikuttaa toiminta ja tavoitteet. Osallistuminen pelkästään yleisökaivauksille ja tietyissä tapauksissa niiden jälkitöihin, kuten esimerkiksi löytöjen puhdistamiseen, on hyvä mahdollisuus yleisölle olla osallisena tutkimuksessa. Kuitenkin yhteisöön perustuvan arkeologian kannalta vastaus on ei, koska tämänlainen arkeologia aktivoi yleisöä tutkimuksiin vielä demokraattisemmin kuin muut tavat toimia. Blakeyn (2008: 18) mukaan yleisön osallistuminen antaa mahdollisuuksia kehittää tietoja ja niiden merkityksiä. Yhteisöön perustuvan arkeologian toteutumista varten Suomessa arkeologia täytyisi Nicholasin *et al.* (2011: 12) mukaan siirtää osallistavasta yhdessä työskentelemiseen. Atalayn (2012: 84) mukaan Çatal Hüyükin tapauksessa kuusi paikallista yhteisöä

osallistui projektin etenemiseen. Vaikka heillä oli mahdollisuus osallistua tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin, muutamat heistä osallistuivat vain joskus, kuten Çumra. Çumra osallistui epäsäännöllisesti projektiin ja suunnitteli turismin kehittämistä ja sitä miten hoidetaan Çatal Hüyükin arkeologista paikkaa tulevaisuudessa. Suomen arkeologia on osallistavaa kun tehdään yleisöarkeologiaa. Yhteisöön perustuvan arkeologian tekemistä täytyisi kehittää alalla paljon enemmän ja tutkia etukäteen käsitteiden tarkoitusta.

Puhuttaessa vuorovaikutuksesta, jonka haastateltavat (Bigá 2017a; c) ilmoittivat, että se voisi olla parempaa, koska se ei ole riittävää. Yhteisöön perustuvan arkeologian näkökulmasta kuten McAnany *et al.* (2015: 5) korostavat, että arkeologit pyrkivät vuorovaikuttamaan intensiivisemmin yhteisöjen tai yleisön kanssa. McDavidin (2002: 307) ja suurimman osa haastatelluista (Bigá 2017a; d) mukaan vuorovaikutus yleensä on ymmärretty esimerkiksi ”vuorovaikutteisina videoina, digitaalisessa teknologiassa vuorovaikuttamisena ja keskusteluina foorumissa”. Kuitenkin oletetaan, että vuorovaikuttaminen yhteisöön perustuvassa arkeologiassa on, kuten McDavidin (2002: 310) määritteli sen, jatkuvaa kommunikaatiota yhteisön ja muiden välillä. Onkin erilaisia tapoja vuorovaikuttaa. Mikään niistä ei aina ole parempi kuin muut. Vuorovaikutuksella voi syntyä erilaisia keskusteluja arkeologien ja yleisöjen välillä, jotka voivat luoda uusia kiinnostavia tulkintoja sekä mahdollistaa tiedon vaihtamista kuten Lynx Vildén ja Casparo Brownbeard (Bigá 2018a; c) ilmoittivat. Sekä Kierikissä että Tursiannotkossa vuorovaikutus oli sopiva, vaikka Kierikissä osallistujat (Bigá 2017a; b) ilmoittivat olevansa paikassa, jossa vuorovaikutus näytti olevan tärkein elementti.

Osallistujat (Bigá 2017a;c;d) korostivat, että yleisökaivauksille osallistuminen auttaa lasten oppimista. Yhteisöön perustuvaa arkeologiaa ei voida tehdä koululaisten kanssa, koska sen tavoite on erilainen ja se on monimuotoista. Britannialaiset opiskelijatkin (Bigá 2017a) korostivat yleisön opettamista. McAnany *et al.* (2015: 6) kertoivat, että arkeologian opettaminen yleisölle on tavallisin tapaa mainostaa alaa ja mahdollistaa alan tuntemista samoin vahvistaa arkeologien roolia aineistojen tulkitsemisessa. Tietysti yleisön opettaminen on välttämätöntä ja tärkeää. Siitä voi syntyä erilaisia kollaboratiivisia projekteja yleisön ja arkeologien välillä. Tämänlaisessa yhteisöön perustuvassa arkeologiassa kannustetaan yhteisön aktivoimista. Toiminta ei ole hierarkista ja kaikki oppivat kaikilta.

Osallistava yhteisöön perustuva -metodin perusteiden havaitseminen Suomessa

Kun on analysoitu, mitä yleisö on havainnut Suomen arkeologiassa, tuodaan loppukeskusteluun primitiivivaltainen yhteisö. Yleisesti Suomen tilanne ei ole huono eikä negatiivinen. Tässä työssä ei määritellä mikä on oikea tapa tehdä yhteistyötä, koska on erilaisia tapoja tehdä yhteistyötä ja vuorovaikuttaa yleisön kanssa. Tiedottaminen on parantunut viime aikoina ja yleisökaivauksia järjestetään edelleen.

Olivier (2008) korostaa, että arkeologia ei käsittele historiaa, vaan muistoja esineistä ja yhteisöön perustuva arkeologia käsittelee yhteisön muistoja ja kertomuksia osallistumisen kautta. Tietysti arkeologian vaikutus on yhteydessä historialliseen, poliittiseen sekä kulttuurilliseen kontekstiin. Arkeologien ja yhteisön välisen keskustelun herättäminen, vuorovaikutus, moniäänisyys ja refleksiivisyys ovat keskeisiä vaikuttajia yhteisöön perustuvan projektin onnistumisessa. Ne aktivoivat ja vetävät puoleensa yhteisöjä, ei vain kontaktialueen yhteydessä kuten Hamilakis *et al.* (2013: 181) mainitsevat, mutta myös muissa arkeologisissa toiminnoissa kuten perinnön hoitamisessa (Chirikure *et al.* 2008: 469; Nicholas 2014: 141). Tämän tyyppisen arkeologian takia arkeologia vaatii kriittistä ajattelua ja positiivista muutosta, jotta se pysyisi relevanttina ja tehokkaana (Atalay 2008: 33). Merkittävin ominaisuus on tasapainottaa hierarkioita kun tutkitaan, kuten myös auktoriteetin siirtoa, koska vaikka arkeologeja tarvitaan, heidän ei tulisi olla keskeisessä roolissa projektissa.

Yhteisöön perustuva arkeologia koostuu erilaisista ihmisistä, joilla on samoja kiinnostuksia, mutta erilaisia taustoja, kokemuksia, elämäntapoja, tulkintoja ja maailmankuvia. Tärkeänä nouseva aspekti on sosiaalinen (Atalay 2012: 54). Yhteisö pyrkii arkeologialla vaikuttamaan positiivisesti omaan elämäntapaansa. Çatal Hüyükissä kehitettiin toimintoja turismin kasvattamista varten ja käsitöiden tekeminen ja myyminen paikan ulkopuolelle toi taloudellista tukea. Sitä varten ensimmäiseksi on tärkeä suorittaa etnografisia tiedusteluja, jotta voitaisiin tutustua ihmisryhmään, jonka kanssa kiinnostaa tehdä yhteistyötä. Toiseksi on olennaista muistaa, että ihmisryhmät voivat olla monitahoisia, jopa kodittomia ihmisiä (ks. Kiddey 2014). Sen takia ihmisryhmän kannattaisi määritellä itsensä yhteisöksi. Tämä on tärkeä muistaa, kun pyritään yhteisöön perustuvaan arkeologiaan. Dokumentoidessa primitiivivaltaita yhteisöä havaittiin, kuinka paljon heidän toimintansa ja tavoitteensa muistuttivat tässä työssä esiteltyä demokraattisen arkeologian tapaa. Vaikka he (Bigá 2018a) eivät tee tiedettä, yhteisön pääihminen Lynx Vildén (Bigá 2018a), tuntee kokeellisen arkeologien verkoston sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa. Kuitenkin heitä kiinnostaa kivikauden

elämäntapa ja he omaksuivat sen. Samalla voitaisiin päätellä, että he suorittavat yhteisöön perustuvaa arkeologiaa. Huomattiin, että yhteisöön perustuvan *projektin aloite tuli ei-arkeologeilta*. Projekteissa *ei ole hierarkisuutta*, kaikki oppivat kaikilta. *Pitkäaikaiset ihmisten suhteet sekä sosiaalinen aspekti* ovat tärkeitä. Nämä eivät ole tärkeitä vain Vildénille, vaan kaikki yhteisön jäsenet korostivat niitä.

Primitiivitaitoisessa yhteisössä (Bigá 2018a; b; c) on tärkeää *luottamus, kumppanuus, dialogi, moniäänisyys, nöyryys, kunnioitus ja tasa-arvoisuus*. Atalayn (2012:110) mukaan nämä elementit mahdollistavat hyvät suhteet projektin aikana ja sen jälkeenkin. Nicholas *et al.* (2011: 25) mainitsevat, että yhteisöön perustuvat tutkimukset arkeologiassa sekä muilla aloilla ovat vaikeita, koska niissä tulee ilmi tietojen sekä auktoriteetin jakamista, luottamuksen muodostamista ja suhteiden luomista. Vildén (Bigá 2018a) korostaa, että monet osallistujista tulevat takaisin muihin ohjelmiin tai ylläpitävät suhteita Vildénin kanssa tuomalla uusia ehdotuksia sekä ideoita. Sillä tavalla yhteisö kehittyy. *Vastavuoroisuus* toteutuu ryhmässä, jos Burnette *et al.* (2008: 88) määrittelevät *vastavuoroisuuden*, kun molemmat osallistujat vuorovaikutuksessa hyötyvät asiasta. Tässä tapauksessa kyseessä oli jatkuva taitojen vaihto Kierikissä ja *Living Wild* -ryhmän välillä. Yhteisö (Bigá 2018c) toivoo tulevaisuudessa voivansa opettaa primitiivitaitoja erityisesti lapsille, koska heidän mukaansa on tärkeää herättää tietoisuutta luonnon ja ihmisten suhteiden tärkeydestä sekä kunnioituksesta alusta asti. Melkein sama ajatus tulee esille yleisökaivajilta (Bigá 2017a) Kierikissä sekä Tursiannotkossa.

Sosiaalinen aspekti, joka myös on tärkein aspekti yhteisöön perustuvassa arkeologiassa, on keskeinen asia jokaisessa kontekstissa. *Living Wild* -yhteisön jäsenten (Bigá 2018a; b) mukaan on tärkeää havaita ja tuoda esille ongelmia, jotka halutaan ratkaista, ja pyrkiä tekemään asioita eri tavoilla estäen ongelmien syntymistä. Kenttätyön aikana ryhmä (Bigá 2018a; c) korosti, mitä ongelmallista heidän mielestään nyky-yhteiskunnassa on ja miten he haluaisivat ratkaista ongelmia. Heidän mielestään tietysti tämä toiminta ei tule parantamaan koko maailmaa, mutta ainakin he haluavat parantaa omaa maailmaansa eikä seurata negatiivisia vaikutuksia. Muutos alkaa kuitenkin pienistä asioista. Tässä dokumentoidussa yhteisössä on selkeästi nähtävissä hyve-etiikka, koska painotetaan ihmisten piirteitä ja tunteita.

On vaikeaa esitellä yleisökaivauksille osallistuneiden esille tuodut mielipiteet ja primitiivitaitoisen yhteisön toiminta, koska kontekstit ja tilanteet ovat erittäin erilaisia. Primitiivitaitoista yhteisöä kiinnostaa kivikauden elämäntapa. Heidän toimintaansa sisältyy vahvasti yhteisöön perustuvaan arkeologian perusteita. Ensimmäisen aineiston osan mukaan *hierarkiat, pitkäaikaiset suhteet* ainakin

yleisökaivauksien osallistujien välillä on luotu. Niin kauan kun yleisö ilmoittautuu arkeologisiin tapahtumiin suhteet voivat jatkua. Tiedottaminen Suomen arkeologiassa on hyvässä asemassa, ainakin Facebookissa. McDavdin (2002: 304) mukaan, olisi kiinnostava luoda yhteinen verkkosivu arkeologien ja yleisön kanssa. Siten voitaisiin todeta seuratanko verkkosivustot riittävästi seurattuja tiedotusvälineitä demokraattisella vuorovaikutuksella, moniäänisellä sekä tärkeällä tavalla arkeologisessa tulkinassa.

Jos nähdään *vastavuoroisuus* yleisökaivausten perspektiivistä, kaivajat oppivat menneisyydestä sekä arkeologian toiminnasta ja arkeologit voivat edistää heidän tutkimustaan. Jos tilanne nähdään näin, vastavuoroisuus toteutuu Suomen arkeologiassa, koska molemmat osapuolet hyötyvät. Kuitenkaan se ei ole samaa vastavuoroisuuden tasoa kuin vastavuoroisuus yhteisöön perustuvassa arkeologiassa. Vastakohtaisesti *Living Wild* -yhteisössä vastavuoroisuus on vahvasti läsnä, kaikki auttavat kaikkessa, vaikka kaikilla on oma rytminsä tehtävien suorittamisessa. Heidän (Bigá 2018a; b; c) tavoitteensa on, että he oppivat tehtävänsä kiirehtimättä.

Yleisöarkeologian näkökulmasta Suomen arkeologia on sopivasti osallistavaa. Yhteisöön perustuvasta arkeologiasta perusteet valitettavasti eivät toteudu vielä tai jokin, kuten osallistumista täytyisi kehittää demokraattisella tavalla Suomen arkeologiassa. Tämänlaisia projekteja arkeologiassa ei ollut vielä edes ehdotettu. Loppujen lopuksi tämänlainen arkeologia alkaa ei-arkeologeilta ja keskittyy ei-arkeologien toiveisiin. Ottamalla huomioon yleisön mielipiteitä, voitaisiin sanoa, että yhteisöön perustuvan arkeologian kehittämistä varten tarvitaan: 1) lisää vuorovaikutusta, dialogia ja moniäänisyyttä eniten henkilökohtaisesti ja toiminnassa ensisijaisesti tutustumalla ihmisryhmään, jonka kanssa haluaisimme tehdä yhteistyötä, 2) ennakkotiedustelua kontekstista sekä yhteisöstä, 3) riittävästi kärsivällisyyttä, 4) hyväksyä, että arkeologista ei tule päävaikuttaja projektissa, se olisi yhteisöön perustuva projektin jäsen ja 5) pyritä hierarkioiden rikkoutumiseen.

Niiden lisäksi arkeologit, jotka pyrkivät tämänlaiseen dekolonisoivaan arkeologiaan, täytyisi muistaa, että tutkimuskysymyksiä ja projektin suunnittelu on yhteisöön perustuva. Tämänlainen arkeologian tyyppi voi viedä alaa eteenpäin humanistiseksi, inklusiivisemmaksi ja solidaarisemmaksi. Se mahdollistaa suunnata arkeologiaa inhimilliseen tasoon ja vaikuttaa yhteiskuntaan jonkin verran. Siiriäinen (1990: 4) korosti, että ”yhteiskunnassa on tärkeitä kysymyksiä, joihin arkeologialla on vastauksia ja joissa tutkitaan ihmisen suhdetta ympäristöönsä. Niissä tarvitaan pitkän aikavälin tuntemusta”. On olennaista muistaa, että osallistava yhteisöön perustuva -metodi on yhteydessä

kontekstiin. Tällä metodilla pyritään demokratisoimaan hyödyntämällä tarvittavaa oikeaa etiikkaa, jota on monentyyppistä: poliittista, pragmatistista, hyve- ja kollaboratiiviseen metodiin liittyvä etiikkaa. On olennaista muistaa, että yhteisöön perustuvassa arkeologiassa on tarpeellista soveltaa asianmukaista etiikkaa, joka käsittelee yhteiskunnallisia tilanteita. Tarvitaan humanitääristä etiikkaa, joka tuo esille ihmisten piirteitä ja kulttuurillista sensitiivisyyttä, jolla on mahdollista ymmärtää tietynlaista käyttäytymistä ja kulttuurillisia toimintoja. Lisäksi olisi sovellettava sellaista etiikkaa, jossa hyväksytään erilaisia näkemyksiä ja tarvitaan ammatillista etiikkaa, kun tehdään tällaisia kollaboratiivisia projekteja.

Yhteisöön perustuva arkeologia tasapainottaa etiikkaa, menetelmiä, arkeologista teoriaa, yhteisöjen tavoitteita ja tarpeita (Silliman *et al.* 2010). Soveltaessa käytännössä etiikkaa, joka huomioi ihmisryhmän todellisuuden, sen tarpeet, ongelmat ja poliittiset implikaatiot, voidaan rikastaa menneisyyden merkitystä ja onnistua sosiaalisissa muutoksissa. Näin voitaisiin emansipoida arkeologiaa, päämäärä, johon yhteisöön perustuva arkeologia tähtää. Emansipatorinen teoria voisi toimia yhteisöön perustuvan arkeologian tukena arkeologiassa.

YHTEENVETO

Yhteisöön perustuva arkeologia on kiinnostava ja ajankohtainen tutkimusaihe, koska se johdattaa arkeologiaa ymmärtäväisempään, inklusiivisempaan ja oikeudenmukaisempaan suuntaan. Tässä tutkielmassa pyrittiin saamaan selville: 1) *Mitä perusteita osallistava yhteisöön perustuva -metodista on yleisö havainnut Suomessa?* 2) *Miten täytyisi kehittää arkeologiassa ja mitä täytyisi tiedostaa, kun pyritään yhteisöön perustuvaan arkeologiaan?* Tuloksina kerätyssä aineistoissa korostettiin kontekstin, sosiaalisen aspektin sekä yhteistyön tärkeyttä. Yleisökaivajia haastatellessa esiin tuli, että dialogi, vuorovaikutus, kommunikaatio ja osallistuminen eivät ole tarpeeksi mukana Suomen arkeologiassa. Osallistujat odottavat lisää mahdollisuuksia olla mukana arkeologisen tutkimuksen eri vaiheissa eikä vain yleisökaivauksilla.

Suomen arkeologiassa ei ole vielä ehdotettuja yhteisöön perustuvaan arkeologiaan liittyviä projekteja, sitten on vaikeaa arvioida, voiko tämä toimia arkeologiassa Suomessa. Osallistava yhteisöön perustuva -metodi ei aliarvioi arkeologien ammattia, se on tapa tehdä työtä yhdessä ihmisryhmien kanssa. Se tuo erilaisia perspektiivejä. Tutkimuskysymyksiin vastaaminen ei ollut helppoa, koska ei ollut helppoa esittää selkeitä kysymyksiä. Haasteita ilmestyi yhteisöarkeologian erottelemisessa yhteisöön perustuvasta arkeologiasta. Yhteistyön taso, jota tutkittiin tässä tutkielmassa, on demokraattisempi kuin yhteisöarkeologian yhteistyön taso. Jatkotutkimuksen arvoista on pyrkiä tämänlaiseen arkeologian tyyppiin aina korostamalla, että yhteisöön perustuva ei pyri hylkäämään vanhoja tai aikaisempia arkeologisia toimintoja.

Tässä tutkielmassa korostettiin, että arkeologia on tärkeää nyky-yhteiskunnalle, ja sillä voi olla huomattava sosiaalinen vaikutus. Maailmassa on näkymättömiä ongelmia, joiden olemassa olosta ei olla tietoisia, samoin ongelmia, jotka ovat esillä ja itsestään selvyiksi. Ei ole olemassa ongelmattomia yhteiskuntia tai yhteisöjä, ei myöskään yhteiskuntia joissa ei ratkottaisi samoja tilanteita. Siksi osallistava yhteisöön perustuva -metodi on yksilöllinen jokaiselle yhteisölle. Siksi painotetaan edeltävän, laajakantaisen etnisen tutkimuksen suorittamista kontekstin tuntemista varten, yhteisön tuntemista varten, jotta metodia voitaisiin käyttää oikealla tavalla.

Metodin käyttämisen päämäärä ei ole ongelmien kartoitus ja pyrkiä näin vaikuttamaan yhteisöön. Päin vastoin, tämä metodi avaa mahdollisuudet tarkastella omaa maailmaamme ja sitä miten sen

asukkaat vuorovaikuttavat. Luo empatian tunteen ja myötävaikuttaa auttaa toisiamme. Osallistava yhteisöön perustuva -metodi tuo mukanaan useita haasteita ja joitakin etuisuuksia, mutta ehkä kaikista parasta on henkilökohtainen ja ammatista johtuva tyydytys, joka tulee toisten auttamisesta. Näin voimme yhdistyä rajojen yli kohti oikeudenmukaisempaa, yhteiskunnallisempaa ja tasa-arvoisempaa maailmaa kaikissa konteksteissa

LÄHTEET

Verkkolähteet

Creative Collectives. Creative Collectives Australia < <http://creativecollectives.org> > (Luettu 31/10/2018)

Primitive Skills Gatherings. 2017b. Sky Earth. < <https://wintercountcamp.com/skyearth/about> > (Luettu 5/12/2018).

Primitive Skills Gatherings. 2017a. Winter Count Camp. < <https://wintercountcamp.com/> > (Luettu 5/12/2018)

Rabbitstick Primitive Skills. 2018. Rabbitstick. < <https://www.rabbitstick.com/> > (Luettu 7/11/2018)

Painamattomat aineistot

Bigá, J. 2017a. *Täytetyt lomakkeet yleisökaivauksilla 2017*. Kierikkikeskus. Kirjoittajan hallussa.

Bigá, J. 2017b. *Nauhoitetut keskustelut 2017*. Kierikkikeskus. Kirjoittajan hallussa.

Bigá, J. 2017c. *Täytetyt lomakkeet yleisökaivauksilla 2017*. Tursiannotko. Kirjoittajan hallussa.

Bigá, J. 2017d. *Nauhoitetut keskustelut 2017*. Tursiannotko. Kirjoittajan hallussa.

Bigá, J. 2018a. *Nauhoitettu keskustelu Lynx Vildénin kanssa Kierikissä 9.7.2018*. Kirjoittajan hallussa.

Bigá, J. 2018b. *Nauhoitetut keskustelut jäsenten kanssa Kierikistä kesä 2018*. Kirjoittajan hallussa.

Marila, M. M. 2011a. *Archaeology and Authenticity*. Pro gradu –tutkielma. Humanistinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Vallinheimo, O. 2019. *Sähköposti kommunikaatio* 29.1.2019. Kirjoittajan hallussa.

Painetut lähteet

- Ascherson, N. 2000. Editorial. *Public Archaeology*, 1(1): 1–4.
- Atalay, S. 2006. Indigenous Archaeology as Decolonizing Practice. *American Indian, Quarterly*, 30 (3–4): 280–310.
- Atalay, S. 2007. Global Application of Indigenous Archaeology: Community Based Participatory Research in Turkey. *Archaeologies*, 3 (3): 249–270.
- Atalay, S. 2008. Multivocality and Indigenous Archaeologies. Teoksessa Habu, J.; Fawcett, C. & Matsunaga, J.M. (toim). *Evaluating Multiple Narratives. Beyond Nationalist, Colonialist, Imperialist Archaeologies*: 29–44. NY: Springer.
- Atalay, S. 2010. We don't talk about Çatal Hüyük, we live it: sustainable archaeological practice through community-based participatory research. *World Archaeology*, 42 (3): 418–429.
- Atalay, S. 2012. *Community-based Archaeology: Research with, for, and by Indigenous and Local Communities*. Berkeley: University of California Press.
- Atalay, S. 2014. Engaging Archaeology: Positivism, objectivity, and Rigor in activist Archaeology. Teoksessa Atalay, S.; Clauss, L. R.; McGuire, R. H. & Welch, J. R. (toim). *Transforming Archaeology. Activist practices and prospects*: 45–60. Left Coast Press: Walnut Creek, CA.
- Atalay, S.; Clauss; L. R.; McGuire, R. H. & Welch, J. R. 2014. Transformative Archaeology. Teoksessa Atalay, S.; Clauss, L. R.; McGuire, R. H. & Welch, J. R. (toim). *Transforming Archaeology. Activist practices and prospect*: 7–28. Left Coast Press: Walnut Creek. CA.
- Baker, L. M. 2006. Observation: A Complex Research Method. *Research Methods*, 55 (1): 171–189.
- Barton, C. P. & Markert, P. G. 2012. Collaborative Archaeology, Oral History, and Social Memory at Timbuctoo, New Jersey. *Journal of African Diaspora Archaeology and Heritage*, 1(1): 79–102.
- Bartu, A. 2000. Where is Çatalhöyük? Multiple Sites in the Construction of an Archaeological Site. Teoksessa Hodder, I. (toim). *Towards Reflexive Method in Archaeology: The Example at Çatalhöyük*: 101–166. Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research.

- Bartu, A. 2007. Remembering a 9,000-year-old site: Presenting Çatalhöyük. Teoksessa Özyürek, E. (toim). *The Politics of Public Memory in Turkey*: 70– 94. Syracuse, NY: Syracuse University Press.
- Bauer, A. A.; Lindsay, S. & Urice, S. 2007. When Thoery, Practice and Policy Collide, or Why Do Archaeologists Support Cultural Property Claims? Teoksessa Hamilakis, Y. & Duke, P. (toim). *Archaeology and Capitalism: From Ethics to Politics*: 45–58. Walnut Creek, California: Left Croast Press.
- Becker, H. S., & Geer, B. 1970. Participant observation and interviewing: A comparison. Filstead, W. J. (toim.) *Qualitative methodology: Firsthand involvement with the social world*: 133–142. Chicago: Markham.
- Belcourt, A. E.; Swaney, G. & Kelley, A. 2015. Indigenous Methodologies in Research. Social Justice and Sovereignty as the Foundations of Community- Based Research. Teoksessa Shanley, K, W. & Evjen, B. (toim). *Critical Issues in Indigenous Studies: Mapping Indigenous Presence: North Scandinavian and North American Perspectives*: 57–77. Tucson, Arizona: University of Arizona Press.
- Bergman, M. 2009. *Peirce's Philosophy of Communication. The Rhetorical Underpinnings of the Theory of Signs*. London & New York: Continuum.
- Binford, L. 1962. Archaeology as Anthropology. *American Antiquity*, 28: 217–25.
- Binford, L. 1967. Smudge Pits and Hide Smoking: The Use of Analogy in Archaeological Reasoning. *American Antiquity*, 32: 1–12.
- Blakey, M. L. 2008. An Ethical Epistemology of Publicly Engaged Biocultural Research. Teoksessa Habu, J.; Fawcett, C. & Matsunaga, J. M. (toim). *Evaluating Multiple Narratives. Beyond Nationalist, Colonialist, Imperialist Archaeologies*: 17–28. New York: Springer.
- Boast R. 2011. Neocolonial Collaboration: Museum as Contact Zone Revisited. *Museum Anthropology*, 34 (2011): 56–70.

- Burnette, B. M. & DeHose, J. 2008. The Land Has Wisdom. Teoksessa Fortmann, L. (toim). *Participatory Research in Conservation and Rural Livelihoods*: 84–97. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Callahan, E. 1999. What is experimental archaeology? Teoksessa Wescott, D. (toim). *Primitive Technology. A book of Earth skills*: 4–6. Salt Lake City, Utah: Gibbs-Smith Publisher.
- Cash, P. E. 2001. Medicine Bundles: An Indigenous Approach to Curation. Teoksessa Bray, T. (toim). *The Future of the Past: Archaeologists, Native Americans, and Repatriation*: 139–148. New York: Garland Pub.
- Chirikure, S. & Pwiti, G. 2008. Community Involvement in Archaeology and Cultural Heritage Management. An Assessment from Case Studies in Sothern Africa and Elsewhere. *Current Anthropology*, 49 (3): 467–476.
- Colwell-Chanthaphonh, C. & Ferguson, T. J. 2004. Virtue ethics and the practice of history. Native Americans and archaeologists along the San Pedro Valley of Arizona. *Journal of Social Archaeology*, 4(1): 5–27.
- Colwell-Chanthaphonh, C. & T. J. Ferguson. 2008a. *Collaboration in Archaeological Practice: Engaging Descendant Communities*. Lanham: Maryland: AltaMira Press.
- Colwell-Chanthaphonh, C., and T. J. Ferguson. 2008b. Introduction: The Collaborative Continuum. Teoksessa Colwell-Chanthaphonh, C. & Ferguson, T. J. (toim). *Collaboration in Archaeological Practice: Engaging Descendant Communities*: 1–32. Lanham, Mayland: AltaMira Press.
- Colwell-Chanthaphonh, C. 2009. *Inheriting the Past: The Making of Arthur C. Parker and Indigenous Archaeology*. Tucson, Arizona: University of Arizona Press.
- Conkey, M. W. 2005. Dwelling at the margins, action at the intersection? Feminist and indigenous archaeologies. *Archaeologies*, 1(1): 9–59.
- Conkey, M. W. & Spector, J. D., 1984. Archaeology and the study of gender. *Archaeological Method and Theory*, 7: 1-38.

- Corbin, J., & Morse, J. M. 2003. The unstructured interactive interviews: Issues of reciprocity and risks when dealing with sensitive topics. *Qualitative Inquiry*, 9(3), 335–354.
- Crisp, R. & Slote, M. 1997. Introduction. Teoksessa Crisp, R. & Slote, M. (toim). *Virtue Ethics*: 1–25. Oxford: Oxford University Press.
- Curtis, N. G. W. 2003. Human Remains. The sacred, museums and archaeology. *Public Archaeology*, 3: 21–32.
- Datta, R. 2017. Decolonizing both researcher and research and its effectiveness in Indigenous research. *Research Ethics*, 1–24. SAGE.
- Davidson, I.; Lovell-Jones, C. & Bancroft, R. (toim). 1995. *Archaeologies and Aborigines Working Together*. Armidale: University of New England Press.
- Deloria, J.V. 1988. *Custer Died for Your Sins: An Indian Manifesto*. Norman: Universit of Oklahoma Press.
- DeWalt, K. M. & DeWalt, B. R. 2002. *Participant observation: a guide for fieldworkers*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Dowdall, K. & Parrish, O. 2003. A meaningful disturbance of the earth. *Journal of Social Archaeology*, 3 (1): 99–133.
- Duke, P. 2007. Ethics Question. Teoksessa Hamilakis, Y. & Duke, P. (toim). *Archaeology and Capitalism: From Ethics to Politics*: 41–43. Walnut Creek, California: Left Croast Press.
- Duke, P & Saitta, D. 1998. An emancipatory archaeology for the working class. *Assemblage* 4 < https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/assemblage/html/4/4duk_sai.html >
- Elgin, C.Z. 2004. True enough. *Philosophical issues*, 14: 113–121.
- Enqvist, J. 2015. Esipuhe. Teoksessa Häkälä, P. & Envist, J. (toim). *Arkeologipäivät 2014.Eettiset kysymykset arkeologiassa & Yhteisöarkeologia*: 4–5. Helsinki: Suomen arkeologinen seura.
- Ermine, W. 2007. The Ethical Space of Engagement. *Indigenous Law Journal*, 6 (1): 193–203.

- Fals-Borda, O. 1980. Science and the Common People. Teoksessa Folke Dubell, T. E. & de Vires, J. (toim). *Research for the People, Research by the People: Selected Papers from the International Forum on Participatory Research in (Ljubljana, Yugoslavia, 1980)*: 13– 40. Amersfoort, Holland: Netherlands Study and Development Centre for Adult Education.
- Fantuzzo, J.; McWayne, C. & Childs, E. 2006. Scientist-Community Collaborations: A Dynamic Tension Between Rights and Responsibilities. Teoksessa Trimble, J. E. & Fisher, C. B. (toim). *The handbook of ethical research with ethnocultural populations and communities*: xv–xxix. Thousand Oaks, California: SAGE.
- Fawcett, C.; Habu, J. & Matsunaga, J. M. 2008. Introduction: Evaluating Multiple Narratives: beyond Nationalist, Colonialist, Imperialist Archaeologies. Teoksessa Habu, J.; Fawcett, C. & Matsunaga, J. M. (toim). *Evaluating Multiple Narratives. Beyond Nationalist, Colonialist, Imperialist Archaeologies*: 1–11. New York: Springer.
- Ferguson, T. J. 1984. Archaeological Values in a Tribal Cultural Resource Management Program at the Pueblo of Zuni. Teoksessa Green, E. (toim). *Ethics and Values in Archaeology*: 224–235. New York: Free Press.
- Ferguson, T. J. 2014. Archaeologists as Activists, Advocates, and Expert Witnesses. Teoksessa Atalay, S.; Clauss, L. R.; McGuire, R. H. & Welch, J. R. (toim). *Transforming Archaeology. Activist practices and prospects*: 239–253. Walnut Creek, California: Left Coast Press.
- Fine-Dare, K. S. 2002. *Grave Injustice: The American Indian Repatriation Movement and NAGPRA*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Fortmann, L. 2008a. Introduction: Doing Science Together. Teoksessa Fortmann, L. (toim). *Participatory Research in Conservation and Rural Livelihoods*: 1–17. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Fortmann, L. 2008b. *Participatory Research in Conservation and Rural Livelihoods*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Fraser, N. 2013. Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. *Social Text*, 25/26: 56–80.

- Funari, P. P. A. & Robbrahn-González, E. 2007. Ethics, Capitalism and public Archaeology in Brazil. Teoksessa Hamilakis, Y. & Duke, P. (toim). *Archaeology and Capitalism: From Ethics to Politics*: 137–149. Walnut Creek, California: Left Coast Press.
- Gadsby, D. A. & Chidester, R. 2004. *History from The Bottom Up: A Research Design for Participatory Archaeology in Hampden – Woodberry*. Baltimore, Maryland: Center for Heritage Resource Studies. <
<http://www.heritage.umd.edu/CHRSWeb/AssociatedProjects/hampden/oralhistories.htm> >
- Gaventa, J. 1988. Participatory Research in North America. *Convergence* 21, 2– 3: 19– 28.
- Gaventa, J. 1993. The Powerful, the Powerless, and the Experts: Knowledge Struggles in an Information Age. Teoksessa Park, P.; Brydon-Miller, M.; Hall, B. L. & Jackson, T. (toim). *Voices of Change: Participatory Research in the United States and Canada*: 21–40. Westport, Connecticut: Bergin and Garvey.
- Gnecco, C. 1999. *Multivocalidad histórica. Hacia una arqueología postcolonial de la arqueología*. Bogotá: Universidad de los Andes.
- Green, L. F.; Green, D. R. & Neves, E. G. 2003. Indigenous knowledge and archaeological science: the challenges of public archaeology in the Reserva Uaca. *Journal of Social Archaeology*, 3: 366–398.
- Green, L. J. F. 2008. Indigenous knowledge and Science: Reframing the Debate on Knowledge Diversity. *Archaeologies: Journal of the World Archaeological Congress*, 4(1):144–163.
- Grima, R. 2002. Archaeology as encounter. *Archaeological Dialogues*, 9(2): 83–89.
- Habu, J. & Fawcett, C. 2008. Science or Narratives? Multiple Interpretations of the Sannai Maruyama Site, Japan. Teoksessa Habu, J.; Fawcett, C. & Matsunaga, J. M. (toim). *Evaluating Multiple Narratives. Beyond Nationalist, Colonialist, Imperialist Archaeologies*: 91–117. New York: Springer.
- Hall, B. L. 1977. *Creating Knowledge: Breaking the Monopoly; Research Methods, Participation, and Development. Working Paper No.1*. Toronto: Participatory Research Project of the International Council of Adult Education.

- Hamilakis, Y. 1999. La Trahison des archéologues? Archaeological practice as intellectual activity in postmodernity. *Journal of Mediterranean Archaeology*, 12: 60–79.
- Hamilakis, Y. 2007. From Ethics to Politics. Hamilakis, Y. & Duke, P. (toim). *Archaeology and Capitalism: From Ethics to Politics*: 15–40. Walnut Creek, California: Left Coast Press.
- Hamilakis, Y. & Theou, E. 2013. Enacted multi-temporality: The archaeological site as a shared, performative space. Teoksessa Gonzalez-Ruibal, A. (toim). *Reclaiming Archaeology: Beyond the Tropes of Modernity*: 456–482. London: Routledge.
- Hamilton, C. E. 1995. A Cautionary Perspective. Teoksessa Lynott, M. J., & Wylie, A. (toim). *Ethics in American Archaeology: Challenges for the 1990's*: 57–63. Washington D.C.: Society for American Archaeology.
- Hamil, J. & Cruz, R. 2005. Statement of American Indians against Desecration before the World Archaeological Congress. Teoksessa Layton, R. (toim). *Conflict in the Archaeology of Living Traditions*: 199–204. London: Unwin Hyman.
- Harding, S. 1998. *Is Science Multicultural? Postcolonialisms, Feminisms, and Epistemologies*. Bloomington, Indiana: Indiana University Press.
- Harding, S. 2004. Introduction: standpoint theory as a site of political, philosophical, and scientific debate. Teoksessa Harding, S. (toim). *The Feminist Standpoint Theory Reader*: 1–14. New York: Routledge.
- Heickenberger, M. 2008. Entering the Agora: Archaeology, Conservation, and Indigenous Peoples in the Amazon. Teoksessa Colwell-Chanthaphonh, C. & Ferguson, T. J. (toim). *Collaboration in Archaeological Practice: Engaging Descendant Communities*: 243–72. Lanham, Maryland: AltaMira Press.
- Herva, V. P. 1999. Tiedettä! Suomalainen arkeologia alennustilassa. *Muinaistutkija*, 3/1999: 47–54.
- Hodder, I. 1991. Interpretive Archaeology and its role. *Society for American Archaeology*, 56(1): 7–18.
- Hodder, I. 1992. *Theory and Practice in Archaeology*. London: Routledge.
- Hodder, I. 1997. Towards a reflexive excavation methodology. *Antiquity*, 71(273): 691–700.

- Hodder, I. 1999a. *Archaeological Process: An Introduction*. Oxford: Blackwell.
- Hodder, I. 1999b. A Response o Yannis Hamilakis. *Journal of Mediterranean Archaeology*, 12: 83–85.
- Hodder, I. 2008. Multivocality and Social Archaeology. Teoksessa Habu, J.; Fawcett, C. & Matsunaga, J. M. (toim). *Evaluating Multiple Narratives. Beyond Nationalist, Colonialist, Imperialist Archaeologies*: 196–200. New York: Springer.
- Hollowell, J. & G. Nicholas. 2009. Using Ethnographic Methods to Articulate Community-Based Conceptions of Cultural Heritage Management. *Public Archaeology* 8, 2 (3): 141–60.
- Holtorf, C. 2010. Meta-stories of archaeology. *Archaeology and Contemporary Society*, 42(3): 381–393.
- Holtorf, C. 2017. The Meaning of Time Travel. Teoksessa Petersson, B. & Holtorf, C. (toim). *The Archaeology of Time Travel. Experiencing the Past in 21st Century*: 1–22. Oxford: Archaeopress Archaeology.
- Horton, M. & Jacobs, D. 2003. *The Myles Horton Reader: Education for Social Change*. Knoxville, Tennessee: University of Tennessee Press.
- Humphries, S.; Jimenez, J; Sierra, F. & Gallardo, O. 2008. Sharing in Innovation: Reflection on a Partnership to Improve Livelihoods and Resource Conservation in the Honduran Hillside. Teoksessa Fortmann, L. (toim). *Participatory Research in Conservation and Rural Livelihoods*: 36–54. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Immonen, V. & Kinnunen, J. 2017. Quiditching and the Emergence of New Heritage Identities – Amateur metal Detecting in Finland. *Public Archaeology*, 2017: 1–23.
- Immonen, V. & Taavitsainen, J. P. 2011. Oscillating Between National and International: The Case of Finnish Archaeology. Teoksessa Lozny, L. R. (toim). *Comparative Archaeologies: A Sociological View of the Science of the Past*: 136–177. New York: Springer.
- Ingold, T. 2000. Culture, perception and cognition. Teoksessa Ingold, T. (toim). *The Perception of the Environment. Essays on livelihood, dwelling and skill*: 157–171. London: Routledge.

- Isaacson, K. & Ford, S. 2005. Looking forward—looking back: shaping a shared future. Teoksessa Smith, C. & Wobst, H. M. (toim). *Indigenous archaeologies: Decolonizing theory and practice*: 333–345. London & New York: Routledge.
- Israel, B. A.; Eng, E.; Schulz, A.J. & Parker, E. 2012. Introduction to methods in community-based participatory research for health. Teoksessa Israel, B.A.; Eng, E.; Schulz, A.J. & Parker, E. (toim). *Methods in Community-Based Participatory for health*: 3–26. San Francisco, California: Jossey-Bass.
- Israel, B. A.; Schulz, A. J.; Parker, E. A., Becker, A. B. 1998. Review of Community-based research: assessing partnership approaches to improve public health. *Annual Review of Public Health*, 19: 173–202.
- Jackson, T., G. Conchelos, and A. Vigoda. 1980. The Dynamics of Participation in Participatory Research. Teoksessa Folke Dubell, T.E. & de Vries, J. (toim). *Research for the People, Research by the People: Selected Papers from the International Forum on Participatory Research in (Ljubljana, Yugoslavia, 1980)*: 41–60. Amersfoort, Holland: Netherlands Study and Development Centre for Adult Education.
- Jackson, T. 1993. A Way of Working: Participatory Research and the Aboriginal Movement in Canada. Teoksessa Park, P.; Brydon-Miller, M.; Hall, B. L. & Jackson, T. *Voices of Change: Participatory Research in the United States and Canada*: 47–64. Westport, Connecticut: Bergin & Garvey.
- Joyce, R. A. 2002a. Academic freedom, stewardship and cultural heritage: weighing the interests of stakeholders in crafting repatriation approaches. Teoksessa Fforde, C.; Hubert, J. & Turnbull, P. (toim). *The Dead and Their Possessions: Repatriation in Principle, Policy, and Practice*: 99–107. London & New York: Routledge.
- Joyce, R. A. 2002b. *The language of Archaeology. Dialogue, Narrative and writing*. Oxford: Blackwell.
- Kassam, Y. 1980. The Issue of Methodology in Participatory Research. Teoksessa Folke Dubell, T.E. & de Vries, J. *Research for the People. Research by the People: Selected Papers from the*

- International Forum on Participatory Research (Ljubljana, Yugoslavia, 1980):* 61–68. Amersfoort, Holland: Netherlands Study and Development Centre for Adult Education.
- Kehoe, A. B. 2007. Archaeology within Marketing Capitalism? Teoksessa Hamilakis, Y. & Duke, P. (toim). *Archaeology and Capitalism: From Ethics to Politics*: 169–178. Walnut Creek, California: Left Coast Press.
- Kerber, J. E. 2008. Summer Workshops in Indigenous Archaeology: Voluntary Collaboration between Colgate University and the Oneida Indian Nation of New York. Teoksessa Silliman, S. (toim). *Collaborating at the Trowel's Edge: Teaching and Learning in Indigenous Archaeology*: 88–102. Amerind Studies in Archaeology. Tucson, Arizona: University of Arizona Press.
- Kiddey, R. R. M. 2014. *Homeless Heritage: collaborative social archaeology as therapeutic practice*. United Kingdom: University of York.
- Kohl, P. 1993. Limits to a Post Processual Archaeology. Teoksessa Yoffee, N. & Sheratt, A. (toim). *Archaeological Theory: Who Sets the Agenda?*: 13–20. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kojan, D. 2008. Paths of Power and Politics: Historical Narratives at the Bolivian Site of Tiwanaku. Teoksessa Habu, J.; Fawcett, C. & Matsunaga, J. M. (toim). *Evaluating Multiple Narratives. Beyond Nationalist, Colonialist, Imperialist Archaeologies*: 69–85. New York: Springer.
- Larsen, C. A. 2014. Social Cohesion: Definition, measurement and developments. *Centre for Comparative Welfare Studies*. Denmark: Aalborg University. <<http://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2014/LarsenDevelopmentinsocialcohesion.pdf>>
- Lawrence, R. & Raitio, K. 2016. Academia and activism in Saami research: negotiating the blurred spaces between. Teoksessa Drugge, A.-L. (toim). *Ethics in Indigenous Research. Past Experiences - Future Challenges*: 117–136. Umeå: Vaartoe - Centre for Sami Research.
- Lewin, K. 1948. *Resolving Social Conflicts*. New York: Harper & Row.
- Lightfoot, K. 2008. Collaborative research programs: Implications for the practice of North American archaeology. Teoksessa Silliman, S. W. (toim). *Collaborating at the Trowel's Edge: Teaching and Learning in Indigenous Archaeology*: 211–227. Tucson, Arizona: University of Arizona Press.

- Londoño, W. 2007. Enunciados prescritos y no prescritos en arqueología: una evaluación. *Boletín de Antropología de la Universidad de Antioquia*, 21(38): 312–336.
- Lonetree, A. 2002. *Displaying Indians: Museum Representations of Native American History and Culture*. PhD dissertation. Berkeley, California: University of California-Berkeley.
- Lynott, M. J. 1997. Ethical Principles and Archaeological Practice: Development of an Ethics Policy. *American Antiquity*, 62 (4): 589–599.
- Maiter, S.; Smich, L.; Jacobson, N. & Wise, J. 2008. An ethic for community-based participatory action research. *Action Research*, 6 (3): 305–325.
- Marí, E. 1990. *Epistemologías comparadas*. Buenos Aires: Punto SUR.
- Marila, M. M. 2011b. Arkeologisesta tiedosta, totuudesta ja tulkinnasta sekä teorian ja aineiston suhteesta arkeologiassa. *Muinaistutkija*, 1: 35–39.
- Marshall, Y. 2002. What is community archaeology? *World Archaeology*, 34(2): 211–219.
- Mazzia, N.; Caro Petersen, A.; Flegenheimer, N.; Weitzel, C. & Colombo, M. 2014a. Replanteo de la divulgación científica como product final: una propuesta de participación para la revalorización del patrimonio. *Revista America Patrimonio*, 6: 65–74.
- Mazzia, N.; Salerno, V. & Pupio, A. 2014b. Public Archaeology as a Reflexive Practice: An Argentine Case Study in the Pampean Region. Teoksessa Thomas, S. & Lea, J. (toim). *Public Participation in Archaeology*: 61–70. Woodbridge, Virginia: The boydell press.
- McAnany, P. A. & Rowe, S. M. 2015. Re-visiting the field: Collaborative archaeology as paradigm shift. *Journal of Field Archaeology*, 00 (00): 1–9.
- McAnany, P. A. 2014. Transforming the Terms of Engagement between Archaeologists and Communities: A View from the Maya Region. Teoksessa Atalay, S.; Clauss, L. R.; McGuire, R. H. & Welch, J. R. (toim). *Transforming Archaeology. Activist practices and prospects*: 159–178. Walnut Creek, California: Left Coast Press.

- McDavid, C. 2002. Archaeologies that hurt; descendants that matter: a pragmatic approach to collaboration in the public interpretation of African-American archaeology. *World Archaeology*, 34 (2): 303–314.
- McGimsey, R. C. 1972. *Public Archaeology*. New York: Seminar Press.
- McGuire, R. H. 2008. *Archaeology as Political Action*. Berkeley: University Presses of California, Columbia and Princeton.
- McManamon, F. P. 1991. The Many Publics for Archaeology. *American Antiquity* 56 (1): 121–130.
- McManamon, F. P. 2000. Archaeological messages and messengers. *Public Archaeology*, 1: 5–20.
- McTaggart, R. 1997. *Participatory Action Research: International Contexts and Consequences*. Albany, New York: State University of New York Press.
- Merriman, N. J. 1989. Museums and archaeology: the public view. Teoksessa Southworth, E. (toim). *Public service or Private Indulgence?* Liverpool: Society of Museum Archaeologists.
- Meskel, L. 2005. Archaeological ethnography: conversations around Kruger Park. *Archaeologies*, 1 (1): 81–100.
- Miller, S. A. 2008. Native America Writes Back: The Origin of the Indigenous Paradigm in Historiography. *Wicazo Sa Review* 23 (2): 9–28.
- Minkler, M. & Wallerstein, N. 2008. Introduction to community-based participatory research: new issues and emphases. Teoksessa Mikler, M., Wallerstein, N. (toim). *Community-Based Participatory Research for Health: From Process to Outcomes*: 5–23. California: Jossey-Bass.
- Mortensen, L, & Hollowell, J. J. (toim). 2009. *Ethnographies and Archaeologies: Iterations of the Past*. Gainesville: University Press of Florida.
- Moshenska, G. 2009. Beyond the Viewing Platform: Excavations and Audiences. *Archaeological Review from Cambridge*, 24 (1): 39–53.
- Murphree, M. 2008. Foreword. Teoksessa Fortmann, L. (toim). *Participatory Research in Conservation and Rural Livelihoods*. xvi– xxii. Oxford: Wiley-Blackwell.

- National park Service. 1998. NPS-28: Cultural resources Management Guideline. *National park Service*. Washington D.C. < https://www.nps.gov/parkhistory/online_books/nps28/28intro.htm >
- Nicholas, G. P. 2008. Native Peoples and Archaeology. *Encyclopedia of Archaeology*, 3: 1660–1669.
- Nicholas, G. R. 2014. Reconciling Inequalities in Archaeological Practice and Heritage Research. Teoksessa Atalay, S.; Clauss, L. R.; McGuire, R. H. & Welch, J. R. (toim). *Transforming Archaeology. Activist practices and prospects*: 133–158. Walnut Creek, California: Left Coast Press.
- Nicholas, G. P. & Andrews, T. D. (toim). 1997. *At Crossroads: Archaeology and First Peoples in Canada*. Burnaby, Baja California: Simon Fraser University Archaeology Press.
- Nicholas, G. P. & Hollowell, J. 2007. Ethical Challenges to a Postcolonial Archaeology: The Legacy of Scientific Colonialism. Teoksessa Hamilakis, Y. & Duke, P. (toim). *Archaeology and Capitalism: From Ethics to Politics*: 59–82. Walnut Creek, California: Left Croast Press.
- Nicholas, G. P.; Roberts, A.; Schaepe, D. M.; Watkins, J.; Leader-Elliot, L. & Rowley, S. 2011. A Consideration of Theory, Principles and Practice in Collaborative Archaeology. *Aboriginal Policy Research Consortium International (APRCi)*, 26(2):11–30. <<http://ir.lib.uwo.ca/aprci/178>>
- Nida, B. & Adkins, M. J. 2011. The Social and environmental upheaval of Blair Mountain. A working class struggle for unionization and historic preservation. Teoksessa Smith, L.; Shackel, P. A. & Campbell, G. (toim). *Heritage, Labour and the Working Class*: 52–68. London & New York: Routledge.
- Olivier, L. 2008. *Le sombre abîme du temps. Mémoire et archéologie*. Seuil: Paris.
- Olsen, L. D. 1997. *Outdoor Survival Skills*. Chicago: Chicago Review Press.
- Peirce, C. S. S. & Buchler, J. 1940. *The philosophy of Peirce: Selected writings*. New York.
- Petersson, B. & Holtorf, C. (toim). *The Archaeology of Time Travel. Experiencing the Past in the 21st Century*. Oxford: Archaeopress Archaeology.
- Pihlman, S. 1990. Arkologian relevanssi yhteiskunnassa. *Muinaistutkija*, 3/1990: 5–8.

- Preucel, R. W. 1995. The Postprocessual Condition. *Journal of Archaeological Research*, 3 (2): 147–175.
- Preucel, R. W. 2010. *Archaeological semiotics*. Malden, Massachusetts: Wiley-Blackwell.
- Preucel, R. W. & Mrozowski, S. A. 2010. Part 1: The New Pragmatism. Teoksessa R. W. Preucel; R.W.& Mrozowski, S. A. (toim). *Contemporary Archaeology in Theory: The New Pragmatism*: 3–49. Chichester, United Kingdom: Wiley-Blackwell.
- Pyburn, A. 2009. Practicing Archaeology – As If It Really Matters. *Public Archaeology*, 8 (2–3): 161–75.
- Pyburn, A. 2011. Engaged Archaeology: Whose Community? Which Public? Teoksessa Matsuda, A. & Okamura, K. (toim). *New Perspectives in Global Public Archaeology*: 29–42. New York: Springer.
- Renfrew, C. 2000. *Loot, Legitimacy and Ownership*. London: Duckworth.
- Renya, S.P. & N.G. Schiller. 1998. The pursuit of knowledge and regimes of truth. *Identities*, 4: 333–41.
- Riggs, C. R. 2007. Cultural sensitivity, Science and Ethical Imperatives: Contemporary Archaeology in the Southwestern United States. Teoksessa Hamilakis, Y. & Duke, P. (toim). *Archaeology and Capitalism: From Ethics to Politics*: 83–97. Walnut Creek, California: Left Coast Press.
- Robinson, M. P. 1996. Shampoo Archaeology: Towards a Participatory Action Research Approach in Civil Society. *The Canadian Journal of Native Studies* XVI, 1: 125–138.
- Ronayne, M. 2005. *The Cultural and Environmental Impact of Large Dams in Southeast Turkey*. London: National University of Ireland, Galway and Kurdish Human Rights Project.
- Ronayne, M. 2019. The Ilisu Dam Project in Southern Turkey. *World Archaeological Congress*. <
<https://worldarch.org/world-archaeological-bulletin/the-ilisu-dam-project-in-southern-turkey/>>
- Rossen, J. 2006. Research and Dialogue: New Vision Archaeology in the Cayuga Homeland of Central New York. Teoksessa Kerber, J. E. (toim). *Cross-Cultural Collaboration: Native Peoples and Archaeology in the Northeastern United States*: 250–264. Lincoln: University of Nebraska Press.

- Saitta, D.J. 2007. Ethics, Objectivity, and Emancipatory Archaeology. Hamilakis, Y. & Duke, P. (toim). *Archaeology and Capitalism: From Ethics to Politics*: 267–280. Walnut Creek, California: Left Croast Press.
- Salerno, V. 2013. Arqueología Pública: Reflexiones Sobre la Construcción de un Objeto de Estudio. *Revista Chilena de Antropología*, 27: 7–37.
- Scarre, C. & Scarre, G. F. 2006. *The ethics of archaeology: philosophical perpectives on archaeological practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schadla-Hall, T. 1999. Editorial: Public Archaeology. *European Journal of Archaeology*, 2(2): 147–158.
- Schafft, K. A. & Greenwood, D. J. 2003. The Promises and Dilemmas of Participation: Action Research, Search Conference Methodology and Community Development. *Journal of the Community Development Society*, 34 (1): 18–35.
- Schmidt, P. R. 2005. Teaching revolutionary archaeology: African experiments in history making. *Archaeologies* 1 (2): 46–59.
- Shanks, M. & Hodder, I. 2007. Processual, postprocessual and interpretive archaeologies. Teoksessa Knell, S. J. (toim). *Museums in the material world*: 1–34. Hoboken: Taylor and Francis.
- Shanks, M. & McGuire, R. H. 1996. The Craft of Archaeology. *American Antiquity*, 61(1): 75–88.
- Shepherd, N. 2007. What Does It mean To Give the Past to the People? Archaeology and Ethics in the Postcolony. Teoksessa Hamilakis, Y. & Duke, P. (toim). *Archaeology and Capitalism: From Ethics to Politics*: 99–114. Walnut Creek, California: Left Croast Press.
- Shoocongdej, R. 2011. Public Archaeology in Thailand. Teoksessa: Okamura, K. & Matsuda, A. (toim). *New Perspectives in Global Public Archaeology*: 95–112. New York: Springer.
- Siiriäinen, A. 1990. Onko arkeologiassa yhteiskunnallista relevanssia? *Muinaistutkija*, 3 /1990: 2–5.
- Silberman, N. A. 2007. Sustainable Heritage? Public Archaeological Intrpretation and the Marketed Past. Teoksessa Hamilakis, Y. & Duke, P. (toim). *Archaeology and Capitalism: From Ethics to Politics*: 179–193. Walnut Creek, California: Left Croast Press.

- Silliman, S. W. 2008. Collaborative Indigenous Archaeology: Troweling at the Edges, Eyeing the Center. Teoksessa Silliman, S. W. (toim). *Collaborating at the Trowel's Edge: Teaching and Learning in Indigenous Archaeology*: 1–24. Amerind Studies in Archaeology. Tucson, Arizona: University of Arizona Press.
- Silliman, S. W. & Dring, S. K. H. 2008. Working on Pasts for Future: Eastern Pequot Field School Archaeology in Connecticut. Teoksessa Silliman, S. W. (toim). *Collaborating at the Trowel's Edge: Teaching and Learning in Indigenous Archaeology*: 67–87. Tucson, Arizona: University of Arizona Press.
- Silliman, S. W. & Ferguson, T. J. 2010. Consultation and Collaboration with Descendant Communities. Teoksessa Ashmore, W.; Lippert, T. D. & Mills, B. J. (toim). *Voices in American Archaeology*: 48–72. Washington D. C.: SAA press.
- Simpson, F. & Williams, H. 2008. Evaluating Community archaeology in the UK. *Public Archaeology*, 7(2): 69–90.
- Slote, M. 1997. Agent-Based Virtue Ethics. Teoksessa Crisp, R. & Slote, M. (toim). *Virtue Ethics*: 239–262. Oxford: Oxford University Press.
- Smith, C. & Jackson, G. 2006. Decolonizing Indigenous Archaeology. Developments from down under. *American Indian Quarterly*, 30 (3–4): 311–349.
- Smith, L. T. 1999. *Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous Peoples*. London: Zed Books.
- Smith, L. T. 2005. On Tricky Ground: Researching the Native in the Age of Uncertainty. Teoksessa Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (toim). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*: 85–108. Thousand Oaks, California: Sage.
- Spector, J. D. 1991. What this awl means: toward a feminist archaeology. Teoksessa Gero, J. M. & M. W. Conkey, M. W. (toim). *Engendering Archaeology*: 348–406. Oxford: Blackwell.
- Spector, J. D. 1993. *What this Awl Means: Feminist Archaeology at a Wahpeton Dakota Village*. St. Paul: Minnesota Historical Society Press.

- Stapp, D. C. & Longenecker, J. G. 2005. Reclaiming the Ancient One: addressing the conflicts between American Indians and archaeologists over protection of cultural places. Teoksessa Smith, C. & Wobst, H. M. (toim). *Indigenous archaeologies: Decolonizing theory and practice*: 160–173. London & New York: Routledge.
- Stoecker, R. 1999. Are Academics Irrelevant?: Roles for Scholars in Participatory Research. *American Behavioral Scientist* 42 (5): 840–854.
- Stone, P. G. & Philippe, G. 1999. Introduction. Teoksessa Stone, P. G. & Philippe, G. (toim). *The constructed past: experimental archaeology, education and the public*: 1–44. London: Routledge.
- Stottman, M. J. 2014. From the Bottom-Up: Transforming Communities with Public Archaeology. Teoksessa Atalay, S.; Clauss, L. R.; McGuire, R. H. & Welch, J. R. (toim). *Transforming Archaeology. Activist practices and prospects*: 179–196. Walnut Creek, California: Left Coast Press.
- Strand, K. S.; Marullo, N.; Cutforth, R.; Stoecker, P. & Donohue. 2003. *Community-Based Research and Higher Education: Principles and Practices*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Thomas, D. H. 2000. *Skull Wars: Kennewick Man, Archaeology, and the Battle for Native American Identity*. New York: Basic Books.
- Thomas, D. H. 2008. Foreword. Teoksessa Colwell-Chanthaphonh, C. & Ferguson, T. J. (toim). *Collaboration in Archaeological Practice: Engaging Descendant Communities*: vii–xii. Maryland: Altamira Press.
- Thomas, J. (toim). 2000. *Interpretive Archaeology*. 1–19. New York: Leicester university press.
- Thomas, S. & McDavid, C. 2014. Training community archaeology bursaries project. *Journal of community Archaeology & Heritage*, 1(2): 103–189.
- Trigger, B. 2006. *A History of Archaeological Thought*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.

- Tully, G. 2007. Community archaeology: general methods and standards of practice. *Public Archaeology*, 6(3): 155–187.
- VanPool, C. S. & VanPool, T. L. 1999. The Scientific Nature of Postprocessualism. *American Antiquity*, 64 (1): 33–53.
- Watkins, I. 2000. *Indigenous Archaeology. American Indian Values and Scientific Practice*. California: AltaMira.
- Watkins, J. & G. P. Nicholas. 2014. Indigenous Archaeologies North American Perspective. Teoksessa Smith, C. (toim). *Encyclopedia of Global Archaeology*: 3794–3803. New York: Springer.
- Westergren, E. 2017. Use the Past, Create the Future. The Time Travel Method, a Tool for Learning, Social Cohesion and Community Building. Teoksessa Petersson, B. & Holtorf, C. (toim). *The Archaeology of Time Travel. Experiencing the Past in 21st Century*: 89–111. Oxford: Archaeopress Archaeology.
- Wilmsen, C. 2008. Negotiating Community, Participation, Knowledge and Power in Participatory Research. Teoksessa Willmsen, C.; Elmendorf, W.; Fisher, L.; Ross, J.; Sarathy, B. & Wells, G. (toim). *Partnerships for Empowerment: Participatory Research for Community-Based Natural Resource Management*: 1– 22. London: Earthscan.
- Wilson, S. 2008. *Research is Ceremony: Indigenous Research Methods*. Black Point, Nova Scotia: Fernwood.
- Wondolleck, J. M. & Yaffee, S. L. 2000. *Making Collaboration Work: Lessons from Innovation in Natural Resource Management*. Washington, DC: Island Press.
- Wylie, A. 1995. Alternative histories: epistemic disunity and political integrity. Teoksessa Schmidt, P. & Patterson, T. (toim). *Making Alternative Histories: The Practice of Archaeology and History in Non-Western settings*. Santa Fe: School of American Research.
- Wylie, A. 2008. The Integrity of Narratives: Deliberative Practice, Pluralism, and Multivocality. Teoksessa Habu, J.; Fawcett, C. & Matsunaga, J.M. (toim). *Evaluating Multiple Narratives. Beyond Nationalist, Colonialist, Imperialist Archaeologies*: 201–212. New York: Springer.

- Wylli, K. & Ronayne, M. 2001. The Ilisu Dam in Southeast Turkey: archaeology at risk. *Antiquity*, 75 (287): 37–38.
- Zimmerman, L. 1994. Made Radical By My Own: An Archaeologist Learns to Understand Reburial. Teoksessa Layton, R. (toim). *Conflict in the Archaeology of Living Traditions*: 60–67. London: Routledge.
- Zimmerman, L. J. 2001. Usurping Native American voice. Teoksessa Bray, T. (toim). *The Future of the Past: Native Americans, Archaeologists, and Repatriation*: 169–184. New York: Garland press.
- Zimmerman, L. 2002. A decade after the Vermillion Accord: what has changed and what has not? Teoksessa Fforde, C.; Hubert, J. & Turnbull, P. (toim). *The Dead and Their Possessions: Repatriation in Principle, Policy, and Practice*: 91–98. London & New York: Routledge.
- Zimmerman, L. 2008. Foreword. *Collaborating at the Trowel's Edge: Teaching and Learning in Indigenous Archaeology*: vii–x. Amerind Studies in Archaeology. Tucson, Arizona: University of Arizona Press.

LIITTEET

LIITE 1

Kuuntelemassa yleisön ääniä

Mistä on kyse?

Tämä täytettävä lomake on tarkoitettu tutkimukseeni gradua varten. Gradun tutkimuskysymys on ”miten moniäänisyys on kehittynyt Suomalaisen arkeologian alkuvaiheesta tähän päivään asti?” Sinun mielipiteesi voi vaikuttaa nykypäivän tilanteen ymmärtämiseen yleisön näkökulmasta, ja silloin on mahdollista vertailla historialliseen aineistoon. Lomakkeen tarkoitus on selvittää yleisön mielipidettä Suomen arkeologiasta, yleisön motiiveja harrastaa arkeologiaa, yleisön mahdollisuuksia osallistua kaivauksille tai kommunikoida ammattilaisten kanssa tai harrastaa arkeologiaa jollain tavalla. Aina on ollut erilaisia harrastajien ryhmiä, joilla on erilaisia tavoitteita ja kiinnostuksia arkeologiassa ja se mahdollistaa moniäänisyyden toteutumista eri tasolla. Osallistuminen kyselyyn helpottaa tutkimusta moniäänisyyden historiasta ja kehityksestä arkeologiassa Suomessa alusta lähtien ottamalla huomioon yleisöä, jolla on samaa oikeutta arkeologiseen perintöön kuin arkeologeilla.

Kaikki vastaukset ovat tervetulleita. Tähän ei ole väärää eikä oikeita vastauksia. Kaikki tietoja käytetään anonymisti. Lisätietoja, ota yhteyttä suoraan Jimena Bigá-Iltaseen, arkeologian maisterin opiskelija Helsingin yliopistolla, tai lisää tietoja tutkimuksesta voit ottaa yhteyttä sähköpostiosoitteeseen: jimena.big-iltanen@helsinki.fi

1. Osa: Taustasi

1. Sukupuoli

- ☐ Nainen
- ☐ Mies
- ☐ Muu

2. Ikä

3. Kansalaisuus

- ☐ Suomalainen
- ☐ Suomalainen (2. polven maahanmuuttaja)
- ☐ Muut.

▪ Mikä?

4. Koulutustaso

- ☐ Peruskoulu
- ☐ Lukio
- ☐ Ammattikoulu
- ☐ Ammattikorkeakoulu
- ☐ Yliopisto

▪ Mikä oppiaine?

5. Oletko osallistunut jollekin kurssille seuraavissa oppiaineissa? Mikä?

- ☐ Arkeologia
- ☐ Antropologia
- ☐ Paleontologia
- ☐ Museologiassa ja/tai kulttuuriperinnössä.

2. Osa: Arkeologia harrastuksena

6. Oletko arkeologian harrastaja?

- ☐ Kyllä.
- ☐ Ei.

7. (Jos vastasit äsken ”Ei”, siirry kohtaan 10.) Kuinka kauan olet harrastanut arkeologiaa?

- ☐ Aina.
- ☐ Muutamien vuosien sitten.
- ☐ Yli viisi vuotta.

8. Millainen harrastus arkeologiassa teet?

- Vain osallistun yleisökaivauksille.
- Arkeologisten uutisten seuraaminen
- Arkeologinen kirjallisuus.
- Arkeologiasta kirjoittaminen, esim. Blogit.
- Yleisökaivauksia ja metallinetsimistä.
- Jokin muu. Mikä?

9. Tuntuuko että ammattilaiset ottavat harrastajien näkemyksen tai ajatukset tosissaan?

- Kyllä.
- Ei.

▪ Miksi?

10. Mitkä motiiveja harrastajilla on harrastaa arkeologiaa? Mainitse mahdollisia motiiveja.

-
-
-
-

3. Osa: Yleisökaivauksista

11. Mitä sinulle merkitsee olla yleisökaivauksilla? Mikä niiden sekä sinun tavoite kaivauksilla on?

12. Miksi olet täällä?

- Viihtymistä varten.
- Haluan saada lisää tietoja arkeologiasta.
- Haluan kokea miltä tuntuu olla arkeologi yhtenä päivänä.
- Haluan kokea miltä tuntuu olla kaivauksilla.
- Olen kiinnostunut kohteen / alueen / Suomen menneisyydestä.
- Muu. Miksi?

13. Kuinka usein olet osallistunut yleisökaivauksille täällä?

- Tämä on ensimmäinen kerta.
- Osallistun kun minulla on aikaa/lomaa.
- Joka kesä, kun yleisökaivaukset järjestetään.

14. Kuinka kauan aiot olla yleisökaivauksilla?

- 1 – 6 päivää.
- Yli viikon.
- Koko kaivausperiodin.

15. Mitä asioita pidit kiinnostavina yleisökaivauksilla? Ja mitä et?

16. Onko arkeologia mielestäsi elämyksellistä vai kansan historiaan liittyvää Suomessa?

17. Mistä saat tietoa arkeologiasta yleensä?

- Internetistä.
- Televisiosta.
- Kirjoista. Millaisista kirjoista?
- Lehdistä. Millaisista lehdistä?

- Koulusta.
- Kavereilta ja tuttavilta

18. Mistä kuulit Pirkanmaan maakuntamuseon/Kierikkikeskuksen ylisökaivauksista?

- Luin siitä Pirkanmaan maakuntamuseon nettisivuilta.
- Koulussa keskusteltiin siitä.
- Kaverin suosittelu.
- Sosiaalisen median kautta. Mikä?

19. Oletko saanut riittävästi ja selkeää tietoa arkeologisesta paikasta ja siitä, miten kaivauksia tehdään?

- Kyllä.
- Ei.
  - Mitä mielestäsi puuttui?

5. Osa: Vuorovaikutus, tulkitseminen ja dialogia

20. Oletko kuullut sanasta *moniäänisyys*?

- Kyllä.
  - Mistä?

- Ei.

21. Jos edellisessä kysymyksessä olet vastannut ”Kyllä”, jatka eteenpäin. Jos vastauksesi oli ”Ei”, yritä vielä kuvitella, mitä mielestäsi *moniäänisyys* tarkoittaa arkeologiassa?

22. Toteutuuko se arkeologiassa?

- Kyllä.
- Ei.

▪ Miksi?

23. Luuletko, että on dialogia arkeologien ja yleisön välillä?

- Kyllä.
- Ei.

Miksi?

24. Luuletko, että arkeologiassa on riittävä vuorovaikutus ammattilaisten ja yleisön välillä?

- Vuorovaikutus ei ole riittävää.
- Vuorovaikutus on riittävää
- Vuorovaikutus voi olla enemmän.
- Ei ole vuorovaikutusta.

25. Luuletko, että yleisön osallistaminen arkeologiaan on hyvää ja riittävää?

- Yleisön osallistaminen ei ole hyvää eikä riittävää.
- Yleisön osallistaminen on hyvä ja riittävä.
- Yleisön osallistaminen ei ole hyvää mutta riittävää.
- Yleisön osallistaminen on hyvä muttei se ole riittävää.

- Yleisön osallistaminen voisi olla parempaa.
  - Mitä voidaan parantaa?

26. Luuletko, että Suomen arkeologia on riittävän osallistavaa ?

- Kyllä.
- Ei hyvin osallistavaa, sitä voi vielä parantaa.
  - Mitä voidaan parantaa?

- Ei ole todellakaan osallistavaa.
  - Miksi ei?

27. Onko sinulla mielessä ehdotuksia, miten arkeologiaa voitaisiin kehittää Suomessa?

KIITOS OSALLISTUMISESTASI!!

Listening to the voice of the audience

What is this about?

This questionnaire is meant to my research, which belongs to my Master thesis. The main research question is “how has multivocality developed from the beginning of the Finnish archaeology until nowadays?” Your opinion can influence in the comprehension of the nowadays situation, after it, it is possible to compare to historical material, where the public in the past appear. The form is meant to know the opinion of the public about Finnish archaeology, the public’s motive to do archaeology, the possibilities of the public to participate in excavations, or to communicate with the professionals or to do archaeology somehow. Along the history there have been different groups of practitioners, who have different aims and interests in archaeology, and these make possible the execution of multivocality in different levels. This contribution will help me to write about the history of multivocality and about its development in archaeology in Finland from the beginning taking into account the public, who has the same rights on the archaeological heritage than archaeologists.

”All answers are welcomed. Here there are not wrong either right answers. All information will be used anonymously for my Master thesis. For more information do not hesitate in contact to Jimena Bigá-Iltanen, Master student of archaeology at the University of Helsinki, directly in the excavation place or for further information related to the research you can contact via email: jimena.biga-iltanen@helsinki.fi ”

2. Part: Background

1. Gender

- ☐ Female
- ☐ Male
- ☐ Other

2. Age

3. Nationality

- ☐ Finnish
- ☐ Finnish (2. generation of immigrants)
- ☐ Other.

▪ Which?

4. Education

- ☐ Elementary school.
- ☐ High school.
- ☐ Vocational school
- ☐ Polytechnic
- ☐ Higher education. (University)

▪ Which subject?

5. Have you attended to any course in some of the above mentioned subjects? Which subject?

- ☐ Archaeology.
- ☐ Anthropology.
- ☐ Paleontology.
- ☐ Museology and/or Cultural Heritage studies.

2. Part: Archaeology as a hobby

6. Are you a hobbyist?

- ☐ Yes.
- ☐ No.

7. (If you answered “no” to the previous question, move to question 10). How long have you carried on archaeological activities?

- ☐ Always.
- ☐ Couple of years.
- ☐ More than five years.

8. What kind of activity do you do in archaeology?

- ☐ I just attend to public excavations.

- ☐ I follow the news about archaeology.
- ☐ I read literature related to archaeology.
- ☐ I write about archaeology, e.g. in a blog.
- ☐ Public excavations and metal detecting.
- ☐ Other. Which?

9. Do you feel that professionals take the opinion or thoughts of the practitioners seriously?

- ☐ Yes.
- ☐ No.

▪ Why?

10. What are the motives, which practitioners have for doing archaeology? Mention possible motives. In the case that you are a practitioner, mention motives based on your own experience.

- ☐
- ☐
- ☐
- ☐

3. Part: Public excavations

11. What does it mean being in a public excavation? What do you think are the aims of it and your aims when you attend to a public excavation?

12. Why are you here?

- ☐ For entertainment.

- I would like to get more information related to archaeology.
- I want to experience how it feels being an archaeologist during one day.
- I want to experience how it feels attending to some archaeological excavation..
- I am interested in the target / area / Finnish past.
- Other. Which and why?

13. How many times have you attended to the Kierikki Stone Age centre's public excavations?

- It is my first time.
- I can attend when I have free time/ holydays.
- Regularly every summer, when the public excavations are organized

14. How long will you be in this public excavation?

- 1 – 6 days.
- 1 week or more.
- All the period of excavation.

15. What things did you find interesting in the public excavation? And what did you not?

16. Do you think that archaeology is experiential or is it related to the Nation's history in Finland?

4. Part: Dissemination of information about archaeology

17. Where do you get information about archaeology in general and archaeology as science from?

- ☐ From internet.
- ☐ TV.
- ☐ Books. What kind of books?
- ☐ Magazines. What kind of magazines?
- ☐ From schools.
- ☐ From friends.

18. How do you know about the Stone Age Center's / Museum centre Vapriikki's public excavations?

- ☐ I read about it in the Museum centre Vapriikki's website.
- ☐ I heard about it in the school.
- ☐ It was recommended by a friend.
- ☐ Through social media. Which?

19. Have you got enough and clear information from the archaeological site and about how to execute the excavation?

- ☐ Yes.
- ☐ No.
  - What do you think that it was missing?

5. Part: Interaction; interpretation; and dialogue

20. Have you heard the *Multivocality* –word before?

- ☐ Yes.
  - Where?
- ☐ No.

21. If your answer to the previous question was "Yes", go on answering. If your answer was "No", try to think about the next answer. What do you think *multivocality* means in archaeology?

22. Do you think that it is implemented in archaeology?

- ☐ Yes.
- ☐ No.
  - Why?

23. Do you think that there is dialogue between archaeologists and the audience?

- ☐ Yes.
- ☐ No.

Why?

24. Do you think that in archaeology there is enough interaction between archaeologists and the public?

- ☐ The interaction is not enough.
- ☐ The interaction is enough.
- ☐ The interaction could be more.
- ☐ There is not interaction.

25. Do you think that the engagement of the public is good and enough?

- ☐ The engagement of the public is not enough either good.
- ☐ The engagement of the public is good but not enough.
- ☐ The engagement of the public is not good but enough.
- ☐ The engagement of the public is enough and good.
- ☐ The engagement of the public could be better.
  - How it can get better?

26. Do you think that Finnish archaeology is participative enough?

- ☐ Yes.
- ☐ No very participative, but it can get better. How?

- What could be better?
- ☐ It is not at all participative.
  - Why not?

27. Do you have any suggestions related to the development of Finnish archaeology?

THANK YOU VERY MUCH FOR YOUR CONTRIBUTION!

Keskustelun pätkä Lynx Vildénin kanssa

LIITE 3

Osallistujat: Lynx Vildén (L) ja Jimena Bigá-Iltanen (J).

Paikka: Kivikauden kylä, Kierikkikeskus.

Konteksti: Ryhmä valmisteli luisia soittimia.

Puhtaaksi kirjoitettu keskustelun kesto: 3:10 minuuttia keskustelun pätkää.

Huomio: Tässä näytetään esimerkkiä siitä, miten kerrättiin tätä aineistoa. Seuraamalla eettisiä periaatteita, ryhmälle luvattiin, että nauhoitettuja keskusteluja ei julkaista. Tämä on vain esimerkki. Otettiin yhteyttä Vildénille ja pyydettiin lupa tämän pätkän näytöstä.

Keskustelu:

J.: You are the main organizer of these programs, right?

L: Yes.

J: Where did this idea come from?

L: Well, I have been doing long programs in the United States for a long time, for about 17 years when I started my first Stone Age project. I really wanted to explore how people used Stone Age technology. But it doesn't come from science space, it comes from natural world with the connection with nature so [...työvälineiden meteliä...] I am not a scientist, I am not an archaeologist. So, one of the things I do is not based in replication, but it is based on the resources we have in nature. So, that could be things we have in one environment and we didn't have it a hundred or thousand years ago or something like that. So, it is more an opportunistic sort of view about what can nature provide us. So, when I started in 2001, I...I invited people, who...who already have some Stone Age technology's skills and we gather together on the idea of we just spend three months living completely Stone Age. It didn't last three months....

J: Three months?!

[Both laughing]

L: Yes, it didn't last for three months.... It didn't last for three months. It lasted about 50 days...

J: yes...

L: .... And what I realized after the 50.... Actually after 35 days I was the only one left. What I realized the most important thing was not really the Stone Age skills, but the social aspect, because if we're not raised together in tribe, we don't really understand how we all work and socially it was quite difficult so ...

[Muutamia minuutteja tauko puheessa]

L: [jatkaa] so in subscript programs were more focus in preparing a group together, instead of just jumping into the Stone Age, with strangers or with people that don't know each other well. I...you know... I also realized that I need to make a living all right? So, maybe I can teach classes, I was already teaching primitive technologies... and... I thought why not take people who are interesting in all of these technologies. I spent a lot of time preparing and making things that we need and THEN doing Stone Age projects. So it shifted to programs where I take 10 or 12 students and we prepare for many months together making all things we need to do this. So well, I've been doing that for about 17 years mostly in the U.S. and then a couple of years ago [hän miettii tarkasti] actually it's about 4 years ago I started coming to Europe for teaching shorter classes [...]

[Keskustelu jatkaa muttei näytetä sen kokonaisuudessa].

Seuraavat kysymykset ovat peruskysymykset struktuurallisesta haastattelusta, joka suunniteltiin ennen kenttätöitä. On syytä mainita, että näistä kysymyksistä syntyi sujuva dialogi ja esille tuli mielenkiintoisia näkökohtia ja kysymyksiä.

- a) Miten määritelet tämän ryhmän?
- b) Mitä “yhteisö” tarkoittaa sinulle?
- c) Mikä motivoi sinua kokeilla tätä elämäntapaa?
- d) Tästä kontekstista, tästä tilanteesta, mitä havaintoja teet nyky-yhteiskunnasta?
- e) Tästä kontekstista, tästä tilanteesta, kokemuksesta elää tässä yhteisössä, mitä havaintoja teet menneisyydestä esimerkiksi kivikaudesta? Luuletko, että arvostat sitä enemmän nyt kokeiltuasi tätä elämäntapaa?
- f) Mitä teet elämässäsi, kun et ole enään mukana näissä ohjelmissa ja kun asut yhteisön ulkopuolella?
- g) Ohjelman jälkeen, sinun pitää palata arkielämään, joka on täynnä mukavuuksia. Miten aiot hyödyntää arkielämässäsi taitoja, joita opit ohjelman aikana?
- h) Miten havainnollistat nyky-yhteiskunnan ja luonnon välisen suhteen?
- i) Entä nyky-yhteiskunnan ja modernin teknologian välisen suhteen?